

IZDALA IN ZALOŽILA:
NABAVLJALNA ZADRUGA DRŽAVNIH USLUŽBENCEV
V MARIBORU
R. Z. Z. O. Z.

SARGOV

Izmed 10 ljudi jih ima 7 zobni kamen ...dobi ga pa lahko vsak!

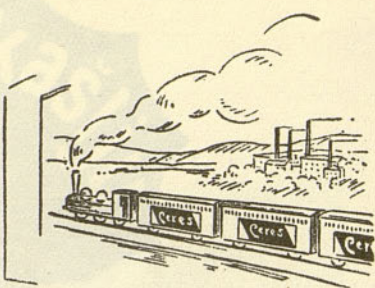
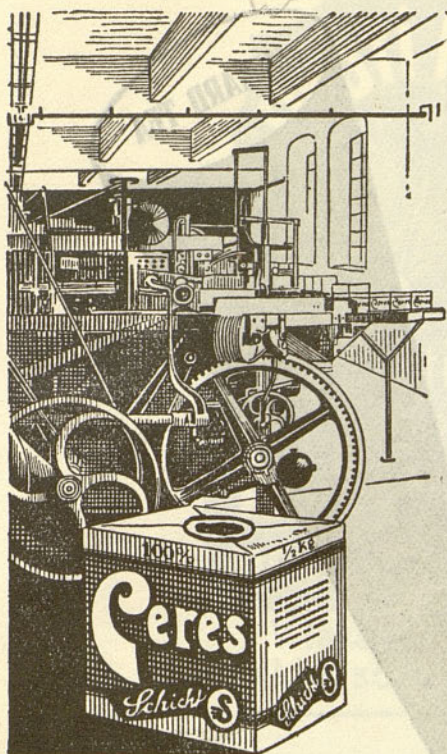
Izgubljeni zobje —
izgubljena mladost!

Nič ne kazi človeka bolj, kakor če je škrbast... nobena reč pa ne škoduje zobem bolj, kakor zobni kamen! Ohranite si svoje dragocene zobe — odvrnite nevarni zobni kamen s tem, da čistite zobe vedno s Sargovim Kalodontom! Pri nas je Sargov Kalodont edina zobna krema, ki ima v sebi učinkoviti sulforicinov oleat po Dr. Bräunlichu. On odpravi polagoma zobni kamen in ohrani zobe močne in zdrave!

KALODONT

Proti zobnemu kamnu

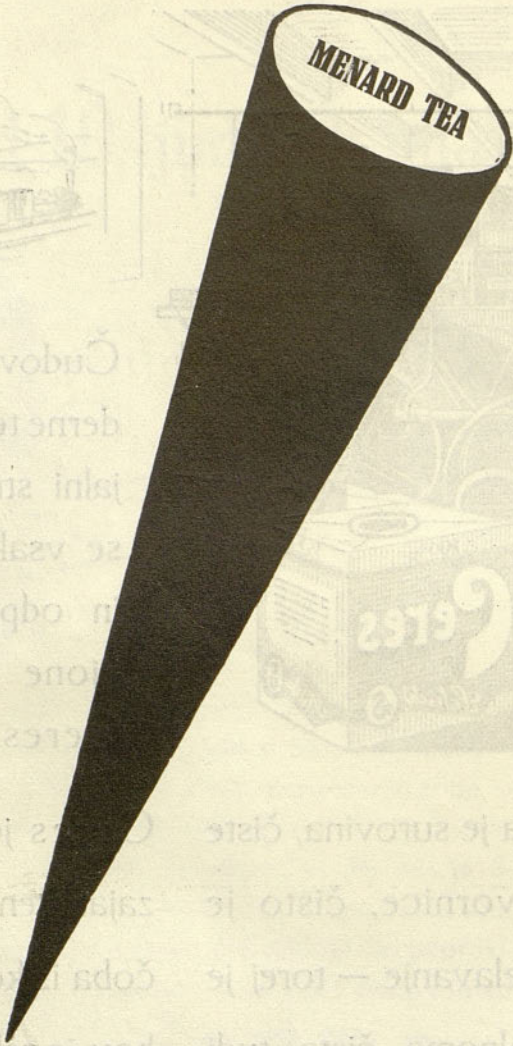

Čudovito delo moderne tehnike je zavijalni stroj, s katerim se vsako leto zavije in odpremi na milijone kock znane Ceres jedilne masti.

Čista je surovina, čiste so tvornice, čisto je predelavanje — torej je popolnoma čista tudi splošno znana izborna Ceres jedilna mast.

Ceres jedilna mast je zagamčeno čista maščoba iz kokosovih orehov, je zelo tečna, lahko prebavljiva, nadvse izdatna ter se ne pokvari.

CERES, jedilna mast.

MENARD TEA

PRIPOROČAMO VAM FINE ČAJNE ME-
ŠANICE V SREBRNIH ZAVITKIH
IN PLOČEVINASTIH DOZAH

Menard Tea

DOBI SE V NAŠI TRGOVINI

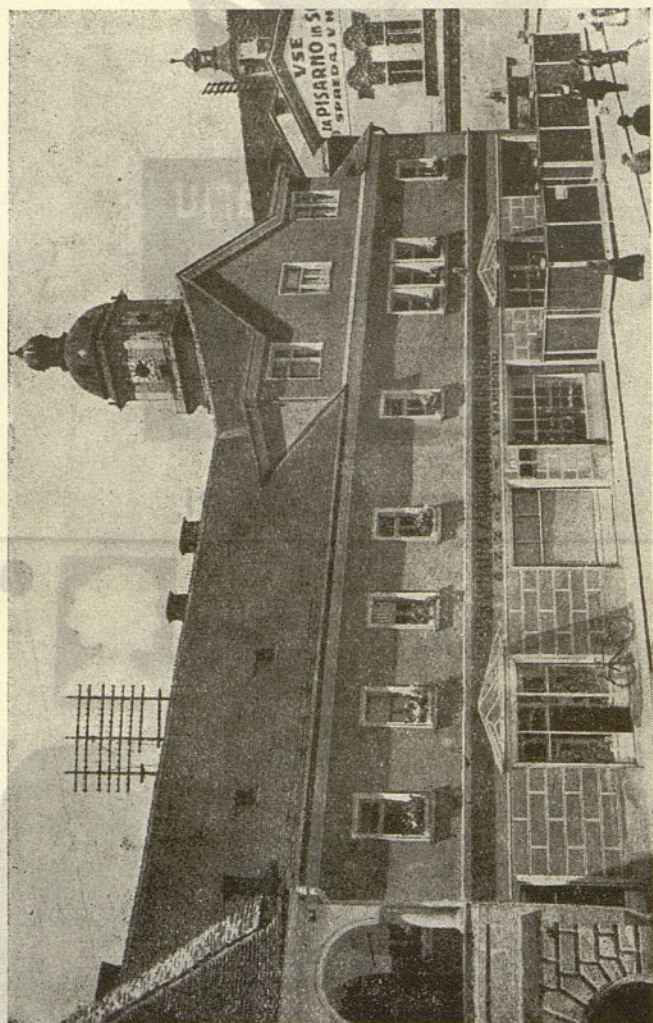
hripavosti, katarju
pomagajo sigurno
Kaiser-jeve
prsne karamele

V lekarnah, drog.
in kjer so vidni plakati.

*S tem ni nobena
umetnost*

Dr.
Oetker-jev
vanilinov sladkor

Zadružni dom Nabavljalne zadruge državnih uslužbencev v Mariboru.

(Rotovski trg 2 — telefon 21-35)

Mariborski koledar

1933

Izdala in založila:

NABAVLJALNA ZADRUGA

DRŽAVNIH USLUŽBENCEV V MARIBORU

r. z. z o. z.

Q 420

1933

9 10624

Za uredniški odbor:

N. I. VRABL, MARIBOR

Tiskala Mariborska tiskarna v Mariboru

Rodovnik dinastije Karadjordjevićev.

KARADJORDJE, rojen 3. novembra 1752 v Viševcu, umrl 13. julija 1817 v Radovanju.

Knez **ALEKSANDER KARADJORDJEVIĆ**, rojen v Topoli 29. septembra 1806, umrl 3. maja 1885 v Temišvaru.

Kralj **PETER I. VELIKI OSVOBODITELJ**, rojen 29. junija 1844 v Beogradu, umrl 16. avgusta 1921 v Beogradu.

Njegovo Veličanstvo kralj **ALEKSANDER I.**, rojen 17. decembra 1888 na Cetinju. Regent od 24. junija 1914; prestol je zasedel 17. avgusta 1921.

Njeno Veličanstvo kraljica **MARIJA**, rojena 9. januarja 1900 v Goti, poročena 8. junija 1922 v Beogradu.

Nj. kralj. Visočanstvo prestolonaslednik **PETER**, rojen 6. septembra 1923 v Beogradu.

Nj. kralj. Visočanstvo kraljevič **TOMISLAV**, rojen 19. januarja 1928 v Beogradu.

Nj. kralj. Visočanstvo kraljevič **ANDREJ**, rojen 28. junija 1929 na Bledu.

Nj. kralj. Visočanstvo kraljevič **JURIJ**, brat Nj. Vel. kralja Aleksandra I., rojen 8. septembra 1887 na Cetinju.

Nj. kralj. Visočanstvo kneginja **JELENA**, sestra Nj. Vel. kralja Aleksandra I., rojena 4. novembra 1884 na Reki, vdova Nj. V. kneza Ivana Konstantinovića Romanova.

Nj. kralj. Visočanstvo knez **ARZEN KARADJORDJEVIĆ**, stric Nj. Vel. kralja Aleksandra I., rojen 16. aprila 1859 v Temišvaru.

Nj. kralj. Visočanstvo knez **PAVLE**, sin kneza Arzena, rojen 27. aprila 1893 v Petrogradu, poročen z

Nj. kralj. Visočanstvom kneginjo **OLGO**, hčerko grškega princa Nikole, rojeno 29. maja 1903 v Tatioju.

Nj. Visočanstvo knez **ALEKSANDER**, sin Nj. Visočanstva kneza Pavla, rojen 13. avgusta 1924 v White Lodge Richmond.

Nj. Visočanstvo knez **NIKOLA**, sin Nj. Visočanstva kneza Pavla, rojen 29. junija 1928 istotam.

Razne takse in pristojbine.

Vsaka pismena vloga ali prošnja	Din 5.—
če se zahteva tudi odgovor še	Din 20.—
vsaka priloga mora biti kolekovana (dokolekovana)	Din 2.—
za pritožbo (priziv) na višjo oblast	Din 20.—
trgovski računi	Din —.25
pooblastilo generalno	Din 20.—
pooblastilo specialno	Din 10.—
vsak plakat ali objava, ki se prilepi na vidnem mestu	Din —.10

Šolska spričevala:

za osnovne šole	Din 5.—
za nižje razrede srednjih šol	Din 10.—
za višje razrede srednjih in strokovnih šol, o dovršeni specialni kmetijski, rudarski in občji obrtno-trgovski šoli	Din 20.—
o dovršeni meščanski, strokovno obrtni, srednji in nižji kmetijski in gozdarski šoli	Din 50.—
o nižjem tečajnem izpitu srednjih šol, o dovršeni trgovski šoli	Din 100.—
o višjem tečajnem izpitu srednjih šol, diplomskem izpitu na srednjih strokovnih šolah, o dovršeni vojni akademiji, želez- niški prometni šoli, učiteljski in bogoslovju	Din 250.—
za potrdilo o času, prebitem na univerzi	Din 20.—
za potrdila o izpitih	Din 30.—
za diplomu univerze, visoke ekonomsko-komercialne šole, višje pedagoške šole	Din 600.—
za doktorsko diplomu	Din 1000.—
za nostrifikacijo diplome univerze v inozemstvu	Din 2000.—
za duplikat spričevala in diplome: polovica takse.	

Za vpis v višji razred

v srednjih šolah	Din 50.—
v meščanskih in strokovnih šolah	Din 5.—
na univerzah in drugih šolah iste veljave za vsak semester	Din 100.—

Nove predpise o šolnini glej v Službenem listu z dne 23. IV. 1932, št. 327/32, stran 646 in z dne 30. IV. 1932, 350/34, stran 672.

Za potrdila o prejeti najemnini za stanovanja in lokale:

do Din 500.—	Din 1.—
od Din 500.— do Din 1000.—	Din 2.—
od Din 1000.— do Din 2000.—	Din 5.—
od Din 2000.— do Din 3000.—	Din 10.—
nad Din 3000.— za vsakih Din 100.— še Din —.25.	

Za pogodbe o najemu zgradbe, stanovanja in lokalov:

nad Din 2.400.— letne najemnine do Din 3.600.—	Din 10.—
nad Din 3.600.— letne najemnine do Din 6.000.—	Din 20.—
nad Din 6.000.— letne najemnine do Din 10.000.—	Din 30.—
nad Din 10.000.— letne najemnine do Din 20.000.—	Din 50.—

Nove sodne takse glej v Službenem listu z dne 23. VIII. 1930, št. 113/20 in razpredelnico v našem koledarju za 1931.

JANUAR	FEBRUAR
1 N NOVO LETO	1 S Ignacij (Ognjeslav)
2 P Ime Jezusa	2 Č SVEČNICA €
3 T Genovefa	3 P Blaž
4 S Tit, škof	4 S Andrej K.
5 Č Telesfor, Emilijana	5 N 5. PO RAZGL. GOSP.
6 P SV. TRIJE KRALJI	6 P Doroteja
7 S Valentin (Zdravko)	7 T Romuald
8 N 1. PO R.; Sv. DRUŽ.	8 S Janez Mat.
9 P Peter	9 Č Apolonija
10 T Pavel	10 P Sholastika ●
11 T Higin ●	11 S Lurška Mati božja
12 Č Alfred	12 N 1. PREDPEPELN.
13 P Veronika	13 P Katarina Ričijska d.
14 S Feliks (Srečko)	14 T Valentin
15 N 2. PO RAZGL. GOSP.	15 S Favstin
16 P Marcel	16 Č Onezim
17 T Anton	17 P Frančišek Kle. ☽
18 S Sv. Petra stol	18 S Simeon
19 Č Marij in tovariši ☽	19 N 2. PREDPEPELN.
20 P Fabijan in Sebastijan	20 P Sadot
21 S Neža (Janja)	21 T Feliks (Srečko) ☼
22 N 3. PO RAZGL. GOSP.	22 S Sv. Petra stol
23 P Zaroka Mar. Dev.	23 Č Peter Damiani
24 T Timotej	24 P Matija (Bogdan)
25 S Spreobrnjenje Pavla	25 S Valburga
26 Č Polikarp ☼	26 N 3. PREDPEPELN.
27 P Janez Zlatousti	27 P Gabriel
28 S Roger	28 T P u s t
29 N 4. PO RAZGL. GOSP.	
30 P Martina	
31 T Peter Nol.	
€ Prvi krajec 3. ob 17.24.	€ Prvi krajec 2. ob 14.16.
● Ščip 11. ob 21.36.	● Ščip 10. ob 14.01.
☽ Zadnji krajec 19. ob 7.15.	☽ Zadnji kraj. 17. ob 15.08.
☼ Mlaj 26. ob 0.20.	☼ Mlaj 21. ob 13.41.

BELEŽKE		MAREC		APRIL	
1 S Pobjelica	1 S Hugo	2 S Simphaj	2 N E. POSTN. TINA N.	3 P Richard	3 P Richard
4 S Karantir	4 S Karantir	5 N I. POSTNA NED.	4 T Isidor Ser.	5 S Vinenaj (Vinko)	4 T Isidor Ser.
6 P Perpetua in Felicita	6 S Sika	7 T Tomaž Akvinski	6 S Sika	7 P Marija sedem žalosti	6 S Sika
8 S Kvaric	8 S Albert	9 C Frangiska	9 N E. POST. CVET. N.	10 P Ečhial	8 S Albert
10 P Kvaric	10 P Ečhial	11 S Kvaric	11 T Leon Vel.	12 S Julij I.	10 P Ečhial
12 N E. POSTNA NED. ●	12 S Julij I.	13 P Teodora	13 C Veliki žetrek	14 P Veliki petek	11 T Leon Vel.
14 T Matilda	14 P Veliki petek	15 S Klemen	15 S Velika sobota	16 N VELIKA NOČ	12 S Julij I.
16 C Hilarij in Tasijan	16 S Velika sobota	17 P Jodert	17 P VELIKON. POND. ●	18 T Apolonij	13 C Veliki žetrek
18 S Ciril Jar.	18 S Ciril Jar.	19 N E. POSTNA NED.	19 S Leon IX.	20 C Neža Montepulčanska	14 P Veliki petek
20 P Aleksandra	19 S Leon IX.	21 T Benedikt	20 C Neža Montepulčanska	21 P Anselm	15 S Velika sobota
21 T Benedikt	20 P Aleksandra	22 S Štefana	21 P Anselm	22 S Soter in Galj	16 N VELIKA NOČ
23 C Jožef	21 T Benedikt	23 C Jožef	22 S Soter in Galj	23 N I. POVEL. BELA N.	17 P VELIKON. POND. ●
24 P Gabriel	22 S Štefana	24 P Gabriel	23 N I. POVEL. BELA N.	24 P Jurij	18 T Apolonij
25 S OZNAK. MAR. DEV.	23 C Jožef	25 S OZNAK. MAR. DEV.	24 P Jurij	25 T Marko	19 S Leon IX.
26 N A. SREDPOST. N. ●	24 P Gabriel	26 N A. SREDPOST. N. ●	25 T Marko	26 S M. R. dobrega sveta	20 C Neža Montepulčanska
27 P Janez Dam.	25 S OZNAK. MAR. DEV.	27 P Janez Dam.	26 S M. R. dobrega sveta	27 C Zita	21 P Anselm
28 T Janez Kapistran	26 N A. SREDPOST. N. ●	28 T Janez Kapistran	27 C Zita	28 P Pavel od Kršna	22 S Soter in Galj
29 S Ciril	27 P Janez Dam.	29 S Ciril	28 P Pavel od Kršna	29 S Peter mud.	23 N I. POVEL. BELA N.
30 C Janez Kimnik	28 T Janez Kapistran	30 C Janez Kimnik	29 S Peter mud.	30 N E. POVELIK. NED.	24 P Jurij
31 P Modest	29 S Ciril	31 P Modest	30 N E. POVELIK. NED.	1 Prvi krajec 3. ob 6.50.	25 T Marko
1 Prvi krajec 4. ob 11.23.	30 C Janez Kimnik	1 Prvi krajec 4. ob 11.23.	1 Prvi krajec 3. ob 6.50.	2 Ščip 10. ob 14.38.	26 S M. R. dobrega sveta
2 Ščip 12. ob 3.46.	31 P Modest	2 Ščip 12. ob 3.46.	2 Ščip 10. ob 14.38.	3 Zadnji kraj 17. ob 5.17.	27 C Zita
3 Zadnji kraj 18. ob 22.05.	1 Prvi krajec 4. ob 11.23.	3 Zadnji kraj 18. ob 22.05.	3 Zadnji kraj 17. ob 5.17.	4 Maja 21. ob 19.38.	28 P Pavel od Kršna
4 Maja 26. ob 4.20.	2 Ščip 12. ob 3.46.	4 Maja 26. ob 4.20.	4 Maja 21. ob 19.38.		29 S Peter mud.

MAREC	APRIL
1 S Pepelnica	1 S Hugo
2 Č Simplcij	2 N 5. POSTN. TIHA N.
3 P Kunigunda	3 P Rihard
4 S Kazimir	4 T Izidor Sev.
5 N 1. POSTNA NED.	5 S Vincencij (Vinko)
6 P Perpetua in Felicita	6 Č Sikst
7 T Tomaž Akvinski	7 P Marija sedem žalosti
8 S Kvatre	8 S Albert
9 Č Frančiška	9 N 6. POST. CVET. N.
10 P Kvatre	10 P Ecehiel
11 S Kvatre	11 T Leon Vel.
12 N 2. POSTNA NED. ☉	12 S Julij I.
13 P Teodora	13 Č Veliki četrtek
14 T Matilda	14 P Veliki petek
15 S Klemen	15 S Velika sobota
16 Č Hilarij in Tacijan	16 N VELIKA NOČ
17 P Jedert	17 P VELIKON. POND. ☾
18 S Ciril Jer.	18 T Apolonij
19 N 3. POSTNA NED.	19 S Leon IX.
20 P Aleksandra	20 Č Neža Montepulčanska
21 T Benedikt	21 P Anzelm
22 S Sredpostna	22 S Soter in Gaj
23 Č Jožef	23 N 1. POVEL. BELA N.
24 P Gabriel	24 P Jurij
25 S OZNAN. MAR. DEV.	25 T Marko
26 N 4. SREDPOST. N. ☼	26 S M. B. dobrega sveta
27 P Janez Dam.	27 Č Zita
28 T Janez Kapistran	28 P Pavel od Križa
29 S Ciril	29 S Peter muč.
30 Č Janez Klimak	30 N 2. POVELIK. NED.
31 P Modest	
☾ Prvi krajec 4. ob 11.23.	☾ Prvi krajec 3. ob 6.56.
☼ Ščip 12. ob 3.46.	☼ Ščip 10. ob 14.38.
☾ Zadnji kraj. 18. ob 22.05.	☾ Zadnji kraj. 17. ob 5.17.
☼ Mlaj 26. ob 4.20.	☼ Mlaj 21. ob 19.38.

BELEŽKE		MAJ	
JUNIJ		MAJ	
1 C Fortunat	1 P Filip in Jakob ml., ap.	1 N 3. POV. NEDELJA	1 P Filip in Jakob ml., ap.
2 P Marcella	2 P Atanasij	2 P Prihazen Mibacha	2 P Atanasij
3 S Klodilda	3 S Vavstvo sv. Jožefa	3 T Gregorij Nac.	3 S Vavstvo sv. Jožefa
4 N BINKOŠTI	4 C Florijan (Cvetko)	4 S Antonin šk.	4 C Florijan (Cvetko)
5 N Bink. poned.	5 P Pij V.	5 C Francišek Hier.	5 P Pij V.
6 T Norbert	6 S Janez Ev.	6 P Pankracij in tov.	6 S Janez Ev.
7 S Kvasic		7 S Števančij šk.	
8 C Medard		8 N 4. POV. NEDELJA	
9 P Primož in Felician		9 P Isidor	
10 S Margarita		10 T Janez Nep.	
11 N 1. P. B. Prcev. Troj.		11 S Bruno škol.	
12 P Janez F.		12 C Erik, kraj.	
13 T Anton Padov.		13 P Peter Cel.	
14 S Bazilij		14 S Bernardin	
15 C SV. RES. TROJ.		15 N 5. POV. KRIZEVA	
16 P Jož		16 P Emil (Milan)	
17 S Adolf		17 T Janez Kristof	
18 N 2. POV. NEDELJA		18 S M. D. pom. kr.	
19 P Julijana		19 C KRIST. VNEBOV.	
20 T Silverij		20 P Filip Neri	
21 S Alojzij (Vokoslav)		21 S Beda C.	
22 C Ahnadj		22 N 6. POV. NEDELJA	
23 P Srce Jezuovo		23 P Marija Magd.	
24 S Ktes. Roj. Jan. Krst.		24 T Ivana Orl.	
25 N 3. TREZNOSTNA N.		25 S Anžela dev.	
26 P Janez in Pavel		26 P Prvi krstec 2. ob 23.39	
27 T Henna (Ema)		27 S 2. ob 23.04	
28 S Vidov dan		28 N 1. ob 13.50	
29 C PETER IN PAVEL		29 Mij 24. ob 11.07	
30 P Spomin sv. Pavla			
31 Prvi krstec 1. ob 12.52			
32 Sij 8. ob 6.05			
33 Zadnji krstec 15. ob 6.20			
34 Mij 23. ob 2.22			
35 Prvi krstec 30. ob 22.40			

MAJ

- 1 P Filip in Jakob ml., ap.
- 2 T Atanazij
- 3 S Varstvo sv. Jožefa
- 4 Č Florijan (Cvetko)
- 5 P Pij V.
- 6 S Janez Ev.

- 7 N 3. POV. NEDELJA
- 8 P Prikazen Mihaela
- 9 T Gregorij Nac.
- 10 S Antonin šk.
- 11 Č Frančišek Hier.
- 12 P Pankracij in tov.
- 13 S Servacij šk.

- 14 N 4. POV. NEDELJA
- 15 P Izidor
- 16 T Janez Nep.
- 17 S Bruno škof
- 18 Č Erik, kralj
- 19 P Peter Cel.
- 20 S Bernardin

- 21 N 5. POV., KRIŽEVA
- 22 P Emil (Milan)
- 23 T Janez Krstnik
- 24 S M. D. pom. kr.
- 25 Č KRIST. VNEBOVH.
- 26 P Filip Neri
- 27 S Beda Č.

- 28 N 6. POV. NEDELJA
- 29 P Marija Magd.
- 30 T Ivana Orl.
- 31 S Angela dev.

- Prvi krajec 2. ob 23.39
- Ščip 9. ob 23.04
- Zadnji krajec 16. ob 13.50
- Mlaj 24. ob 11.07

JUNIJ

- 1 Č Fortunat
- 2 P Marcellin
- 3 S Klotilda

- 4 N BINKOŠTI
- 5 N Bink. poned.
- 6 T Norbert
- 7 S Kvatre
- 8 Č Medard
- 9 P Primož in Felicijan
- 10 S Margareta

- 11 N 1. P. B. Presv. Troj.
- 12 P Janez F.
- 13 T Anton Padov.
- 14 S Bazilij
- 15 Č SV. REŠ. TELO
- 16 P Jošt
- 17 S Adolf

- 18 N 2. POB. NEDELJA
- 19 P Julijana
- 20 T Silverij
- 21 S Alojzij (Vekoslav)
- 22 Č Ahacij
- 23 P Srce Jezusovo
- 24 S Kres. Roj. Jan. Krst.

- 25 N 3., TREZNOSTNA N.
- 26 P Janez in Pavel
- 27 T Hema (Ema)
- 28 S Vidov dan
- 29 Č PETER IN PAVEL
- 30 P Spomin sv. Pavla

- Prvi krajec 1. ob 12.53
- Ščip 8. ob 6.05
- Zadnji krajec 15. ob 0.26
- Mlaj 23. ob 2.22
- Prvi krajec 30. ob 22.40

BELEŽKE

AVGUST

JULIJ

1 T Vasi sv. Petra	1 S Pava. Rešnja Kri
2 S Potonikula	2 N A. POB. NEDELJA
3 C Vajd. sv. Stefana	3 P. Leon II.
4 P. Dominik (Vladimil)	4 T. Ubi
5 S M. D. Štefanica	5 S. Gili in Metod
6 N. 9. POB. NEDELJA	6 C. Isaja
7 P. Kajetan	7 P. Vilhald
8 T. Giliak	8 S. Evženij III.
9 S. Jan. Vianney	9 N. 5. POB. NEDELJA
10 C. Lavrencij	10 P. Amalija
11 P. Tiburcij	11 T. Pi. I.
12 S. Klara	12 S. Mohor in Fortunat
13 N. 10. POB. NEDELJA	13 C. Anaklet
14 P. Evzebij	14 P. Boaventura
15 T. VNEBOV. M. D.	15 S. Henrik I.
16 S. Rok	16 N. 6. POB. NEDELJA
17 C. Hiacint	17 P. Alej
18 P. Helena (Jelena)	18 T. Friderik (Miroslav)
19 S. Ludovik Tol.	19 S. Vincencij P.
20 N. 11. POB. NEDELJA	20 C. Marijeta
21 P. Ivana Franc.	21 P. Frakseda
22 T. Timotej	22 S. Marija Magd.
23 S. Sreče Marijino	23 N. 7. POB. NEDELJA
24 C. Jernaj	24 P. Kunigunda
25 P. Ludovik	25 T. Jakob (Rado)
26 S. Xelstin	26 S. Ana
27 N. 12. POB. NEDELJA	27 C. Rudolf in tov.
28 P. Avgustin	28 P. Viktor (Xmagošlav)
29 T. Ogl. Jan. Krist.	29 S. Marta
30 S. Rozalija	30 N. 8. POB. NEDELJA
31 C. Rajmund (Rajko)	
32 S. 2. ob 8.59	32 S. 7. ob 12.51
33 S. 3. ob 4.49	33 S. 8. ob 13.24
34 S. 4. ob 4.48	34 S. 9. ob 17.03
35 S. 5. ob 11.18	35 S. 10. ob 7.44

JULIJ	AVGUST
1 S Presv. Rešnja Kri	1 T Vezi sv. Petra
2 N 4. POB. NEDELJA	2 S Porciunkula ☿
3 P Leon II.	3 Č Najd. sv. Štefana
4 T Urh	4 P Dominik (Vladimil)
5 S Ciril in Metod	5 S M. D. Snežnica
6 Č Izaija	6 N 9. POB. NEDELJA
7 P Vilibald ☿	7 P Kajetan
8 S Evgenij III.	8 T Ciriak
9 N 5. POB. NEDELJA	9 S Jan. Vianney
10 P Amaliya	10 Č Lavrencij
11 T Pij I.	11 P Tiburcij
12 S Mohor in Fortunat	12 S Klara
13 Č Anaklet	13 N 10. POB. NED. €
14 P Bonaventura €	14 P Evzebij
15 S Henrik I.	15 T VNEBOVZ. M. D.
16 N 6. POB. NEDELJA	16 S Rok
17 P Aleš	17 Č Hiacint
18 T Friderik (Miroslav)	18 P Helena (Jelena)
19 S Vincencij P.	19 S Ludovik Tol.
20 Č Marjeta	20 N 11. POB. NEDELJA
21 P Prakseda	21 P Ivana Franč. ●
22 S Marija Magd. ●	22 T Timotej
23 N 7. POB. NEDELJA	23 S Srce Marijino
24 P Kunigunda	24 Č Jernej
25 T Jakob (Rado)	25 P Ludovik
26 S Ana	26 S Zefirin
27 Č Rudolf in tov.	27 N 12. POB. NEDELJA
28 P Viktor (Zmagoslav)	28 P Avguštin ☿
29 S Marta	29 T Obgl. Jan. Krst.
30 N 8. POB. NED. ☿	30 S Roza Lim.
☿ Ščip 7. ob 12.51	☿ Ščip 2. ob 8.59
☿ Zadnji krajec 14. ob 13.24	€ Zadnji krajec 13. ob 4.49
● Mlaj 22. ob 17.03	● Mlaj 21. ob 6.48
☿ Prvi krajec 30. ob 5.44	☿ Prvi krajec 28. ob 11.13

SEPTEMBER BELEŽKE OKTOBER

1 N 17. P. B. ROŽENY.	1 P. Egidi
2 P. Angeli varhiti	2 S. Štefan kraj
3 T. Tereška Det. Jac. B.	3 N 18. ANGEL. NED.
4 S. František Ser.	4 P. Rozalja
5 C. Placid in tov.	5 T. Lavrencij
6 P. Brunon	6 S. Cahanja
7 S. M. D. Kr. rož. var.	7 C. Marko in tovar.
8 N 18. POB. NEDELJA	8 P. Rojstvo Mar. Dev.
9 P. Dionizij in tov.	9 S. Peter Križar.
10 T. František Horv.	10 N 19. POB. NEDELJA
11 S. Aleksander S.	11 P. Prot in Hinc.
12 C. Maksimilijan	12 T. Ime Marija
13 P. Edvard (Slovofjub)	13 S. František K.
14 S. Kalist	14 C. Povih. sv. križ
15 N 19. P. B. ŽIGEN. N.	15 P. M. D. sedem žal.
16 P. Gal	16 S. Kornej
17 T. Marketa M. Al.	17 N 20. POB. NEDELJA
18 S. Luka	18 P. Jožef K.
19 C. Peter Alf.	19 T. Jannarj
20 P. Janez Kan.	20 S. Krištof. Evtahij.
21 S. Uršula in tov.	21 C. Matej
22 N 20. P. B. MISL. NED.	22 P. Krištof. Tomaž V.
23 P. Klotilda	23 S. Krištof. Linus
24 T. Rafael	24 N 21. POB. NEDELJA
25 S. Krištof in Dac.	25 P. Kamil in tovar.
26 C. Evtahij	26 T. Ciprijan in Juc.
27 P. Frumencij	27 S. Kozma in Danijan
28 S. Simon in Juda	28 C. Vencelav
29 N 21. KRISTUS KR.	29 P. Mihael
30 P. Alfonz Rodrik	30 S. Hieron. (Jerko)
31 T. Vojtek	
© Ščip. 3. ob 18.08	© Ščip. 4. ob 6.04
© Zadnji križec II. ob 17.46	© Zadnji križec II. ob 22.30
© Misl. 19. ob 6.45	© Misl. 19. ob 19.30
© Prvi križec 25. ob 22.21	© Prvi križec 26. ob 16.36

SEPTEMBER	OKTOBER
1 P Egidij	1 N 17. P. B. ROŽENV.
2 S Štefan kralj	2 P Angeli varihi
3 N 13. ANGELJ. NED.	3 T Terezika Det. Jez. ☺
4 P Rozalija ☺	4 S Francišek Ser.
5 T Lavrencij	5 Č Placid in tov.
6 S Caharija	6 P Brunon
7 Č Marko in tovar.	7 S M. D., Kr. rož. ven.
8 P Rojstvo Mar. Dev.	8 N 18. POB. NEDELJA
9 S Peter Klaver.	9 P Dionizij in tov.
10 N 14. POB. NEDELJA	10 T Francišek Borg.
11 P Prot in Hiac. €	11 S Aleksander S. €
12 T Ime Marija	12 Č Maksimilijan
13 S Francišek K.	13 P Edvard (Slavoljub)
14 Č Poviš. sv. križa	14 S Kalist
15 P M. D. sedem žal.	15 N 19. P. B. ŽEGN. N.
16 S Kornelij	16 P Gal
17 N 15. POB. NEDELJA	17 T Margareta M. Al.
18 P Jožef K.	18 S Luka
19 T Januarj ☉	19 Č Peter Alk. ●
20 S Kvatre. Evstahij.	20 P Janez Kan.
21 Č Matej	21 S Uršula in tov.
22 P Kvatre. Tomaž V.	22 N 20. P. B. MISI. NED.
23 S Kvatre. Linus	23 P Klotilda
24 N 16. POB. NEDELJA	24 T Rafael
25 P Kamil in tovariši	25 S Krizant in Dar. ●
26 T Ciprijan in Just. ☻	26 Č Evarist
27 S Kozma in Damijan	27 P Frumencij
28 Č Venčeslav	28 S Simon in Juda
29 P Mihael	29 N 21., KRISTUS KR.
30 S Hieron. (Jerko)	30 P Alfonz Rodrig.
☺ Ščip 4. ob 6.04	☺ Ščip 3. ob 18.08
€ Zadnji krajec 11. ob 22.30	€ Zadnji krajec 11. ob 17.46
● Mlaj 19. ob 19.20	● Mlaj 19. ob 6. 45
☻ Prvi krajec 26. ob 16.36	☻ Prvi krajec 25. ob 23.21

NOVEMBER BELEŽKE

1 P. PRAZNIK VSEH SV.	1 P. ZEDINJENJE
2 C. Spomin svet. duš.	2 S. Bibiana, Pavlina
3 P. Viktorin	3 N. I. ADV. IZSELJEN.
4 S. Karel Bor.	4 P. Barbara
5 N. 22. ZAHVALNA N.	5 T. Sabo.
6 P. Lenart (Lenko)	6 S. Miklavž
7 T. Janez Gabr. Perb.	7 C. Ambrozij
8 S. Bogomir	8 P. BREZM. SP. M. D.
9 C. Teodor (Božidar)	9 S. Peter Fournier
10 P. Andrej Av.	10 N. 2. ADV. NEDEL.
11 S. Martin (Davorin)	11 P. Damaž
12 N. 23. P. B. VAH. M. D.	12 T. Aleksander
13 P. Stanislav Kosko	13 S. Lucija
14 T. Jozef	14 C. Konrad
15 S. Jodert	15 P. Kristina
16 C. Oskar	16 S. Evžebij
17 P. Gregorij Gud.	17 N. 3. ADV. H. N. V. K.
18 S. Odon	18 P. Gracijan
19 N. 24. POR. NEDELJA	19 T. Urban V.
20 P. Feliks (Stefko)	20 S. Kv. Evgenij in Mak.
21 T. Doroteja M. D.	21 C. Tomaž
22 S. Cecilija	22 P. Kv. Domencij
23 C. Klemen (Milivoj)	23 S. Kv. Viktorija
24 P. Janez od križa	24 N. 4. ADV. NEDEL.
25 S. Katarina	25 P. BOŽIC. ROJSTV. G.
26 N. 25. POR. NEDELJA	26 T. Stefan
27 P. Vitičij	27 S. Janez Evang.
28 T. Gregorij III.	28 C. Nedolžni otroci
29 S. Saturnin	29 P. Tomaž
30 C. Andrej (Hilproslav)	30 S. Evgenij
31 N. 26. P. B. SILV.	31 N. 26. P. B. SILV.

1. Prvi krajec 24. ob 8.38
 2. Maj 17. ob 17.34
 3. Zadnji krajec 10. ob 13.18
 4. 26. 2. ob 8.59

NOVEMBER

1 S PRAZNIK VSEH SV.

2 Č Spomin vern. duš ☺

3 P Viktorin

4 S Karel Bor.

5 N 22., ZAHVALNA N.

6 P Lenart (Lenko)

7 T Janez Gabr. Perb.

8 S Bogomir

9 Č Teodor (Božidar)

10 P Andrej Av. €

11 S Martin (Davorin)

12 N 23. P. B., VAR. M. D.

13 P Stanislav Kostka

14 T Jozafat

15 S Jedert

16 Č Otmar

17 P Gregorij Čud. ●

18 S Odon

19 N 24. POB. NEDELJA

20 P Feliks (Srečko)

21 T Darovanje M. D.

22 S Cecilija

23 Č Klemen (Milivoj)

24 P Janez od križa ☽

25 S Katarina

26 N 25. POB. NEDELJA

27 P Virgilij

28 T Gregorij III.

29 S Saturnin

30 Č Andrej (Hrabroslov)

☺ Ščip 2. ob 8.59

€ Zadnji krajec 10. ob 13.18

● Mlaj 17. ob 17.24

☽ Prvi krajec 24. ob 8.38

DECEMBER

1 P ZEDINJENJE

2 S Bibiana, Pavlina ☺

3 N 1. ADV., IZSELJEN.

4 P Barbara

5 T Saba

6 S Miklavž

7 Č Ambrozij

8 P BREZM. SP. M. D.

9 S Peter Fourier

10 N 2. ADV. NED. €

11 P Damaz

12 T Aleksander

13 S Lucija

14 Č Konrad

15 P Kristina

16 S Evzebij

17 N 3. ADV., R.D.N.V.R. ●

18 P Gracijan

19 T Urban V.

20 S Kv. Evgenij in Mak.

21 Č Tomaž

22 P Kv. Demetrij

23 S Kv. Viktorija ☽

24 N 4. ADV. NED.

25 P BOŽIČ. ROJSTV. G.

26 T Štefan

27 S Janez Evang.

28 Č Nedolžni otročiči

29 P Tomaž

30 S Evgenij

31 N NED. P. B. SILV. ●

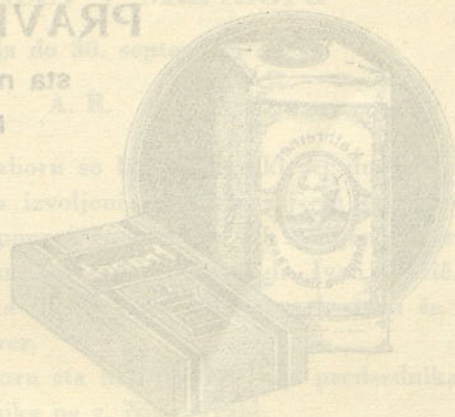
☺ Ščip 2. ob 2.31

€ Zadnji krajec 10. ob 7.24

● Mlaj 17. ob 3.53

☽ Prvi krajec 23. ob 21.09

BELEŽKE

Lempel, Stylis, Donat

KATHREINER KNEIPP-ova sladna kava

in

PRAVI :FRANCK:

sta nerazdružljiva
prijatelja.

Vprašajte Vašega
zdravnika, on Vam
bo rekel, kako zdra-
va je ta pijača!

100%
domača izdelka.

In vendar

boste tudi v bodoče stalno kupovali zaradi ugod-
nih cen, dobrega blaga in točne postrežbe v

prodajalnah Tiskarne sv. Cirila

Zdravje in užitek
Vam nudijo Rogaški
mineralni vrelci

Tempel, Styria, Donat

Oni Vam pospešujejo prebavo, Vas ozdravijo vseh
želodčnih in čevsnih bolezni

Poslovanje Nabavljalne zadruge državnih uslužbencev v Mariboru

od 1. januarja do 30. septembra 1932.

A. R.

Na zadnjem občnem zboru so bili odborniki, ki jim je doba mandata potekla, ponovno izvoljeni. Na prvi seji se je upravni odbor konstituiral kakor poprej, in sicer je bil izvoljen za predsednika g. Anton Rehar, za podpredsednika g. dr. Ivan Jančič. V poslovni odbor zadruge sta bila izvoljena poleg teh dveh še gg. Andrej Filipič in Josip Sever.

V nadzorstvenem odboru sta bila izvoljena za predsednika g. Fran Škof, za podpredsednika pa g. Niko Vrabl.

Poslovanje Nabavljalne zadruge se je tudi v poslovnem letu 1932 povoljno razvijalo. Prirastek članstva je bil med vsemi poslovnimi leti v tem letu najmočnejši.

Zadruga je štela 31. decembra 1931	2295 članov
do 30. septembra 1932 ji je pristopilo na novo	561 „
izstopilo je (vsled smrti, premestitve ali izključitve — prostovoljnih izstopov ni bilo)	104 „
tako, da je imela dne 30. septembra 1932	<u>2742 članov</u>

Kupna moč članstva je radi znižanja prejemkov znatno padla. Kljub temu pa se je promet vsled pristopa novih članov, vsled uvedbe nekaj novih vrst blaga in vsled večje discipline združnikov dvignil napram prometu v istem času lanskega leta za nad en milijon dinarjev.

Na izrednem občnem zboru 1931 je bilo sklenjeno, da zadruga postavi električno pekarno; ta je bila dovršena v mesecu juliju 1932, obratovati pa je pričela dne 19. julija 1932.

Peč in druge naprave v pekarni so se dobro obnesle, vendar so bile začetkoma velike težkoče, ker pecivo ni bilo brezhibno, oziroma ni bilo vsak dan enako. Te začetne težkoče so imele svoj vzrok predvsem v tem, ker osebje v pekarni še ni bilo dovolj prak-

tično izvežbano v obratovanju z električno pečjo. V zadnjem času se je to popravilo in se je tudi pecivo izboljšalo.

Začetkom leta 1932 je pristopilo 25 državnih uslužbencev iz Konjic, Zreč in Oplotnice k naši zadrugi. Tem članom dostavlja zadruga od 6. junija t. l. redno vsak mesec enkrat naročene potreščine na dom. Ker je tudi število članov, ki si nabavljajo kurivo pri zadrugi, stalno naraščalo, ni bilo več mogoče izhajati z dvema tovornima avtomobiloma. Zato je zadruga kupila nov dveinpoltonski tovorni avtomobil znamke »Renault«, s katerim je prav zadovoljna. Sedaj je vsaj nekoliko omogočena hitrejša dostava živil in kuriva članom na dom.

Mnogo čakanja bi si člani lahko prihranili, če bi se vsaj nekoliko razvrstili s svojimi naročili na posamezne dneve tudi v času od 10. do 24. v mesecu. Sedaj pa naroči dne 25. in 26. v mesecu 400 do 500 članov špecerijo. Da tako velikega števila naročil ni mogoče takoj pripraviti in še isti dan dostaviti članom na dom, mora biti vsakemu samo ob sebi umevno.

Dne 31. marca 1932 je likvidirala in prenehala s svojim poslovanjem »Samopomoč državnih uslužbencev v Mariboru«.

Da bi tisti, v visoki dobi starosti se nahajajoči člani naše zadruge, ki niso nikjer drugje zavarovani, ne ostali naenkrat brez vsake pripomoči v slučaju smrti, se je na predlog zadrुžne uprave na zadnjem občnem zboru sklenilo, da prispevajo člani zadruge, ki se s tem strinjajo, za vsak smrtni slučaj zadrुžnika ali njegovega zakonskega druga po 2 dinarja. Te zneske izplačuje zadruga skozi celo leto kot predujem na čisti dobiček, ki odpade na posamezne člane. Ta predujem se članom od pripadajočih odstotkov povračila na kupljenem blagu koncem vsakega leta odtegne in vrne v dobrodelni sklad.

Pristop k temu zavarovanju za slučaj smrti je bil popolnoma prostovoljen in je lahko vsak član do vštetega 1. aprila 1932 pristop pismeno odpovedal; te pravice odpovedi se je poslužilo 195 članov. Člani, ki se včlanijo v zadrugo po 1. aprilu 1932, pa izjavijo pri vstopu, ali hočejo prispevati za smrtne slučaje ali ne.

One člane, katerih čisti dobiček ne doseže zneska prispevkov za smrtne slučaje, pozove zadruga, da doplačajo; če se na ta pismen poziv ne odzovejo tekom štirinajstih dni, se črtajo iz skupine samopomoči.

Zadružnike, ki so se do 1. aprila 1932 odpovedali članstvu samopomoči, sme upravni odbor na njih prošnjo proti naknadnemu plačilu prispevkov za vse smrtne slučaje od dneva njih vstopa v članstvo zadruga odnosno od 1. aprila 1932 naprej vpisati v članstvo za posmrtnine.

Znesek, ki se je prizadetim izplačal na račun teh članskih prispevkov, se je določil za čas od 1. aprila 1932 do 31. marca 1933 na 3000 dinarjev. Ta znesek se mora določiti ponovno vsakega 1. aprila v letu za eno leto naprej.

Posmrtnina 3000 dinarjev se je izplačala po sledečih, do 30. septembra 1932 umrlih

a) članih oziroma članicah: Košak Marija, Jug Ivan, Jurše Josip, Andrašič Vinko, Vergles Viktor, Fabiani Vladimir, Rayer Viljem, Forstner Josip, Gödel-Lannoy Emil, Doleček Josip, Zmrzlikar Antonija, Lovrec Martin, Museg Franc, Golob Marija, Vinšek Anton, Vedernjak Albert, Emer Gjuro, Gostinčar Franjo, Dev Oskar, Kranjc Srečko, Valentini Oton, Stauber Josip, Jezovšek Mihael;

b) ženah: Slamnik Jožefa, Kranjc Minka, Benedičič Marija, Hinterlechner Marija, Živko Karlota, Bogosavec Katarina, Grahič Zofija.

Prizadetim družinam je ta pripomoč že radi tega prav dobro došla, ker se je podpora izplačala takoj po predložitvi mrtvaškega lista. Saj že stari pregovor pravi: »Kdor hitro da, da dvojno.«

Razen teh 3000 dinarjev daje zadruga iz svojega dobrodelnega sklada za člane 20%, za zakonskega druga 15%, zakonskega ali pozakonjenega otroka pa 10% podpore od zadnjih šestletnih povprečnih nakupov v zadrugi.

Dobrodelni sklad znaša po zgoraj omenjenih izplačilih še 205.000 dinarjev; od teh je naloženo v Kreditni zadrugi državnih uslužbencev v Mariboru 137.000 dinarjev, ostanek pa je v prometu zadruga.

Polletno bilanco o poslovanju za čas od 1. I.—30. VI. 1932 glej na str. 24 in 25.

V zadnjih mesecih se je na različnih strokovnih shodih ter v časopisju pridobitnih krogov, zlasti v »Trgovskem listu« pojavila širokopotezna sistematična gonja proti zadružništvu v obče, osobito pa proti Nabavljalni zadrugi državnih uslužbencev v Mariboru. Popolnoma neresnično se trdi, da so zadruga oproščene vseh davčin in taks, da uživajo popust pri prevozu blaga in da torej

AKTIVA. I. Račun bilance s stanjem

1. Gotovina		15.246.40
2. Gl. inventure popisano lastno blago . .		2,032.353.50
3. Dolžniki proti mesečnemu obračunu . .		1,442.018.40
4. Dolžniki v tekočem računu		97.807.35
5. Vrednostni papirji		21.650.—
6. Imetje v denarnih zavodih		445.945.90
7. Vloga pri Poštni hranilnici v Ljubljani .		550.18
8. Vplačani članski deleži pri Savezu . . .		9.500.—
9. Deponirane vložne knjižice		130.964.25
10. Vrednost opreme in premičnin	419.457.04	
odpis	24.000.89	395.456.15
11. Vrednost nepremičnin	1,881.477.90	
odpis	38.000.90	1,843.477.—
12. Imetje v prehodnih zneskih		166.02
13. Komisijsko blago		5.369.—
		<u>6,440.504.15</u>

II. Račun zgube in dobička

1. Režijski stroški:		
Plače, poslovne nagrade, bol.		
blagajna i. t. d.	283.888.05	
kurjava in razsvetljava	17.009.—	
pis. potrebščine, brzojav in		
telefon	12.591.—	
razni drugi stroški	212.190.36	525.678.48
2. Pasivne obresti in bančni stroški . . .		47.444.38
3. Kurzna zguba pri vrednostnih papirjih .		6.150.—
4. Odpisi:		
na premičninah	24.000.89	
na nepremičninah	38.000.90	62.001.79
5, Saldo: čisti dobiček		604.957.—
		<u>1,246.231.65</u>

dne 29. junija 1932.

PASIVA.

1. Vplačani članski deleži	250.307.30
2. Fondi:	
a) rezervni	1,964.580.33
b) dobrodelni	95.245.40
c) pokojninski	46.956.65
3. Dolg v tekočem računu Saveza	2,066.506.—
4. Dolg pri drugih upnikih v tek. računu	649.837.17
5. Dolg iz hipotek. kredita pri Savezu	593.356.—
6. Predplačila članov na blagu	7.188.45
7. Imetje depoziterjev	130.964.25
8. Rezerva na 1% blag. skontu	25.236.60
9. Komitenti	5.369.—
10. Čisti dobiček	604.957.—
	6,440.504.15

z dne 29. junija 1932.

1. Dobiček na blagu	1,128.314.94
2. Valutni dobiček	6.330.56
3. Odplačila na dubiozne terjatve	2.024.60
4. Blagajniški skonto	92.331.28
5. Aktivne obresti	17.230.27
	1,246.231.65

užívajo nedopustne privilegije. Toda zadruge državnih uslužbencev dejanski nimajo nobenih popustov na tovarnini, plačujejo vse takse in trošarine in tudi davek na poslovni promet, ker se jim ta že z računom od dobaviteljev pribije. Oproščene so samo pridobnine; za predpis pridobnine sploh ni pravne podlage, ker zadruge ne trgujejo z blagom, ampak ga samo v velikem nabavljajo in razdeljujejo med svoje člane. Radi tega so zadruge, ki poslujejo samo s svojimi člani, v vseh državah proste pridobnine oziroma sličnih davščin.

Da je trgovcem združništvo, ki izločuje nepotrebnega posredovalca med proizvajalcem in potrošnikom ter regulira cene, neljubo, izvira že iz golega dejstva, da je po svetovni vojni število posredovalcev-trgovcev strahovito porastlo. Temu nasproti je potrošnik obubožal in ta obubožani konzument ne more več tako vzdrževati podvojenega števila trgovcev, da bi mogli ti udobno živeti in bogateti.

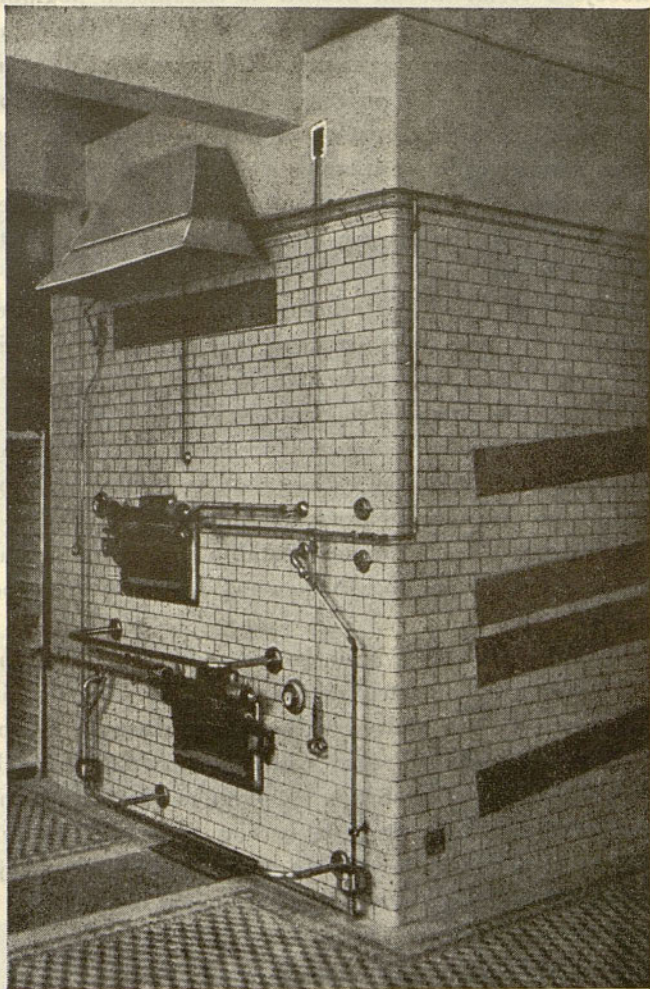
Z ozirom na organizirano borbo trgovstva proti našemu združništvu se je v nedeljo, dne 23. oktobra 1932 vršila v Ljubljani konferenca predstavnikov vseh zadrug državnih uslužbencev Dravske banovine. Številno obiskano konferenco je vodil predsednik Nabavljalne zadruge državnih uslužbencev v Ljubljani g. A. Žigon. Prisostvovala sta ji kot zastopnika Saveza nabavljalnih zadrug državnih uslužbencev njen predsednik g. Miloš Štibler in g. Ivan Deržič. Po izčrpnih poročilih gg. Deržiča, Štiblerja, predsednika naše zadruge g. Reharja, predsednika Kreditne in nabavljalne zadruge uslužbencev državnih železnic v Ljubljani g. E. Jerasa in g. M. Punčuha je bila soglasno sprejeta sledeča resolucija:

Zastopniki zadrug državnih uslužbencev in železničarjev Dravske banovine, zbrani na konferenci v Ljubljani, dne 23. oktobra 1932 so po presoji današnjega stanja svojih zadrug sledeče ugotovili:

Zveza Nabavljalnih zadrug za državne uslužbence je bila ustanovljena kot ustanova samopomoči, za gospodarsko najšibkejši sloj, po prizadevanju pok. finančnega ministra K. Stojanovića v letu 1920, ko so državni uslužbenci pomagali z največjimi žrtvami urejevati državno administracijo, a jim država ni mogla pri vsej konjunkturi za ostale stanove nuditi primerne plače.

Usvajajoč združna načela, svoja pravila in določbe zakona o

nabavljalnih zadrugah so v gornji zvezi včlanjene zadruge izvajale začrtani jim program, skrbele in ščitile gospodarsko slabotne svoje člane s tem, da so zbirale, če tudi skromne prihranke, deleže, de-

Električna peč v naši pekarni.

lavno moč i. t. d. in jim nudile po nizkih cenah življenske potrebščine, cenjen kredit, odnosno jim pomagale do lastnih domov. Zadruge za poslovanjem z nečlani nikdar niso stremele in so vsako tozadevno nerednost odpravljale in po potrebi tudi nastopile s kazenskimi odredbami.

Na podlagi predstojećih činjenic predstavniki šestnajst tisočev zadrugarjev državnih uslužbencev Dravske banovine zavračajo neosnovane napade trgovcev na naše zadrugne ustanove, izjavljajo, da jih hočejo z vsemi močmi braniti do skrajnosti, poglobiti delo in ne dopustiti, da bi bil gospodarsko šibek stan državnih uslužbencev predmet eksploatacije kogarkoli. Ugotavljajo, da so njihove zadruge z združnimi deleži in rezervnimi fondi stvarjale združni kapital, ki nikdar ne beži preko meje, ampak ostane vezan na svoje člane, rodno grudo in državo;

da so zadruge vedno in vestno izpolnjevale zakonske predpise in nosile vsa predpisana jim bremena ter nikdar niso stremele za nedovoljenimi sredstvi;

da so zadruge edino le stremele za tem, da izločijo vse nepotrebne posrednike med producentom in konzumentom, ki so se po vojni v tako veliki meri pomnožili in živeli tako na račun producenta, kakor tudi na račun konzumenta;

da so vplivale nabavljalne zadruge gospodarsko vzgojno na stan državnih uslužbencev in ga navajale k štednji in kupovanju v gotovini in odvrčale le od prezadolževanja;

da so bile zadruge hrbtenica ostalim kulturnim in humanitarnim ustanovam državnih uslužbencev, katerim so pripomogle do priznane višine;

da so ugodnosti, katere nudi država zadrugam državnih uslužbencev, le majhen nadomestek za njihove nizke prejemke in pozivajo Zvezo nabavljalnih zadrug v Beogradu, da tako javnosti kakor tudi kralj. vladi dokaže važno nalogo, katero izvajajo včlanjene Nabavljalne zadruge in apelirajo ponovno na državne uslužbence vseh panog Dravske banovine, da se čim tesneje oklenejo svojih zadrug, ker s tem pomagajo sebi do gospodarske osamosvojitve in tudi narodu, katerega sestavni del so in hočejo ostati.

Štajerska.

Ludvik Zorzut.

*Klopotci, klopotci,
vi štajerski godci,
se dobro, vam dobro godi!
In v pesmih jesenskih,
v goricaх slovenskih
vam grozdje, vam grozdje zori.*

*Klopotci, klopotci,
ste vi vinorodci,
so polne, so polne kleti.
In pesem v zdravicah
v slovenskih goricaх
iz vinca, iz vinca kipi.*

SCHICHTOV

RADION

pere sam

in
hitrejše

in-
belejše

in preprosto
kakor A-B-C

a RAZTOPI

Radion v mrzli
vodi

b KUHAJ

v raztopini perilo
20-30 minut

c IZPIRAJ

perilo najprej v gorki,
potem v mrzli vodi

Zadružna pekarna.

I. J.

Leto 1932. je važna doba v razvoju Nabavljalne zadruge državnih uslužbencev v Mariboru; zadruga je namreč dobila svojo električno pekarno. Napravljen je velik korak k spopolnitvi zadrुžne organizacije in osamosvojitvi njenih članov.

Zadružniki dobivajo zdrav in tečen kruh po tako zmerni ceni, kakor je ne nudi pri isti kakovosti in teži peciva nobena pekarna v Mariboru.

Posredno pa ima korist od pekarnе tudi splošnost, ker je našа pekarna, ravno tako kakor našа trgovina, važen faktor za uravnavo cen. To dejstvo je s socijalnega stališča izredno važno, kajti mnogo je danes ljudi, ki jim je radi obstoječe gospodarske depresije kruh glavna in nekaterim celo edina hrana. Vsaj to hrano naj dobivajo najrevnejši izmed nas vseh revežev, kolikor mogoče po ceni in ta hrana naj bode kolikor mogoče dobra. Ti vidiki so vodilni za odbor naše Nabavljalne zadruge in zato prodaja zadruga najvažnejše življenske potrebščine, kakor so moka, mast, sladkor, olje i. t. d., kolikor se da po nizkih cenah, večkrat tako ceno, da se nam je očitalo, češ, da to ni trgovsko. Ta očitek je neupravičen, kajti zadruga ne temelji na trgovskih, temveč na zadružnih načelih. Zadruga ne išče dobička, nego si prizadeva, da dobavlja svojim članom dobro blago za skrajno nizke cene.

Že več let se je bavil odbor z vprašanjem, kako dobavljati zadružnikom dober kruh in dobro pecivo za znosljive cene, in kako bi se moglo oskrbovati člane po zmernih cenah tudi z mesom in mesnimi izdelki.

Prvo vprašanje, to je dobava kruha, je bilo torej v minulemu letu rešeno. Rešiti se je dalo, ko smo odkupili od Okrožnega urada za zavarovanje delavcev hišo na Rotovškem trgu št. 3. Že ko smo si dali napraviti načrt za novo zgradbo, smo skrbeli za prostore, v katerih bi naj bila nameščena pekarna. Na razpolago pa smo imeli tako malo prostora, da nismo mogli namestiti tudi skladišča za drva in premog. To je bil eden od razlogov, da nismo postavili

parne peči; drugi tehtnejši razlog pa so bile pridobitve tehnike v moderni gradnji pekarskih peči, razvoj elektrike in stremljenje, izgraditi obrat tako, da se ne zadosti samo zdravstvenim predpisom, ampak da je obrat v resnici zdrav, da zaposleni delavci ne trpe niti najmanjše škode na svojem zdravju, ob enem pa nudi brezporojno jamstvo, da vlada v njem absolutna snaga.

Vsem tem zahtevam ustreza le električna peč. V času, ko smo se odločili za tako rešitev, še ni bilo v naši državi električne pekarske peči. Približno v istem času, ko smo pričeli mi graditi električno peč, je bila električna pekarska peč postavljena v Zgornjem Cmureku. Radi tega ni bilo lahko izbrati tvrdko, ki bi naj gradila peč. Poizvedovali smo previdno, pri nepristranskih osebah; na podlagi dobljenih informacij smo sprejeli ponudbo tvrdke »Debag« v Monakovem. Z izgraditvijo peči smo zadovoljni.

Na tem mestu navajamo lepo lastnost monterja, ki je postavil peč. On sam se je osebno ponovno pismeno povprašal, kako funkcijonira peč, in nam je dajal razna navodila. Seveda se je zanimala za delovanje peči tudi tvrdka »Debag« sama.

Peč ima tri etaže, t. j. tri prostore za peko kruha in peciva. Segreva se peč samo z nočnim tokom, od devetih zvečer do štirih zjutraj, ker je nočni tok mnogo cenejši nego dnevni tok. Vsak oddelek (etaža) se segreva s spodnjim in gornjim tokom, seveda poljubno dolgo v zgoraj označeni dobi devetih ur. Električna se prikljubi in odklupi avtomatično, to je ob 21. uri se avtomatično prikljubi in ob 6. uri zjutraj se avtomatično odklupi. Peku bi se v primeru, da bi potreboval ves tok od devetih zvečer do šestih zjutraj, ne bilo treba brigati za segrevanje peči. Zaenkrat pa ne potrebujemo toliko električnega toka in zato odklupi pek tok v času, ko po svojih izkušnjah in upoštevajoč množino naročenega kruha ve, da bo imel dovolj toplote.

Seveda mora pek upoštevati, da vsaka etaža ne potrebuje iste množine električnega toka, da bo zato za jedno ali drugo etažo odklopil tok prej ali da bo celo pri isti etaži odklopil tok n. pr. za zgornje segrevanje poprej ko za spodnje ali obratno, koliko in kake toplote pač ima. Jakost toplote razbere pek s posebne ure, ki je montirana v vsaki etaži.

Vsa ta dela vzamejo peku v celem morda eno ali dve minuti časa, ker prikljubi ali odklupi električni tok na način, kakor se prižge ali ugasne n. pr. električna razsvetljava.

Pri električni peči torej za segrevanje peči ni ne težkega dela, ne prahu od premoga ali drv, ni ne smradu po gorivu in ne odstranjevanja odpadkov, kakor pepela i. t. d. Vse te prednosti so ravno tako v prid v pekarni zaposlenim delavcem kakor odjemalcem peciva, ker imajo odjemalci največje jamstvo, da ni nobene nesnage in nobenega smradu, katerega bi se lahko eventuelno navzelo testo.

Ko smo se že iz zdravstvenih ozirov in iz razlogov čistoče odločili za električno peč, smo hoteli v vseh drugih ozirih žrtvovati nekoliko več, da bo tudi priprava kruha in peciva brezhibna. Nabavili smo zato najmodernejši stroj za čiščenje moke in za mešanje testa, tako da pekomo ni treba opravljati težkega dela mesenja. To jim opravi v razmeroma zelo kratkem času stroj na električni pogon, ki opravlja svoje delo brezhibno in skrajno čisto. Pek samo nadzoruje in skrbi, da je testo dovolj trdo odnosno mehko. Ko zmesi stroj jedno testo, pride na vrsto drugo i. t. d. Fizično najtežje delo naših pekov je oblikovanje testa v hlebčke, štruce i. t. d. in pečenje kruha. Pri peči mora pek seveda zelo paziti, da se mu pecivo ne zažge, na drugi strani zopet, da je dovolj pečeno. To delo ni sicer telesno naporno, pač pa mora biti pek silno pazljiv in mora zato imeti dobre živce.

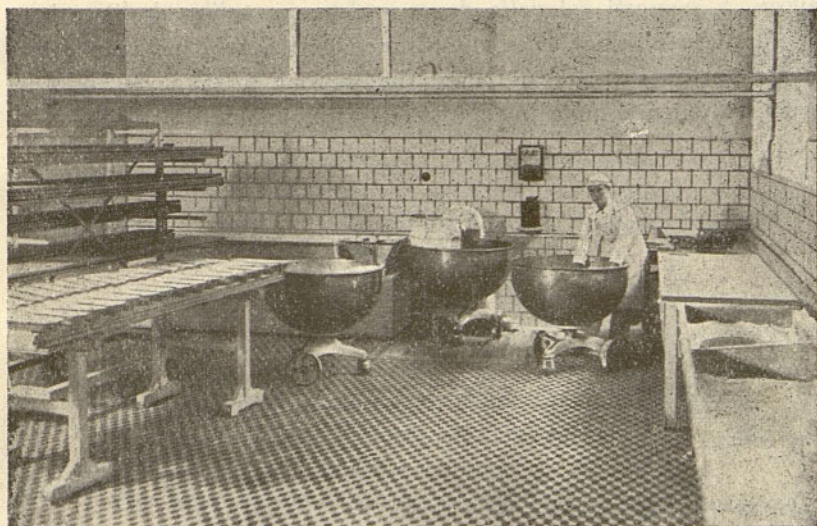
Razen strojev je treba omeniti notranjo opremo prostora, kjer je postavljena peč. Tudi v tem pogledu smo se držali načela, da opremimo prostor snažno in prikupljivo, toda brez vsakega luksuza. Stene so obložene z belimi žganimi ploščicami, tla pa ravno tako z žganimi ploščicami bele in črne barve.

V drugi polovici julija 1932 je pekarna pričela obratovati. Čeprav smo mislili, da smo vse dobro pripravili, so bile vendar malenkosti, ki so članom, še bolj pa odboru, grenile veselje nad doseženim uspehom.

Vsa javnost je simpatično pozdravila našo pekarno, vendar ni manjkalo neprijateljev, ki so nam skušali škodovati. Predvsem so nas hoteli očrniti, da prodajamo kruh in pecivo nečlanom, in so se posluževali pri tem prav nečastnih sredstev. Dasi je nad vratni trgovine napis, da se prodaja samo članom, se je na primer zgodilo, da je nek mož zahteval pecivo, trdeč, da je član in navedel zadružno številko; ko mu je prodajalka izročila pecivo, je spoznal drugi nastavljenec, da kupec ni član in je opozoril prodajalko, naj ne da peciva. Kupec pa ni čakal na denar, ki bi ga moral dobiti

vrnjenega od predloženega bankovca, marveč je pograbil pecivo, zbežal iz trgovine in takoj napravil ovadbo proti zadrugi. S takimi sredstvi se pač ne postopa zoper ustanovo, ki ima najboljše namene. Tako postopanje obsoja najhuje storilca samega in ne more in ne sme škodovati zadrugi, ki je storila vse, da posluje točno po predpisih, a je bila vendar premotena.

Vse te male neprilike, »otroške bolezni«, kakor se jim pravi v poslovnem življenju, smo preboleli in danes posluje celi obrat brezhibno. Zadruga dostavlja svojim članom pecivo tudi na dom, da jim nudi vse ugodnosti, ki si jih morejo želeli.

Pogled v našo združno pekarno.

Cene lahko izvedo združniki iz cenika, ki ga dobi vsak združnik. Njih dolžnost je, da se oklenejo združne pekarnе z isto ljubeznijo in vnemo, katero izkazujejo drugim združnim ustanovam, pa tudi, da ne grajajo zlohotno hib, ki se mogoče pripete. Vsak ve dobro, da se tudi doma v majhnem obratu kljub največji pažnji in skrbi lahko pripeti kaka nezgoda; ravnotako in v veliko večji meri se lahko pripeti tupatam kaka nezgoda pekom, ki morajo — to lahko mirno rečemo — celo noč delati in paziti, da je testo pravilno pripravljeno, da je ravno dovolj, t. j. ne preveč in ne premalo vzkipel, da pride pravočasno v peč, da toplota peči ni

prevelika ali premajhna, da ostane pecivo pravilni čas v peči i. t. d. Vse te podrobnosti in nočni čas izčrpajo moči peka.

Če opazite člani kake nedostatke ali imate kake želje, sporočite jih odboru; odbor bode upošteval vse upravičene in utemeljene želje. Podpirajmo drug drugega, ogibajmo se vsega, kar bi nas lahko razdruževalo in nam grenilo veselje do dela in izpodkopavalo medsebojno razumevanje. Uspeh takega skupnega dela ne bo izostal.

Člani naj imajo vedno pred očmi, da če pade samo ena postojanka naših združnih ustanov, da jim bodo po svoji mili volji gospodarili drugi, ki se ne bodo ozirali na želje in težnje posameznikov. V javnosti žal velja danes vsak samo toliko, kolikor ima; in ker državni uslužbenec nima mnogo, ga mnogo ne upoštevajo. Držimo se zato tega, kar imamo, in krepimo to tako, da bode nezrušljivo. Koristi bodo imeli v prvi vrsti ravno združniki.

V jutro vlak drvi.

O. R.

V jutro vlak drvi:

Zbúdi se, zbúdi se, zbúdi!

*Polje na levi, na desni še spi,
kdo ga iz sanj in iz spanja budi,
rosno se čudi.*

V jutro vlak drvi:

Zdrami se, zdrami se, zdrami!

Hiša iz sna je odprla oči:

*okno, v njem žena, dve beli rami,
vsa še od sanj orošena, v omami —
kdo jo za delavnik, trudno, budi?*

Zbúdi se! vlak drvi,

zdrami se, zdrami se, zdrami! ...

*In bogve kje že razbiti so sni —
v delavnik trd neusmiljeno z nami
vlak življenja drvi.*

Kreditna zadruga državnih uslužbencev v Mariboru.

I. J.

Danes, ko se mora plačati vse v gotovini, ko poslovni svet noče poznati temeljnega načela vsake trgovine, namreč zaupanja in kredita, je težko pisati o kreditnih denarnih zavodih; to tudi radi tega, ker se dandanašnji praviloma ne more dobiti ne posojila, niti dvigniti vloženih prihrankov. Kriza je baje kriva vsemu in »krizo« pozna danes vsak najpriprostejši človek, ki še poprej te besede vobče ni slišal.

In vendar je potrebno, da zopet opozorimo naše člane in vse druge državne uslužbence na Kreditno zadrugo državn. uslužbencev, r. z. z o. z. v Mariboru. Pravim »zopet«, ker smo opozorili na njo že v koledarju za leto 1931.

Kreditna zadruga državn. uslužbencev v Mariboru posluje od 1. marca 1929; svoje poslovne prostore ima v I. nadstropju novega poslopja Nabavljalne zadruge z vhodom iz Lekarniške ulice. Uradni dnevi so oficijelno sicer samo ob pondeljkih in četrtkih od 17.—19. ure, vendar so odborniki dnevno na razpolago strankam od 10.—12. in od 15.—17. ure.

Kreditna zadruga sprejema vloge od vsakogar in jih obrestuje: nevezane po 5%; vezane na trimesečno odpoved pa po 7% brez vseh odbitkov. Posojila daje zadruga le članom, državnim uslužbencem proti letnim 7½% obrestim in ½% letni proviziji, ki je določena za kritje upravnih stroškov.

Delež Kreditne zadruge znaša Din 100.—; jamstvo je po novih pravilih petkratno.

Koncem leta 1931. je imela Kreditna zadruga 195 članov s 560 deleži; koncem oktobra 1932 pa jih je imela že 308 s 865 deleži.

Denarni promet je znašal leta 1931. 3,973.648 Din, torej blizu 4 milijone, in se bode v letu 1932. še povečal. To kažejo že vloge, ki v letu 1932. stalno naraščajo, kar najbolje dokazuje, da ima Kreditna zadruga med svojimi člani zaupanje, katero v res-

nici tudi zasluži. Do konca oktobra 1932 je bilo novih hranilnih vlog 151.362 Din, dvignilo se je 277.634 Din naloženega denarja; stanje hranilnih vlog je znašalo 427.000 Din, za uradništvo, ki mora in more štediti le po dinarjih, nedvomno lepa vsota.

Posojil je Kreditna zadruga dala v letu 1932. do konca oktobra 541.850 Din, vrnjenih posojil pa je bilo 266.264 Din. Iz teh števil je razviden živahen promet zadruga, ki ne izterjuje samo obresti za dana posojila, kakor dandanes večina drugih denarnih zavodov, ampak sprejema in vrača hranilne vloge ter v precejšnjem obsegu daja tudi nova posojila svojim članom.

Vse dosedanje poslovanje Kreditne zadruga je dokazalo, da temelji na strogo solidni podlagi; približajo naj se ji še oni, ki so stali dosedaj ob strani, in naj naložijo v Kreditni zadrugi svoje prihranke raje, nego da jih drže doma, kajti Kreditna zadruga izplačuje vloge brez vsakega pridržka. Zlasti bi priporočali članom stalno štednjo, t. j. da bi člani nalagali zase in za svojce majhne zneske n. pr. mesečno po 10 Din, da si prihranijo čeprav majhne zneske, a mnogokrat neprecenljivo pomoč za nenadne slučaje nesreče in bolezni in da navadijo posebno otroke na štedenje.

Mogoče bi še rad kdo vedel, kako nas je zadela kriza; seveda jo občutimo tudi mi, vendar ima »kriza« očitno do naše zadruga zaupanje, ker nam je »kriza« v drugi polovici 1932 zaupala celo svojo vlogo. Naj bi bilo to dobro znamenje.

Ob studencu življenja.

Janko Samec.

*Rastó sred ur večernih plahe sence
iz temnih slutenj mrtvih dni rojene
in padajo v vrtove in studence,
kjer vrče pólnijo prelepe žene.*

*Bi rade spletale poročne vence
iz majskih rož, a zdaj ni več nobene!
Le noč jesenska v zagorelo sence
pritiska že poljube jim ledene.*

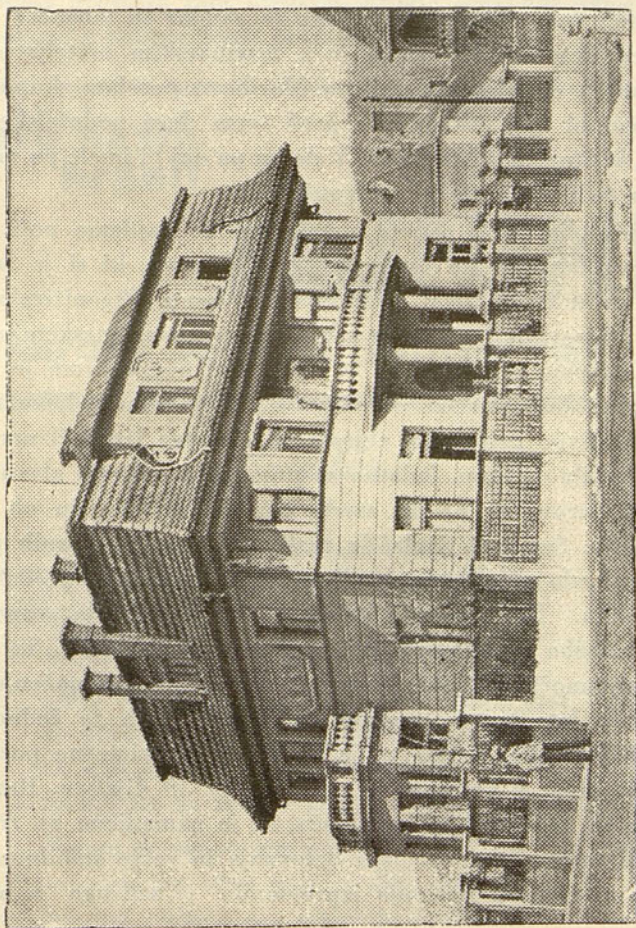
*A one v svojih srcih skrite nosijo
plamene neizpolnjenih še nad
in s polnimi rokami v svet jih trosijo —*

*Kakó težkó je včasih biti mlad,
oči imeti, ki za solncem prosijo,
a ga ne dá zamujena pomlad!*

Učiteljski dom v Mariboru.

A. H.

Vsako smotreno, vztrajno in nesebično delo rodi prej ali slej uspeh, ker ga roditi mora. To je prav tako naravna in samoobsebi umevna posledica, kakor, če zalučáš kamen, ki mora pasti na tla.

Učiteljski dom v Mariboru.

Da je temu res tako, je najboljši dokaz Učiteljski dom v Mariboru, ki je začel delovati začetkom šolskega leta 1932./33. in je

bil slovesno otvorjen ob priliki mariborskih jesenskih dni dne 5. novembra 1932 ob lepi udeležbi učiteljstva iz vseh krajev naše banovine.

Širšo nepoučeno javnost je ta uspeh našega učiteljstva iznenadil. Zakaj o kaki organizaciji pod imenom Učiteljski dom v Mariboru ni bilo skoraj ničesar slišati. Le včasih smo čitali, da je izdal Učiteljski dom kak zemljevid za naše šole, kako mladinsko knjižico in kaj podobnega. In še ob takih redkih prilikah ni bilo nobene bobneče reklame, nobenega širokoustenja. Zdaj pa kar naenkrat odvarja to skromno in marsikje neupoštevano učiteljstvo svoj lasten dom v Mariboru! Kako je vendar to mogoče?

Pred desetimi leti se je med mariborskim učiteljstvom porodila misel, da bi si ustvarilo v Mariboru poseben skupen dom, v katerem bi bila oskrbovana pred vsem deca podeželskega učiteljstva, ki študira v Mariboru. V domu pa naj bi imele po možnosti prostora tudi vse učiteljske organizacije.

Zamisel in ideja pa sta mrtvi, ako ne najdemo poti, da jih uresničimo. Zato se je osnovalo takoj društvo, ki si je zastavilo kot cilj uresničenje ideje o učiteljskem domu. Organiziralo je nabiranje prispevkov med vsem učiteljstvom v mariborskem okrožju. Letna članarina je bila samo 20 Din. Med učiteljstvom je zamisel o skupnem domu našla rodovitna tla. Mnoga učiteljska društva so korporativno pristopila, zbirala od članstva letno članarino ter jo odraštovala društvu. Izdatno so pomagali k večanju glavnice priložnostni darovi ob priliki smrti, raznih jubilejev in ob drugih priložnostih. Samo ob izplačilu razlik od novoreguliranih prejemkov je nabralo učiteljstvo mariborskega okrožja blizu 30.000 Din za svoj dom. Ne najmanjši prispevek pa je prinesla gospodarska akcija: založba mladinskih knjig, ročnih zemljevidov in drugih učnih pripomočkov. Tako je skrbno upravljano premoženje rastlo od leta do leta ter je doseglo po desetih letih že čedno vsoto blizu 700.000 Din. S tem se je kupilo prav primerno poslopje v Kosarjevi ulici, v katerem je prostora za 35 dijakov. Razen poslopja je še nad 1000 m² zemljišča, ki je namenjeno za vrt in za igrišče dijakom. Zaradi lažjega delovanja in večje stabilnosti se je društvo po nakupu poslopja izpremenilo v zadrugo z omejeno zavezo.

To je v kratkih besedah pot, po kateri je hodilo naše učiteljstvo in prispelo do cilja — do svojega lastnega skupnega do-

ma. S tem pa je storilo važen in velik korak k osamosvojitvi in neodvisnosti stanu.

Tega napredka, četudi za sedaj samo enega dela državnih uslužbencev, se mora veseliti vsak stanovsko zaveden državni uslužbenec. Z okrepitvijo ene skupine pridobi nedvomno tudi celota, v kateri so povezane posamezne edinice državnega uslužbenstva.

Je pa še drugi vzrok, da pozdravljamo napredek našega učiteljstva. Gotovo bode dalo radevolje pod streho svojega Učiteljskega doma prostora tudi otrokom drugih državnih nameščencev na razpolago, v kolikor bodo pripuščale razmere.

**Zlato naših
hranil**

JAJNINE

makaroni, spageti, juhine zakuhe

Tržišče.

Janko Samec.

*Predpustna noč. Kavarna. Polno rož.
In godba svira . . . Vmes zvené kozarci . . .
Kak med dekleta stiskajo se starci
zaljubljeni sred polzastrtih lož!*

*„He, vse ti kupim, vse . . . če pridna boš!“
se pójajo med njimi kakor jarci —
O, kak lepó v uhó zvené denarci
in zraven še obljub navrhan koš! —*

*Potem še satan sam pristopi bliže
in v sladko vino svoj še zlije strup
ter jim pokaže vse življenja križe,
kjer sta se vzela uboštvo in obup —
In drobna glava zdrkne niže, niže . . .
in je naprodaj vsem za dober kup!*

Mariborski portreti.

(V. T.)

Kovač je čas, ki bije, vse razbije.

Kovačič vse te stare ropotije
pobira, išče, hrani, urejuje —
tako domačo zgodovino kuje.

Mline na veter,
kóbanske hiše,
pohorske plote —
vse ti opiše.

Kamne, gostilne
vse preštudira.
Maribor stari
in hmelj obira.

Piskre v muzeju,
slike prestavlja.
Vse kritizira —
vedno zabavlja. (Bas)

Pisatelj bil bi rad —
postal je le pisar;
književnik hoče bit',
pa je le knjižničar. (Glozer)

Jezno skoz očala gleda,
kakor hud jurist seveda.
Vse zakone dal je vase,
garjeve ovčice pase.

Brez zanosa in poleta:
Noče vina, ne dekleta.
Mrzel, kakor paragraf je,
le, kar zakon reče, praf je. (Mohl)

Je slišal rajsko ptičko pet',
sladko mu pela je;
zavzet pozabil je na svet —
in pravdo zgubil je. (Imolel)

Tja na pohorske višine
vedno vleče ga srce;
k Ribniški in Ruški koči
rajši kot v pisarno gre. (Senior)

Na planinah o dolinah
in kanclijah nič ne ve;
dober zrak in vince vživa:
senior vseh planincev je.

„Naprej zastava Slave“
navdušeno je vpil;
za blagor očetnjave
bi rad poslanec bil. (Vauhuik - Carnik)

So volilci ga prosili,
roke okrog vrata vili:
„Revežev se nas usmili
in ostani tu doma!“

Na sodišču akte šmira,
razen prava vse študira,
članke in razprave kuje,
rad se šali in norčuje. (Tavner)

Numizmatik brez denarja,
s „čarovnijami“ se vkvarja,
včasih tudi je poet —
to moj lastni je portret.

Gradbena slika Maribora v začetku XIX. stoletja.

F r a n j o B a š .

Namen pričujočega članka je, vzbuditi zanimanje za zunanjo sliko Maribora v preteklosti. Današnji Maribor hrani dovolj zgodovinskih slik, ki še javnosti niso znane in ki so v nevarnosti, da izginejo, predno bodo opisane, fotografirane ali po možnosti celo shranjene. Državni uslužbenci so bili od nekdanj tisti, ki so opozarjali merodajne kroge na preteče izgube enega ali drugega zgodovinskega spomenika. Da je to sodelovanje zadnji čas pojenjalo, je vzrok predvsem v tem, ker državni nameščenec nima dovolj zgodovinskih stikov s krajem svojega službovanja radi pomanjkanja lokalne tradicije, ki je podlaga, na kateri edino uspeva lokalna kultura. Iz lokalne, krajevene kulture pa izvira tudi upoštevanje domačih, lokalnih starožitnosti.

Katastralne mape, gradbeni načrti mariborskega mestnega arhiva, slike v mariborskem muzeju, spisi v arhivu Zgodovinskega društva, sedaj Banovinskem arhivu, predvsem pa še ohranjene stavbe iz začetka XIX. stoletja omogočajo, da moremo podati približno točno sliko zunanosti mariborskega mesta v času okoli leta 1800.

Če povzamemo iz lanske slike kultur*) gospodarski značaj starega Maribora, vidimo v njem naselbino obrtnikov, trgovcev in kmetov; industrija še nima jasnega tovarniškega izraza. Večina meščanov se živi z obrtjo, trgovino in kmetijstvom v eni osebi, ali pa tudi z več obrtnimi poklici naenkrat. Posameznik je n. pr. usnjar in čevljar v eni osebi, ali tkalec in krojač, tesar in mizar itd.

V pogledu gradbenega sloga je začetek XIX. stoletja v Mariboru izrazita doba baroka. Barok je sicer v tem času drugje že

*) Glej moj članek Kulture v Mariboru v začetku XIX. stoletja v Mariborskem koledarju 1932.

davno odcvetel, nastopal je za rokokojem že novi slog empire in z njim vplivi antičnega klasičnega stavbarstva. Ali te sodobne gradbene struje našega podeželskega mesteca ob Dravi še niso dosegle. V Mariboru doseže barok v provincijalni obliki svoj višek ravno na koncu XVIII. stolteja, kajti od velikih požarov na koncu XVII. stoletja ni preostalo v Mariboru skoraj ničesar razen gradu. In novi, v XVIII. stoletju nastali Maribor se je izražal kot enotno, sicer provincijalno, baročno mesto najlepše ravno v času okoli leta 1800.

Ker zemljepisne prilike niso vplivale na zunanost, razen v snovi za stavbe in z Dravo, kajti mesto leži še na ravnem polju precej pod goricami, in pravtako tudi še ne občinska gradbena politika, razen pri sejmarstvu in pri ognjegasnem redu, zato temelji zunanost Maribora na takratnem gospodarstvu meščanov in na stavbarskem duhu časa, na provincijalnem baroku.

Zunanja slika Maribora v celoti nam kaže naselbino na levem bregu Drave, v kateri učinkujejo zvoniki mestne župne in slovenske (današnje frančiškanske) cerkve ter grad. Poleg teh treh vrhov zaključene mestne naselbine pa oživlja vso okolico in vse mesto Drava. Po Dravi so se prevažali v Maribor in še dalje na vzhod izdelki in pridelki iz Dravske doline. Pristan je bil središče vsega vodnega prometa, pa tudi suhega. Ne samo, da je vodil most preko Drave s Pristana, ampak predvsem zato, ker ni vodila osnovna prometna črta v Dravsko dolino po desnem bregu Drave, kakor danes železnica, ampak po levem. Temeljna prometna zveza Maribora z zapadom je bila današnja podravska cesta preko Kamnice, Bresternice itd. Ta temeljna zveza Koroške z Mariborom je vodila k dravskemu mostu preko Vodnikovega trga in Pristana. V Pristanu so se tako stikale prometne črte s severa (Gradec), juga (Celje—Trst), z vzhoda (Ptuj—Varaždin) in s Koroškega, ter vodni promet po Dravi. Pristan je bil najživahnejši prometni, trgovski in obrtni del starega Maribora.

Pozneje je južna železnica odvezla nekdanji pomen trgovski cesti Dunaj—Maribor—Trst, Koroška železnica pa je prenesla promet z levega brega Drave na desni breg in je zavrla nadaljni razvoj vodnemu prometu po Dravi. Prišel je še zadnji udarec za Pristan, novi most čez Dravo, ki veže Glavni trg neposredno s Trgom Kralja Petra, in ki je odvzel Pristanu še tisto malo prometa, kar ga je do takrat še ohranil. Tako je danes Pristan prometno mrtev.

V začetku XIX. stoletja je bilo to drugače. Splavi so dovažali po Dravi les, šajke pa ostalo blago, kakor železnino in sadje. To se je odlagalo na Pristanu in se razvažalo odtod v mesto in okolico. Težki parizarji so škripali v francoskih časih po Koroški, Dunajski in Tržaški cesti; za nje se je na Pristanu izbirala pripraga, da je pomagala preko klancev črez Vodnikov trg, na Glavni trg in na Tržaško cesto. Okoli Pristana so bile kovačije, kjer so vozniki podkavali konje in popravljali vozove, v Usnjarski ulici pa usnjarske in sedlarske delavnice, kjer so se prenavljale konjske opreme. Stari vozniki so bili od dolgega potovanja žejni ter so se krepčali v številnih gostilnah okoli Pristana, v kolikor niso tega

Maribor — severozapadno od Čeligijevega stolpa. Pritlična hiša s kamenitimi podboji, zamreženimi okni, obširnim podstrešjem, neizoblikovanim ometom ter z gospodarskimi poslopji in obrtniškimi delavnicami v ozadju, vse skupaj obdano od drevja, nazorno prikazuje stari meščansko-kmetški Maribor.

storili že preje bodisi pri »Črnem orlu« ali pa na Tržaški cesti pri verni stavbarski priči starega Maribora, v gostilni pri Meierseidlu. Slika Pristana izpolnjuje v tej dobi voznik.

Slično je tudi z ostalimi mestnimi deli, razen z okolico gradu. Brez voznika ni starega Maribora in brez voznika ni starih mariborskih sejmov, na katerih se osredotoča vse mariborsko gospodarsko življenje. Za prostore pa, kjer so se vršili sejmi, je skrbela kolikor je pač bilo najbolj potrebno, mestna občina. Mestna občinska politika se je brigala in zanimala za stavbe meščanov samo v

toliko, da niso nasprotovale varnostnim predpisom proti ognju. Sicer se je mestna občina zanimala samo za sejmske prostore in za državno cesto od Grajskih vrat preko Vetrinjske ulice in Glavnega trga na dravski most. To cesto je moralo mesto posipavati in jo vzdrževati v dobrem stanju, ker ga je država k temu prisilila; za to mu je prepustila mitniški ekvivalent, to je eno tretjino povprečne vsote, katero je donášala sredi XVIII. stoletja mitnina in katero je država odvezla mestu za zgradbo velike trgovske ceste Dunaj—Maribor—Trst. Poleg državne ceste je mesto skrbelo v interesu meščanov tudi za posipavanje in vzdrževanje sejmišč: Pristana, Glavnega, Rotovškega in Slomškovega trga. To pa iz trgovskih razlogov; Pristan je bil sejmišče za les in železnino ter za lesne izdelke, Rotovski trg za moko, Slomškov trg za seno in slamo, Glavni trg pa za vse ostalo, tudi za živino. Ker je bila Koroška cesta zlasti ob živinskih sejnih samo tržno nadaljevanje Glavnega trga, je mesto posipavalo tudi Koroško cesto do Koroških vrat.

Redni tedenski in letni (kvaterni) sejmi so poleg vznikov ena izmed najznačilnejših posebnosti v splošni zunanji sliki starega Maribora.

Naše kmetsko prebivalstvo je v tej dobi nosilo še domačo nošo, kar je napravilo sliko sejmov toliko pestrejšo in živahnejšo. Puff opisuje okoličane na tedenskih sejnih (vsako soboto) z besedami: »Na njem se giblje premožni Goričan v izbrani obleki z ženo in hčerkami, čijih peča nalikuje beneški kopreni; nadalje Dolanec iz ormoške okolice, ves oblečen v svetlo prtenino; potem prebrisani Poljanec z udomačeno modro suknjo in z gospodinjo v črnem, belo prešitem kožuhu; in končno Pohorec v sivem sirovem suknu v prirojeni in navajeni nerodnosti.«

Naš kmet je v tej dobi terjal enakopravnost stanov in med drugimi tudi odpravo sejmskih plačil na mariborskem trgu. Te kmetske terjatve so povzročale neprilike vladi, to je mariborski kresiji, vsled česar je mariborsko okrožno načelstvo dne 31. julija 1824 izdalo okrožnico, v kateri razglša tarif »zhesi vfe tifto, kar fe s Marburgski meftu vfaki dan na prodaj pernefe, inu od kartirga fe more na rotovflh fhtand plazhati.« Ker nam ta okrožnica ne kaže samo gospodarske napetosti med meščanom in kmetom, temveč ker nam nudi lepo sliko o blagu na trgu in o načinu dovoza na trg, jo podajamo v celoti:

T A R I F F A

zhesi vŕe tilto, kar ŕe s Marburgski meŕtu vŕaki dan na prodaj
perneŕe, inu od katirga ŕe more na rotovŕh ŕhtand plazhati.

	Sreberniga denarja	
	Krajzerj	Vinarji
Od ene brente, korbe ali koŕha s' ŕadjam	1	2
— eniga vusa s' ŕadjam	6	—
— moke, kar ni zhes eni mézen	1	2
— ene korbe s ŕozhivjo	1	2
— ene korbe s' selenino	—	2

Stari dravski most.

— ene velike korbe s selenino	1	—
— eniga firtlna ali bokala maŕla	1	2
— eniga funta butra	—	2
— eniga boha ŕhpeha	3	
— ene kible ali eniga zenta shpeha	3	
— ene majhine kible s' sekanim ŕhpeham	2	
— eniga zenta ŕuhiga meŕa	3	
Tifti, katiri s' ŕuhim meŕam barantajo	10	
Od eniga velkiga rejeniga ali pitanga preŕeta	6	
— eniga mladiga praŕza	3	
— eniga preŕhizka sa pezhti, ali od eniga jag- neta koŕlizka	1	2

— eniga purana	1	2
— ene gofi	1	
— enega para razi	—	2
— eniga para pifheti ali golobizi	—	2
— eniga para kapunov	1	
— eniga vusa s ribami	15	
— ene bariglize s ribami	3	
— rakihi v' mréshi	1	2
— shabih v fhkafu	1	2
— eniga bokala detelniga femena		2
— eniga bokala kumelnovga, répniga ali lane- niga femena		2
— dvajfeti jajzah		2
— eniga fhkafa fmétene inu mléka v' pofodi		2
— eniga bokala kiflé fmétene		2
— fto povshov		2
— eniga vusa s' sélam, repo, krompirjam in ta- kih rezhi	6	
— enega vusa s' fenam ali flamo	6	
— eniga vusa s' venekam (laupaufh)	3	
— eniga vusa s' deféti méznam shita	6	
— eniga vusa s' dvalet inu vezh méznam	15	
— eniga vusa s' léram	12	
— léra bresi vusa na plazu	3	
— eniga vusa s' kamenjam na brufiti	6	
— eniga vusa s' obrozehemi ali apnam	6	
— fibih, refhetih, shelésniga ali flamniga blaga	3	
— eniga polovnaka jeliha is fadja	6	
— eniga védra domazhiga vina	1	2
— eniga védra ogerfki vina	6	
— eniga védra shganiga vina	9	
Shtand sa lonzharje	6	
Mélniki (burgarji) kateri fvoje perdelke na plazi prodajajo	1	2
Brajnovzi imajo po ravno ti miri plazhati		
Od eniga vusa s' dervam sa shgati, s' dognam ali dilam	6	
Od vlake rezhi, katira v' ti tariffi imenovana ni, inu na prodaj pride, fe ima tifla mira dershati, katira je nje enáka.		

Predi grazarfkim inu koroshkim vratami imajo tudi tiſti ſhtand plazhati, kateri od ſvoje golpolke perpulhenje ſa prodajati imajo. Vſim drugim pak je prodajanje pred meſtnemi vratami terdo prepovedano, inu oni imajo ſvoje rezhi v' meſtu na tiſte kraje perneſti, kateri ſo ſa prodajanje ifkaſani.

Ostali deli te »Tariffe« nas tukaj ne zanimajo, razen navedbe, da trajajo letni sejmi po tri do ſtiri dni.

Lesena hiša na voglu Slovenske in Trubarjeve ulice. Ta cimprana hiša je bila zadnji primer lesene stavbe v sredi mesta. Slika nam kaže popolno ſliĸnost s kmetsko, Ÿelarsko in viniĸarsko hišo v meſtni okolici. Take hiše ſo imeli na Pristanu kovaĸi in pripregarji. Podrta je bila leta 1902.

Da pa bo ſplošna ſlika o zunanjoſti starega Maribora popolna, moramo omeniti, da je drugaĸe patricijsko del Maribora okoli gradu imel pravtako voſniško in ſejmarſko ſliko po Mihaelovem, ko ſo kmetje pripeljali daĸo in dajatve v grad ter v Vetrinjski dvor. Še bolj Ÿivo je pa moralo biti za JoŸefa II., ko ſo vozili kmetje dajatve ne ſamo v grad, ampak tudi v Ÿiĸki, Vetrinjski ali Šentpavelski ſamostanski dvorec.

Gradbena ſlika starega Maribora ſe razlikuje od današnjega predvſem v treh ozirih. V starem Mariboru prevladujejo pritliĸne in enonadstropne stavbe. Razen gradu in vojaſnice na ſedanjem novem Glavnem trgu dvonadstropnih stavb ſtari Maribor ſploh ni imel. Poleg zidanih poſlopij imamo ſe eno petino lesenih stavb.

Lesene stavbe v tej dobi sicer vsled nevarnosti požara izginjajo, ali stari Mariborčan se jih vsled suhe notranjosti krčevito drži; v njih ni poznal revmatizma, ki je prihajal vedno pogosteje z nastajajočimi zidanimi stavbami. In tretje, kar razlikuje stari Maribor od današnjega, je pogosto zelenje, drevje okoli hiš. Saj je celo pri gradu v kotu med gradom in loretansko kapelico rastla in zelenela prav do konca XIX. stoletja murva!

Lesene stavbe moremo imenovati kot lesene samo, v kolikor se nanašajo na drvarnice, shrambe za poljedelske pridelke in hleve. Saj imamo še danes za Vodnikovim trgom leseni svinjak z gnojščem, ki se v ničemer ne razlikuje od podeželskega svinjaka.

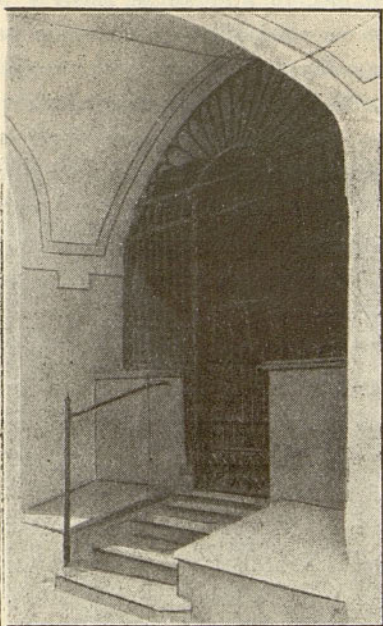
Kar se tiče lesenih hiš, torej bivališč ljudi, imamo v Mariboru nižinski tip lesene hiše: to je cimprana ali nabita hiša. Večina teh stavb, veren primer za svoje številnejše prednike, je nabita hiša na Vrbanovi cesti poleg kemičnega preizkuševalnega zavoda, katera datira iz leta 1693; imela je ogrodje iz vodoravnih brun, ki so bila ometana s prephano ilovico. Ta omet iz ilovice se je obnavljal in belil vsako leto na isti način, kakor dela to še danes naš Prlek ali Bizeljec. Streha pri teh nabitih hišah je bila ali iz slame ali pa iz skodel. Take stavbe so bile posebno pogoste na Pristanu kot domačije kovačev, pa tudi ob mestnih vrtovih kot bivališča vrtnarjev.

V notranjosti se taka stavba ni prav nič razlikovala od današnje nabite kmetske hiše, razen v tem, da je bila manjša, kar je razvidno iz tločrtov. Imela je vežo, za katero je bila kuhinja. Na levi strani tega srednjega hišnega prostora je bila hiša, družinski stanovanjski prostor, spojena s kuhinjo s kahlasto krušno pečjo. Na desni strani pa je v boljšem slučaju bila shramba, čumnata. Ob strani je bila pridejana koliba, v kateri je bila shramba za orodja. Če je bil lastnik take stavbe obrtnik in kmet, imamo običajno v nadaljevanju, ki odgovarja pri vrtnarju čumnati, hleve, v nadaljevanju hiše pa obrtne delavnice. To pa je obenem že tločrt, ki ga kaže tudi pritlična zidana hiša.

Pri večini teh hiš ni bila obrnjena proti ulici ali cesti podolžna stran stavbe, ampak povprečna, pročelje s stanovanjsko sobo, s hišo. Take primere vidimo še danes v Orešju, ali pa v vaseh kolonizacijskega tipa.

Nadaljnja razlika med leseno-nabito in zidano hišo je v notranjosti. Raven strop z vodoravnimi bruni na povprečnem re-

šterniku zamenjuje pri zidani hiši banjasti obok. Oboki so sicer v naši dobi običajni tam, kjer je na podstrešju shramba za izdelke in pridelke, pa tudi tam, kjer imamo nad obokom še stanovanja, torej v enonadstropnih hišah. Kakor nam kaže nabita hiša na Vr-

Stari hodnik na Koroški cesti št. 14. V Mariboru so vsled gospodarskega značaja starega mesta redki primeri, ko je meščan mogel zgraditi zidane, z oboki prekrizane in na zunanje stebre naslonjene hodnike, kakor jih vidimo n. pr. v arkadah pri mariborskem magistratu. Zato je postavil poleg lesenih mostovžev železne ograje v raznovrstnih, večinoma izbočenih oblikah.

Vrata iz dovoza v staro meščansko stanovanje. Primer s Koroške ceste št. 15, ki kaže vhod iz dovoza v stanovanje pri srednjem meščanu. Kakor so taka železna vrata vodila iz dovoza v pritličje, pravtako jih najdemo pogosto kot vhod s stopnic v stanovanjsko predsobo v prvem nadstropju.

banovi cesti primer stare lesene hiše, pravtako nam kaže primer v tej dobi nastale hiše leta 1817. prenovljena gostilna »Benetke« na Pristanu. Iz načrtov izvemo, da je bila ta stavba do 1817 pokrita s skodlami in da je bila tudi po prenovitvi še pritlična. Po prenovitvi je nalikovala današnji hiši severozapadno od Čeligijevega stolpa, samo da je bila krajša. Skozi večna vrata smo prišli na hodnik, iz katerega so vodila vrata na levo v gostilniško sobo, na desno pa v kuhinjo. Iz kuhinje naprej je bila kamrica, ki je bila

na levo zvezana z gostilniško, na desno pa z rodbinsko sobo. V hišnem kotu med kuhinjo in rodbinsko sobo, torej v delu proti Čeligijevem stolpu, je bil hlev, med hlevom in kuhinjo pa shramba za živila. Pred vso hišo je nastala veranda, katera obstoja deloma še danes, in kjer so se zlasti v jeseni zbirali lesni trgovci. Gradbeno za stari Maribor važno je pa dejstvo, da ima obnovljena gostilna že troje vhodov od zunaj: prvega v gostilniško sobo, drugega na hodnik in preko njega v kuhinjo in tretjega v hlev. Vidimo jasno: pod vplivom obrti se začnejo deliti vhodi v obrtne, družinske in živinske prostore stavbe. S tem pa začnejo izgubljati na svojem pomenu preje enotni vhodi v hišo, ki so predstavljali osrednjo arhitektonsko točko na stavbi s svojimi razvitimi portali. Veranda sama je nastala namesto prejšnjega senčnega drevesa pred hišo.

Večje stavbe so zahtevali obrtni obrati, poleg tega tudi kmetijstvo; to zlasti tam, kjer meščan ni imel shramb zunaj na polju, ampak doma v mestu; poleg tega pa tudi gradbene časovne razmere. Važna meščanska obrt je bilo barvarstvo. Hiše v Barvarski ulici so bile krite še s škodlami. Razvoj obrti in upravne zahteve, zlasti glede varnosti proti ognju in bolezni, so zahtevale izprememb. Novi barvarski obrati so zahtevali nove stavbe, ki predstavljajo celo skupino manjših poslopij. Na voglu Slovenske in Barvarske ulice je prenovil 1814 barvarski mojster Jakob Hebenwart svojo barvarijo, ki je imela šest kotlov, kar je za stari Maribor zelo veliko. Na dvorišču pred barvarijo je bil vodnjak in za njim priprave za sušenje. Na zapadni strani tega dvorišča, na katerega vodi dovoz iz Slovenske ulice, je bilo stanovanje za vojake. V tej dobi vojaki praviloma niso več nastanjeni pri meščanih, ampak že v vojašnici. Francoske vojne pa so bile vzrok, da vojašnice kljub številnim cerkvenim stavbam, ki so v Mariboru po ukinitvi samostanov in cerkva po Jožefu II. služile vojaškim svrham, za nastanjenje vojaštva niso zadostovale. Vsled tega je moral nositi breme nastanjevanja vojakov tudi meščan, ki je v te svrhe pri novih zgradbah moral zgraditi posebno sobo za vojake in posebno kuhinjo. Južno od barvarije ob Barvarski ulici je stanovanje za lastnika barvarije in večinoma tudi za njegove nameščence. Pri barvarskih obratih nastajajo nove terase, ki niso samo za obratovanje, sušenje, itd., ampak tudi nadomeščajo prizemne verande, kakor smo jo videli na Pristanu pri Benetkah.

Slično kakor pri barvarstvu vplivajo povečani usnjarski obrati tudi na razvoj zaključenih stavbnih skupin ob Dravi v Usnjarski ulici, kjer istotako izginjajo s streh skodle in prihaja na njih mesto opeka.

Ostali obrti so se gradbeno razvijali različno. Klobučar Leyrer, ki preurejuje 1810 svoj obrat na voglu Gosposke in Jurčičeve ulice, je stavbo obokal — oboke je redno zahtevala mariborska kresija — in jo podaljšal ob Jurčičevi ulici. Ključavničar Denzel

Pritlična zidana hiša na voglu Cafove in Aleksandrove ceste. Hiša, ki je padla pri regulaciji Cafove ulice, je primer hiš, katere so posedovali obrtniki z manjšimi obrati, ki niso imeli nikakih kmetskih posestev. V današnji dobi se pojavlja tem hišam odgovarjajoči tip na periferiji mesta v enostanovanjskih družinskih hišah.

v Jurčičevi ulici pa je svoj obrat 1821 razširil s prizidavo pritklin na dvorišču. Povsod so z obrati zvezani vodnjaki na žago, ki stoje večinoma na dvorišču, deloma pa tudi na ulici, kakor n. pr. vodnjak na voglu Gosposke in Volkmerjeve ulice.

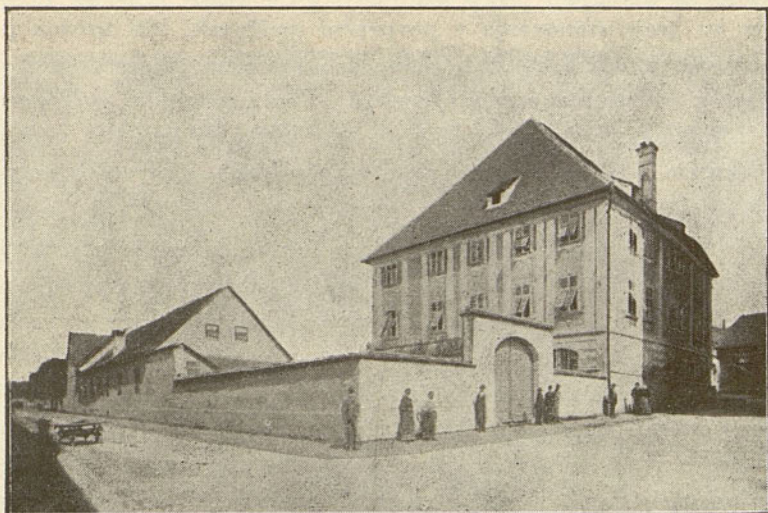
Razporedba stanovanjskih prostorov v obrtniških bivališčih je popolnoma enaka razdelitvi prostorov v pritlični hiši. Važno pa je poudariti, da že prodira v notranjost obrtniških in trgovskih

stanovanj empire in sicer najprej v obliki peči. Peč je pač obrtni izdelek, ki je zelo podvržen modi, in tako je z njo naš meščan prevzel v svoje stanovanje prve značilnosti novega sloga. V splošnem pa je obrtniško bivališče ločeno od delavnic, ki so v pritličju, bodisi da je stanovanje v prvem nadstropju, ali pa, da je stanovanjsko poslopje ločeno po uvozu iz ulice od obrtnega obrata.

V splošnem je Hebenwartov in Leyrerjev primer že znak nove dobe, ko se širijo stavbe ob ulicah ali cestah. Za gradbeno sliko starega Maribora je značilen primer Denzla, kjer se razširja stavba na dvorišče v eni osi in kjer celotni kompleks stavb meji na ulico samo po pročelju, v katerem se nahaja stanovanje hišnega lastnika. Tozadevne primere najdemo še danes zlasti na Koroški cesti in v Slovenski ulici. Najobičajnejši so tukaj primeri, v katerih ima hiša na ulico samo eno sobo. Od te sobe se vrste nato v dolgi vrsti v dvorišče kuhinja, shrambe za živila, obrtne delavnice ali trgovska skladišča in na koncu shrambe za poljedelske pridelke. Imamo pa tudi precej pogoste primere, ko se od sobe ob ulici nadaljujejo v dvorišče delavnice in shrambe za poljske pridelke, kuhinja s pritliklinami pa je samostojno poslopje, ki je zvezano na ulico s prodajalno. V prvem primeru vodi dovoz na dvorišče ob posestni meji, v drugem pa vmes med stanovanjem in delavnicami ter med prodajalno in kuhinjami. Dovoz je v obeh slučajih obokan. Vhod tvori masiven portal, ki je dvojen, in to ali samo zaključek oboka med obema posloppjema ali pa barociziran portal v pravem smislu besede. Dočim na ulicah ni tlaka, so ti dovozi redno tlakovani z enako velikimi, okroglimi peščenjaki. Dovoz je bil tudi gospodarsko izrabljen. Na Glavnem trgu št. 4. najdemo še danes na stropu takega uvoza železje, v katerega so se vdevali koli, na katerih se je sušila koruza in drugi pridelki. Pod tem železjem imamo še v primerni razdalji lesena povprečna bruna, ki so služila za sušenje poljskih pridelkov. Pa ne samo tukaj, tudi v notranjosti hiš, v sobah, še najdemo železje, ki je služilo istim svrham.

Iz dovoza vodijo na dvorišče v meščansko stanovanje večdelna železna vrata, izdelana v obliki mreže s povdarjenimi pokončnimim deli, ki se končavajo pod obokanim vhodom v lahkem polkrogu, slično kakor pri portalu. Mrežasta vrata na vhodu v stanovanje so osrednja točka v dovozu in to na isti način, kakor je portal osrednja točka v zunanosti hiše proti ulici ali cesti.

To je splošno. Poleg tega pa se že pojavljajo novosti, ki vodijo k današnjemu stanovanju in k današnji mestni zunanosti hiše. Obenem z dviganjem hiš od pritličnih v enonadstropne se že pojavlja racionalizacija obrti, ki se odmika od kmetijstva. Leta 1814. gradi v Židovski ulici št. 10. Anton Wolf na dotedanji pritlični hiši prvo nadstropje. Vhod in dovoz v hišo je sicer še na las sličen ostalim, ali razdelitev prostorov je že smotrena. Na

Staro mestno župnišče na današnjem parku med stolnico in Mestno hranilnico. Ko se je za županovanja A. Nagyja 1891 umaknilo vojaško skladišče s Slomškovega trga v Magdalensko predmestje, se je v poslopje starega vojaškega skladišča vselilo mestno župnišče, staro pa je moralo napraviti prostor novemu parku. Par metrov od glavnega vhoda v cerkev oddaljeno župnišče kaže sliko že barocizirane stavbe, kakršne se začnejo pojavljati v Mariboru v začetku XIX. stoletja. Značilen je mejni zid z uvozom na dvorišče, v ozadju pa župnikovi hlevi. Za njimi stoji danes Mestna hranilnica. Na jugovzhodu od mestnega župnišča je stala na prostoru današnje glavne pošte stara meščanska bolnica in sirotišnica.

eni strani uvoza imamo vojaško sobo in stanovanja pomočnikov in vajencev, na drugi pa so obrtne delavnice. V prvem nadstropju je že troje sob na ulico, na dvorišče pa le še otroška soba in soba za služkinjo. Gasteiger je preuredil leta 1815. hišo na Koroški cesti št. 17 tako, da je fronta na obeh straneh uvoza obrnjena proti cesti, namenjena za trgovino, deli hiše proti dvorišču pa so

določeni za delavnice in služinčad. V prvem nadstropju so izključno stanovanja.

Te predelave so v starem mestu precej redke in pridejo do veljave šele v novem mestu, ki je nastalo po letu 1847., ko je železnica dvignila razvoj Maribora. In če opazujemo te že razmeroma moderne stavbe, vidimo podrejeno vlogo, katero dobi sedanja kuhinja, ki je postavljena na najbolj temnem mestu celega prvega nadstropja. Svojevrstno mesto pa zadobijo sedaj peči. Medtem ko greje stanovanja v povprečni meščanski hiši krušna peč, nastopajo v novih stavbah redno že omenjene empirske peči, ki imajo v nadstropju osrednje mesto. V kotu predsobe, odkoder se peči kurijo, imamo v stenah po tri do štiri peči tako, da se lahko vse kurijo z istega mesta; peči stojijo v kotih, kjer se stene vseh sob stikajo.

Če sedaj upoštevamo tločrt meščanske hiše, ki je sestavina stanovanjske hiše, prodajalne, delavnice, shrambe za izdelke ali pridelke ter hlevov, kar vse leži v podložni osi od ceste na dvorišče, potem lahko ugotovimo, da je prometna os v meščanski hiši dovoz na dvorišče: dovoz je črta, ki veže vse dele meščanske hiše v eno enoto. Dolg je včasih nad sto metrov. Večkrat najdemo primere, ko vodi dovoz na dvorišče z dveh ulic, na kateri meščansko poslopje meji; tako je n. pr. na Koroški cesti št. 17, kjer imamo dovoz kot ravno črto s Koroške ceste in z Vojašniške ulice. Na nekaterih primerih iz Stolne ulice vidimo, da nimajo dovoza iz Stolne ulice, ampak iz Lekarniške ulice. Slično sliko nam nudijo Mesarska, Splavarska, Langusova in Minoritska ulica, pa tudi Gosposka ulica ob Barvarski ulici in deloma Slovenska ob Volkmerjevi ulici; one niso v bistvu nič drugega, kakor skupen dovoz k vsem hišam v ulici. Če pogledamo širše, starejše mariborske ulice, vidimo, da sta Koroška cesta in Vetrinjska ulica z vstopi na Pristan stari ulici daljnega prometa. Stolna ulica je ulica, ki veže tržišča na Glavnem in Slomškovem trgu in ki je obenem zveza sredine mesta s starim mestnim pokopališčem okoli mestne župne, sedaj stolne cerkve. Slovenska ulica je kolovoz na polja zapadno od mesta. Gosposka ulica je ulica večjih obrtnih in trgovskih podjetij. Vse te ulice so relativno široke; isto velja za obe prečni ulici, za Jurčičevo in Ulico 10. oktobra, ki vodita k stolni cerkvi. Vse ostale ulice, to je med Koroško cesto in Pristanom, med Gospo-

sko in Vetrinjsko ulico itd. pa so v bistvu samo skupni dovozi do bivališč meščanov v posamezni ulici.

S tem bi bila nakazana rešitev vprašanja, kako in zakaj so se razvile ozke ulice v srednjeveškem in novoveškem Mariboru. Da bi bil vzrok temu v mestnem obzidju in iz njega izvirajočem pomanjkanju gradbenih prostorov, ne drži, ker imamo vse mestne predele od stolnice na severozapad do mestnega obzidja prav do srede XIX. stoletja skoro nezazidane in pod poljskimi kulturami. Primer Koroške ceste št. 17 pa nam kaže, da lahko nastanejo

Florjanski trg (sedaj Grajski trg) v Mariboru začetkom XIX. stoletja.

te ozke ulice na ta način, da se strne dovoz k dvema hišama z dveh ulic v eno samo cesto ali ulico. Konkreten dokaz za to imamo tudi v Grajski ulici, katero je dal grof Brandis na razpolago javnemu prometu, ko je dovolil prost prehod skozi dovoz z Grajskega trga in z Jugoslovanskega, kateri je bil prej dovoljen samo obiskovalcem gradu; nadalje v ulici brez imena, ki spaja kot tipičen dovoz poleg bogoslovja Glavni trg s Pristanom. Pri tem moramo seveda imeti vedno pred očmi gospodarski obrtno-trgovski in kmetijski značaj starega Maribora, ki je rabil široke ulice samo tam, koder se je razvijal daljnji ali vsaj celotni mestni promet, n. pr. k mestni cerkvi, na sejmišča ali pa k mostu. Ulice, na katerih

se je vršil promet samo za njih prebivalce, so lahko bile ozke, ker so imele itak samo eno nalogo: dovoz in odvoz iz posameznih meščanskih bivališč v ulici sami.

Slične prilike kakor v Mariboru imamo tudi v Ptujju od Prešernove ulice proti Dravi, ali pa v Celju med Prešernovo in Gosposko ter Gosposko in Šolsko ulico.

Druga vrsta meščanskih hiš, ki imajo v nasprotju z dosedanjim podolžnim tločrtom, ki sega vzporedno z dovozom na dvorišče, dvorišče kot središče vsega meščanskega bivališča, katero se v četverokotniku razprostira okoli dvorišča samega, izhaja iz svobodnih hiš. Svobodne hiše so bile plemiške ali cerkvene stavbe v mestu, ki niso bile podvržene oblasti mestnega sodnika in mestnega magistrata. Še danes vidimo troje lepih primerov takih v četverokotniku zgrajenih meščanskih hiš, v sredi katerih leži dvorišče. Najlepši primer je brez dvoma grad, nadalje Meljski (pravilno Oreški) dvor, sedaj kavarna »Bristol« in »Vetrinjski dvor« na voglu Vetrinjske ulice in ulice Ob jarku. Medtem ko vidimo pri zadnjih dveh eno samo dvorišče, jih ima grad dvoje; prvo je v sredi gradu kot takega, drugo pa je na prostoru današnje Grajske ulice in vrta kavarne »Astorijske«.

Ker so bili grad, Meljski in Vetrinjski dvor središča velikih gospodarskih obratov, je začel meščan, ki se je bavil samo s trgovino ali pa samo z obrtjo, na isti način uravnati tločrt svojega bivališča. Nekaj sličnega smo že videli pri barvarju Hebenwartu; najstarejši primer, ki ga imamo za to, je hiša v Vetrinjski ulici št. 5, ki nosi na hermi na portalu leto svojega postanka 1763. Vendar pa ni mogel ta tločrt v izobliki meščanskih stavb doseči nikoli premoči, pravtako pa tudi ne dobiti izrazitega vpliva na zunanost mesta; edino, kar nam kaže taka stavba, je relativno daljša fasada v nasprotju z ozkimi fasadami položnih stavb. V tločrtu pa prevladuje v mestu podolžna meščanska stavba. Drugeče pa je v arhitektonski izobliki. V tem pogledu je podolžna meščanska stavba priprosta, centralna, zlasti pa svobodni dvorci, najrazkošneje izoblikovana.

V arhitekturi meščanskih hiš v starem Mariboru moramo poudariti izredno priprostost. Gladek ali hrapav omet, ki je dvignjen edino okoli oken za par centimetrov do gladkih nadaljevanj okenskih okvirjev in poleg tega nabrani prekrov ali venec pod kapom, to je vsa zidarska arhitektura, ki jo nosi zunanja stena

meščanske hiše. Glavni povdarek v zunanosti posamezne hiše leži na vhodu v hišo, na portalu. Portali so večinoma baročno izoblikovani, izdelani iz kamna in zeleno pobarvani. Redno imajo podstavek, ki nalikuje prisekani piramidi, prisekanemu stožcu, volutam, živalskim podobam ali nizkim prizmam, ki se polagoma zožujejo v štirioglasto soho. Sohe same so ali štirioglate, nato kanelirane, z nakazanimi slopovi, z geometrično stiliziranimi ornamentmi, ali pa popolnoma gladke. Na mestu, kjer končuje pokončna soha in kjer se začenja portal bočiti, je redno v provincijalizirani

Prehod z Grajskega trga na Trg svobode v začetku XIX. stoletja. Stavba, ki je stala na mestu sedanje palače Mariborskega kreditnega zavoda, omogoča pogled na nekdanji enotni Grajski trg. Ta za patricijske meščanske hiše značilna stavba je bila prva v redu istovrstnih hiš do Meljskega dvora, od katerega jih je ločil uvoz ulice proti mestnemu obzidju. Na drugi strani trga so se istovrstne stavbe nadaljevale od Vetrinjske ulice do stare gostilne pri »Črnem orlu«. Nad enotnim in arhitektonsko harmonično zaključenim trgom je kot osrednja stavba stal grad. Na prehodu z Grajskega trga na Trg svobode so bila do 1792 Graška ali Ulrikova vrata.

nem baroku izoblikovani glavič, odkoder se nadaljuje ohok, ki najde svoj zaključek najčesče v hermi, katera nosi letnico nastanka portala ali hiše, začetni črki krstnega in rodbinskega imena graditeljev portala ali hiše ter druge okraske, kakor božje oko, stilizirane liste in glave ali pa redkeje grbe. Druga vrsta portalov,

ki so masivnejši in ki tvorijo zaključek banjastega oboka nad dovozom, je večinoma iz rezanega kamenja v poligoni izobliki in katera poizkuša ustvariti na vrhnem zaključku prehod k šilastemu loku. Tretje vrste portali pa so običajni na dovozih in vhodih na dvorišča naravnost iz ulice in brez hišnega vhoda. Ti portali so le redko obokani, sicer pa nalikujejo prvim, že imenovanim, ter predstavljajo zanimivo narodopisno zvezo s podravsko in posavsko nižino, v kateri vodijo še danes na isti način, toda v leseni izdelavi, slični vhodi na kmetska dvorišča. Nad temi dvoriščnimi portali imamo redno streho, danes pokrito z opeko.

Notranjost portala izpolnjujejo vrata. Pravokotna vrata manjkajo. Vrata sama na sebi ali popolnoma zaključujejo portalov obod, ali pa puščajo pod obokom praznino za vrhno svetlobo, katero izpolnjuje mreža z različnimi kovinastimi vdelavami ali pa steklenimi okni s pogostim modrim, zelenim ali rdečkastim steklom. Masivna vrata so največkrat razdeljena v troje polj: v podolžno nižje, spodaj, v pokončno višje, ki sega do glaviča in nato na vrhu z obokom zaključeno trikotniško polje. Srednje, pokončno polje ima v sredini rozeto, katere najlepši deli so navadno železne mreže, maskirane kljuge in slično. Druga pogosta vrsta vrat sestoji iz ozkih, povprečno se dvigajočih plošč, ki tvorijo sistem paralelogramov, katerih vrhovi in osnovne točke ležijo v stikališču obeh tabel. Tako tvorijo taka zaprta vrata skupino paralelogramov, medtem ko združuje vrata s polji stebriček na stikališču obeh polovic vrat. Tretja vrata so železna, ki so se obdržala le še na kletih in trgovskih lokalih. Največkrat so železna vrata samo malo višja nego širja. Železne vezi jih križajo čez središče do vseh štirih kotov; železne vezi delijo vrata tudi v podolžni smeri v polja. Kjer teh železnih vezi ni, tam nastopijo zaključene vrste žeblicev z masivnimi glavami, ki dvigajo izraz že itak močnih vrat.

Kakor je portal osrednja točka zunanosti hiše na ulico, ali mrežasta vrata v dovozu, na isti način označuje zunanost prvega nadstropja proti dvorišču hodnik z železno ograjo. Vijugaste podpore pod hodnikom nosijo hodnik in istotako vijugasto, največkrat izbočeno železno ograjo, ki je nad hodnikom zaključena z zidom potom vodoravnih ali zbočenih zvez; tako da je hodnik z ograjo zaključen in da tvori zlasti v poletnih mesecih svojevrstno verando. Poleg železnih ograj na hodnikih, so se obdržali na večjih stavbah

iz starejših časov zidani hodniki, posnemaje nekdanje križne hodnike. Odtod tudi na starejših hišah pogosti stebri, sohe ali slopovi, ki nosijo na začetku hodnikov oboke.

Poleg vrat in portala učinkujejo v zunanosti predvsem okna, poleg njih slike na stenah prvega nadstropja in zraven tega plastični kameniti grbi. Okna so za današnje pojme majhna ter so redno zamrežena. Na današnjih mariborskih hišah najbolj odgovarjajo oknom v starem Mariboru okna na Vetrinjskem dvoru in na grobarjevi hiši na starem mestnem pokopališču. Prva so okna na odličnih, druga na manjših in povprečnih meščanskih stavbah. Mreže v oknih so učinkovale na isti način kakor pozneje sohe, pilastri ali rustika na zidovju samem. Pestro pobarvane vetrnice in slike na zidu so harmonirale z mnogobarvno nošo okoličanov na sejmiščih.

Slike na zidovju so predstavljale deželnega patrona sv. Jožefa in zaščitnike posameznih obrti. Poleg slik samih pa so služile istemu cilju vdolbine v zidu, kjer so stali kipi posameznih svetnikov, obdani s svetlicami, in kjer so prižigali meščani svetnikom v čast v večernih urah luč. Vrsto ostankov iz mariborske preteklosti še lahko danes vidimo na Koroški cesti, v Slovenski ulici, na vdolbinah gradu, na kipih pri »Orlu«, nekoč tudi pri Vlahoviču itd.

Poleg teh značilnosti v fasadi stare mariborske hiše, moramo povdariti še navpično streho, kakor nam jo še danes lepo kažejo Čeligijeva hiša na Koroški cesti, gostilna »Domovina« na Glavnem trgu ali pa hiši št. 5 in št. 9 v Vetrinjski ulici. Že lansko leto smo povdarili, da je stari meščan radi poljedelskega obrata uporabljal poleg poslopij na dvorišču tudi podstrešja kot shrambe za žito in sušilnice. Vsled tega je bil pri stari mariborski hiši posebno razvit podstrešni del pod robniki, takozvani peter ali pekre. Na strehi pa so bila okna in odprtine pokrite s škodlami ali opeko; poleg tega pa so pogoste vrste nizkih oken med vencem in kapom, ali pa nad kapom v strehi.

Kleti na zunanost stavbe niso vplivale. Pač pa način, kako je stari Mariborčan prikrožil prostor, ki bi drugače odgovarjal kleti za poslovni prostor. Tozadevno najlepša primera vidimo v Vetrinjski ulici pri hišah št. 5 in št. 9. Zlasti prva lepo kaže v prizemlje se znižujoče vhode. To je stara gostilna z gostilniškim vhodom. Prvotne mariborske gostilne so bili pravzaprav kleti. Najbolj praktičen vhod v klet je naravno z ulice in ne iz dovoza ali z dvorišča, vsled česar so ravno nastali z ulice se znižujoči vhodi v pri-

zemlje. Kakor nam kaže že staro ime za gostilne »Grube«, ki so bile najbolj goste v Slovenski ulici, so bile stare gostilne slične današnjim slovenjegoriškim pivnicam, v katerih je gost prejel pijačo naravnost iz soda in jo použil na klopeh v kleti sami. Vsled teh vhodov v gostilniške in sploh v poslovne prostore, je pritličje bilo ponížano do položaja visokega podzemlja, kar pride do veljave posebno tam, kjer ima hiša tudi prvo nadstropje. V teh primerih je osrednji vhod v hišo zidarsko izdelan, kameniti portali pa vplivajo povdarjeno na vseh v prizemlje.

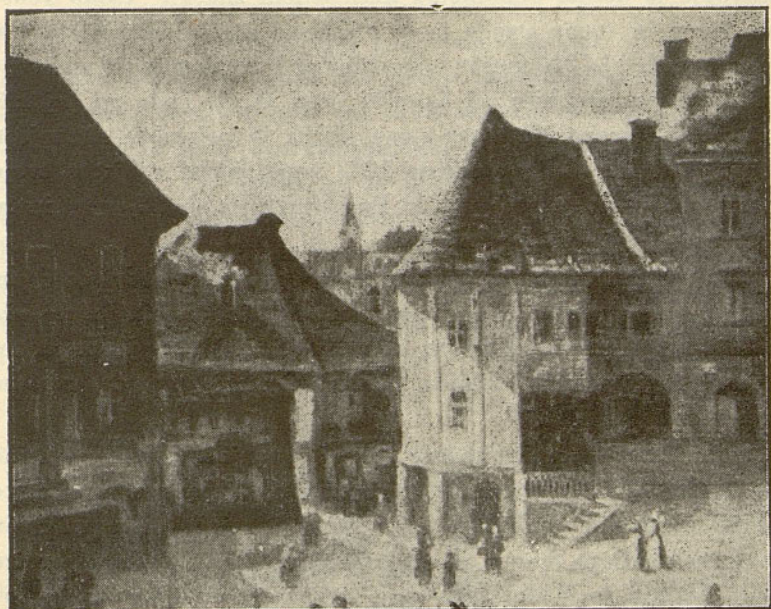
Tukaj imamo posebno gradbeno sliko starega Maribora. Medtem ko imajo drugače enonadstropne hiše običajno visoko pritličje z delavnicami itd. ter sorazmerno nizko prvo nadstropje s stanovanji, vidimo pri hišah z gostilnami v pritličnih kletih ravno obratno: nizko, v zemljo vdolano pritličje in sorazmerno visoko prvo nadstropje.

Gostilne same so na isti način kakor ostale obrti vplivale na zunanost stavbe z obrtnimi znaki. Če pogledamo današnje obrtne napise pri kotlarju Čutiču v Slovenski ulici, nadalje pri Kagerju in pri gostilnah pri »Zlatem konju«, zlasti pa pri »Zlati kroni« v Vetrinjski ulici, deloma tudi pri Čeligiju na Koroški cesti, vidimo simbolizirane reklamne in obrtne znake, ki kažejo obrat v notranjosti hiše. Danes so to izjeme, v starem Mariboru pa je bilo to splošno običajno. Obrtniški znaki in simboli, večinoma kovinasti in pestro pobarvani, so viseli raz hiš in dajali obenem z gladkim in neizoblikovanim zidom, portalom in vrati, omrežjem in vetrnicami na oknih svojevrstni patrijarhalni značaj stari mariborski hiši. To je prišlo zlasti ponoči do veljave.

Maribor je bil do 1823 brez javne razsvetljave; pa tudi po tem letu so razsvetljevale 4 velike, 17 srednjih in 62 malih svetilk mesto samo v temnih nočeh. Drugače pa so gorele luči samo pri gostilniških znakih tako, da smo imeli v začetku XIX. stoletja, izvzemši grad in mestno cerkev, toliko javnih razsvetljenih prostorov, kolikor je bilo gostiln.

Med današnjimi mariborskimi ulicami najbolj odgovarjajo nekdanjemu Mariboru: Vetrinjska ulica od »Domovine« na vsej zapadni strani do hiše trgovskega gremija, Stolna ulica na vzhodni strani, južna Orožnova ulica ter vse mesto med Koroško cesto, Glavnim trgom in Pristanom. Zadnje omenjeni del mesta je arhitektonsko najučinkovitejši predel starega Maribora. Na ozemlju, ki se

dviga od Drave proti Glavnemu trgu in Koroški cesti, se vzporedno s terenom dvigajo tudi hiše s svojimi strmimi strehami proti severu in razvijajo učinkovito silhueto, katero še povzdigne ozadje na obzorju. To je nedvomno najlepši predel današnjega Maribora, zlasti če ga opazujemo od južnega dostopa na dravski most; to je pravtako tudi pokrajinsko najlepša celotna slika starega Maribora.

Stari vzhodni Glavni trg. Na levi stara pošta, nato zid s strelskimi linami. Med njim in stavbo s stožčasto streho je bila Dravska ulica, ki je vodila na stari dravski most. Enotna mestna slika je padla pred svetovno vojno, ko so postavili sedanji dravski most. S tem je bil uničen nekdanj arhitektonsko najenotnejši in najlepši javni prostor v Mariboru, stari Glavni trg.

Stari Maribor v času okoli leta 1800. tvori zadnjo enotno sliko, ki jo Maribor sploh ima. Enotne ulice kot smotrene skupine hiš, ki imajo priprost zid, arhitektonsko poudarjen samo z vencem pod kapom in z dvignjenim ometom okoli oken, drugače pa s poudarjenim ornamentom in arhitekturo na portalu, vratih, oknih z mrežami in vetrnicami ter s slikami in vdolbinami ter z obrtnimi znaki, se že začnejo rušiti z modernimi stavbarskimi pridobitvami. Kolikor je mogoče ugotoviti, se pojavijo prvi roloji v današnjem smislu besede v Mariboru 1837 na hiši nekega mizarja (točno hiše ni mogoče ugotoviti).

Po do danes znanem gradivu je prva hiša, ki prekine z dotakrat običajno zunanostjo, Gasteigerjeva na današnji Koroški cesti št. 17. Leta 1815. jo je, kakor že vemo, lastnik prenovil, vzel portalu osrednje obiležje ter ga poizkusil dati v pritličju hermi nad vrati v obliki mogočne živalske glave. Nad okna v pritličju so prišle maskirane herme, vmes med okna pa maskirana rustika. Prvo nadstropje je dobilo popolnoma klasicistični značaj; edino venec pod kapom in strma streha je še pričala o starem Mariboru. Gasteigerju je sledil 1816 mesar in gostilničar Purckhart s prenovitvijo današnje Čeligijeve hiše na Koroški cesti št. 6. Tudi pri tej hiši je ostala iz starega Maribora samo streha in priprosta zunanost. Vendar je dobila Čeligijeva hiša 1847 zopet nazaj v bistvu svojo prvotno zunanost. Gasteigerju in Purckhartu so sledili drugi in tako je začel stari Maribor izginjati.

Medtem pa, ko je staro mesto vsaj v splošnem obdržalo če ne celokupne zunanosti, pa vsaj posameznosti, iz katerih je mogoča rekonstrukcija mestne slike za dobo okoli 1800, se je do danes bistveno izpremenila stolnica, grad, Grajski trg ter vzhodni Glavni trg.

Od nekdanje stolnice imamo v njeni zunanji sliki v bistvu samo stolp iz leta 1793. in nagrobne spomenike okoli cerkve. Potem, ko so 1783 odstranili okoli cerkve se razprostirajoče pokopališče in zidovje nekdanjega tabora, so dali cerkvi zunaj in znotraj baročni značaj. Izginili so sledovi nekdanje prvotne romanske stavbe, od gotike na prehodu iz srednjega v novi vek pa so ostali le redki sledovi. Iz te baročne hiše božje so pozneje po premestitvi lavantinskega škofijskega sedeža v Maribor napravili novo gotsko cerkev, kakoršno vidimo še danes.

Grad sam na sebi ni doživel tolikih izprememb, zato pa se je do danes popolnoma izpremenil Grajski trg. Pri današnjem vhodu v »Grajsko klet« je bil v starem času mogočen portal iz rezanega kamna in nad njim vodoravni venec. Na mestih, kjer so danes pod vdolbinami v zidu vhodi v trgovske lokale, so bila zamrežena okna z vetrnicami. Od loretanske kapele, ki je ohranila svojo staro sliko, pa do poslopja, ki je stalo na mestu današnje kavarne »Astoriije«, je bil veličastni baročni, slavaloku podoben portal s kamenitim levom na vrhu in pred njim soha s sv. Florijanom. Nad vsem Grajskim trgom pa je kraljeval še obstoječi stolp z uro in z bogatimi baročnimi ornamentami. Na strani proti Trgu svobode so bila na-

mesto današnjih vhodov v trgovske lokale in trgovskih reklamnih napisov okna kakor na južni strani, tupatam vdolbine in nad njimi baročne rozete. Ves grad je bil z navpičnimi polsohami razdeljen v polja, katera so izpolnjevale že imenovane rozete in pod njimi vdolbine; polsohe so končavale v višini na jugu v baročno izdelanem hodniku, na vzhodu pa v slični, samo manj bogati bastiji.

Največjo izpremembo je doživel vzhodni Glavni trg. Vzhodni Glavni trg je v največjem delu pokrivala vojašnica; to je bilo dvonadstropno poslopje, nekoč last grofa Tattenbacha, ki je izredno okusno zaključevalo Glavni trg proti vzhodu. V naši dobi je bilo poslopje, ki je štelo 70 stanovanjskih in trgovskih lokalov, v privatnih rokah. Privatniki so ga prodali 1820 vojaškemu erarju, pod katerim je začelo propadati. Staro poslopje je bilo porušeno ob priliki zgradbe novega dravskega mostu. S tem je zadobila najhujši udarec arhitektonska slika Glavnega trga. Kajti iz preje enotne, harmonične in zaključene slike starega Glavnega trga je izginila tista fronta, ki je tvorila njegovo bistvo.

Kolinska

CIKORIJA

je najboljša

Zima na Štajerskem.

Janko Samec.

*Ves dan, o, ves dan neprestano
snežene vrvi na poljano
motajo se Bogu iz rok,*

*da nič več od južnega konca
ni videti dobrega solnca
in pusto je vse naokrog . . .*

*Kak v sapi strupeno ledeni
ječijo pod snega bremeni
vrhovi samotnih dreves!*

*Pri mlinu pa splášena breza
vejevje v obupu izteza
ko roke v molčanje nebes.*

*Tam reka je zmrzla in suha . . .
Kdo dal bo vsakdanjega kruha
za lakoto naših otrok? —*

*Ves dan, o, ves dan neprestano
snežene vrvi na poljano
motajo se Bogu iz rok . . .*

*Skrb trka pa trka na vrata —
O, da bi zadrnil krog vrata
nam Bog te snežene vrvi,*

*pa mogli sred zime prebiti
bi v grobu spočiti in siti
vse dneve in dolge noči!*

»Cetina testenina«

je domači izdelek, ki nadomešča v vsakem oziru najfinejšo, glasovito napolitansko (italijansko) testenino! Na vsakem zavojju je tovarniška znamka in navodilo za kuhanje. Če testenino dalje časa kuhamo, se ne razkuha, nego naraste v debelosti. To je dokaz, da je napravljena iz najfinejših sirovin!

Marburger Schutzwehr — Mariborska varnostna straža.

General Maister.

Vzroki njene ustanovitve.

Mariborski občinski svet je imel zadnje tri dni oktobra 1918 več tajnih sej, na katerih je pretresal položaj mesta in načelno sklenil, da se iz varnostnih in političnih ozirov ustanovi močna straža iz nemških vojakov 47. pešpolka. Nekaj članov občinskega sveta in državna poslanca Suppanz in Wastian so bili za to, da se iz taktičnih razlogov v sporazumu z našim Narodnim svetom postavi skupna bramba pod nemškim poveljstvom in nadzorstvom mestne občine.

Čim pa se je 1. novembra 1918 po mestu razvedelo, da sem se jaz polastil Holikove vojaške oblasti in odredil, da zapusti vse nemško vojaštvo 3. novembra Maribor, so Nemci skrivaj, toda s silno naglico začeli v Mariboru in okolici z bogatimi obljubami v imenu občine nabirati nemške častnike in moštvo in so jih pridobili do noči že nad štiri sto. Obenem so najeli tudi agitatorje, ki so po gostilnah, vojašnicah in ulicah slovenske vojake z obljubami in pretnjami odvrčali od službe v jugoslovanski vojski.

Glede na dobri uspeh prvega nabora so župan dr. Schmiderer, podžupan Nasko in dr. Mravlag 2. novembra drju Verstovšku in drju Rosini brez ovinkov izjavili, da se je mestna občina odločila, da postavi lastno varnostno brambo, češ, da naše vojaštvo samo ne bi zmoglo naporne službe.

Jaz sem bil proti temu, ker je bilo jasno, da ho mestna varnostna straža le orožje mariborske občine proti nam. Dr. Verstovšek in dr. Rosina sta bila mojih misli in sta še isti dan pri županu protestirala proti ustanovitvi samostojne mestne brambe.

Medtem se je začelo na progi Dravograd do madžarske meje, zlasti pa na mariborskih kolodvorih pleniti in je bilo verjetno, da se zanese ropanje tudi v mesto, če to ne bi bilo zadosti zastraženo. Zato je občinski svet to pot v resničnih skrbah za Maribor pri-

hodnji dan znova pritisnil na drja Rosino in drja Verstovška zaradi varnostne straže.

3. novembra zjutraj so se med našim vojaštvom že pokazale posledice nemške agitacije proti Jugoslaviji: patrole se niso vračale v vojašnice, nekaj straž je ušlo z odkazanih jim mest.

V noči med 2. in 3. novembrom sem povrh še izvedel, da je podžupan Nasko od občinskega sveta zahteval, naj se izkrca v Mariboru — če ne bi mi pristali na ustanovitev varnostne straže — prvi nemški ali kakršenkoli neslovanski oborožen transport, pa naj stane vzdrževanje tega tujega vojaštva, kar hoče.

Pobeg mojega vojaštva in Naskova zahteva, ki jo je podpirala tudi večina občinskih svetovalcev, sta me spravila v veliko zadrego. Zlasti Naskova zahteva. Zakaj, če bi se bila ta uresničila, bi zbog mojega maloštevilnega vojaštva brez dvoma mi izgubili Maribor. Vedel sem tudi, da kdor bo imel Maribor v rokah, bo gospodar vsega ozemlja, ki je bilo v zvezi s tem politično in gospodarsko važnim slovensko-štajerskim središčem.

To je bilo zame odločilno in ko sta ob 10. dopoldne dr. Verstovšek in dr. Rosina zopet prišla k meni zaradi mestne varnostne straže, smo se v stiski zedinili, da pristanemo na njeno ustanovitev.

Poklical sem telefonično župana, oglasil pa se je podžupan Nasko, ki sem mu v svojem in v imenu Narodnega sveta izjavil, da nimamo nič proti ustanovitvi mestne varnostne brambe, posebno zato ne, ker rešimo s tem Maribor morebitnega plenjenja. Tudi sem ga obvestil, da prideta takoj dr. Verstovšek in dr. Rosina na magistrat, kjer naj se vse potrebno ukrene.

Ob 11. uri tega dne je v smislu mojega povelja z dne 1. novembra odkorakal iz Maribora čez Špilje v Lipnico nemški del 47. pešpolka, — dobro oboroženih 17 oficirjev in 390 mož z dvema vozoma za prtljago. Ta močni oddelek ni ničesar poskusil proti nam, dasi bi bil imel v pomoč še nad 400 mož, ki so jih Nemci nabrali že 1. novembra za mestno stražo.

Mi smo imeli to dopoldne za največjo silo v Meljski vojašnici vsega skupaj samo še 57 mož. Vse drugo naše zanesljivo vojaštvo je bilo na kolodvorih in drugod v mestu že do 48 ur nepretrgoma v službi.

Medtem, ko sem jaz odpravljaj nemški bataljon, so dr. Verstovšek, dr. Rosina in zastopniki mestne občine sestavili v županovi sobi o novi mestni straži pogodbo, v katero se je sprejela na

mojo zahtevo še določba, da se straža službeno podredi meni, a vzdrževalo da jo bo mesto.

Jaz sem županu obljubil, da bom proti plačilu dajal zanj iz vojaških zalog živila.

Občinski svet je mestno stražo kot njen ustanovitelj in hranitelj krstil za »Marburger Schutzwehr«. Člani so bili po vojaško opravljeni in oboroženi in so imeli na čepicah belo-zelene trakove, barve štajerske vojvodine. Zbog teh znamenj so jim Slovenci nadelili ime »Zelena garda« ali »Zelenci«.

Komaj dve uri potem, ko smo bili podpisali pogodbo, je stala Schutzwehr na dvorišču Dravske vojašnice že razvrščena v stotnije in so bili imenovani in udeljeni tudi že vsi poveljniki, iz česar se da sklepati, da je bila njena organizacija že prej do podrobnosti gotova. To potrjuje zlasti tudi sledeči dogodek:

2. novembra zvečer, torej na dan pred javno ustanovitvijo varnostne straže, je desetnik Samuch v neki gostilni na Koroški cesti razgrajal, vihtel nabito puško in po nemško grozil gostom, da jih vse postreli. Ko je na pomoč poklicani konjiški poročnik Lončarič prihitel z vojaško patrolo, je Samuch začel kričati, da se ne bo pokoril nobenemu windischerju, ker je član mestne Schutzwehr. Obenem je s puško navalil na Lončariča, ki pa je nasilneža prehitel in v samoobrani ustrelil.

Samuchove besede kažejo, da bi bili mariborski Nemci torej tudi brez našega pristanka postavili svojo varnostno brambo, samo da bi v tem slučaju jaz ne imel nobenega vpliva nanjo.

Še 3. novembra so po našem dogovoru z mariborskim občinskim svetom izšli lepaki in letaki v nemškem in slovenskem jeziku s sledečim pozivom:

Mariborčani!

V tej težki dobi, ki jo je povzročila vojna, sta se odločila sedanja jugoslovanska vlada in izvrševalni odbor samostojnega mesta Maribora, da določita v skupnem posvetovanju, kako naj se odpomore v tej sili in kako se naj odvrne nevarnost, ki preti imetju Mariborčanov s strani vračajočih se čet.

Mariborčani! Ne verujte vestem, ki jih trosijo neodgovorni ljudje dostikrat s slabim namenom! Ostanite mirni in pametni in vedite, da bodo zgoraj navedeni da-

našnji činitelji, ki imajo v rokah moč, vse storili, da odvrnejo preteče nevarnosti.

Najprej je treba ustvariti četo, ki lahko skrbi za javni red in za javno varnost, ki vam nudi zagotovilo, da se ohrani vaše imetje in zavaruje osebna varnost vsakega posameznika.

Da dosežemo ta cilj, smo se zedinili, da si ustvarimo varnostno četo, ki bo vojaški organizirana in bo kot pomožna četa mestne policije ob našem splošnem soglasju pod poveljstvom gospoda generala Maistra opravljala mestno varnostno službo.

Zato pozivamo Vas vse nekdanje vojake brez razlike narodnosti in strankarske pripadnosti, da ste na razpolago splošnemu blagru, da se oglasite v pondeljek zjutraj v ta namen v Dravski vojašnici in se kot prosti možje namesto s prisego zavežete z obljubo na roko.

Ker vemo, da se v teh težkih časih ta na vsak način težka služba ne more izvrševati kot častna služba, določamo:

Vsak posamezni vojak dobi na dan po 5 kron, popolno opravo in stanovanje v vojašnici. Častniki, ki se ponudijo za ta javni posel, dobijo po 15 kron.

Ob naši popolni odgovornosti izrecno povdarjamo, da se s to prijavo in s prevzetjem te službe nihče nikdar ne izreče in zaveže, da se pripozna k tej ali oni državnosti.

Mariborčani! Sledite našemu pozivu, zaupajte nam popolnoma, vaš blagor in mir je v trdnih rokah!

Dr. Karel Verstovšek.

Dr. Franjo Rosina.

General Maister.

Župan: dr. Janez Schmiderer.

Za izvrševalni odsek: dr. Ernest Mravlag, Henrik Wastian, Hans Suppanz.

Dne 4. novembra ob 10. uri se je izvršila zaobljuba schutzhrovcov v Dravski vojašnici. Poveljnik, podpolkovnik Kodolitsch Albert, mi je v navzočnosti svojih častnikov in moštva segel v roko in mi v svojem in njihovem imenu obljubil pokorščino in

zvestobo. Na dan zaobljube je štela Schutzwehr okrog 600 glav. Kodolitschev namestnik je bil podpolkovnik Götz Emmerich. Oba je imenoval občinski svet. Pri imenovanju nižjih poveljnikov pa je imelo besedo tudi moštvo.

Stražno službo v mestu sem odmeril nekako pol svojim prostovoljcem, pol Schutzwehr.

Zasluzek v mestni brambi je bil dober za primeroma lahko delo. Člani so se izmenjavali po 24urni službi. Mariborčani so imeli še to korist, da so se smeli v prostih dneh doma prehranjevati in so dobivali za to domačo oskrbo še posebej odškodnino.

Mestna bramba se je zato od dne do dne bolj množila in je štela 8. novembra že 3 bataljone po 400 mož, med njimi nad 100 častnikov.

Župan je od 6. novembra dalje še samostojno vabil k zglastitvi v Schutzwehr z uradnim oklicem števil. 27.552/2 z dne 5. novembra 1918, ki je bil po vsebini enak našemu skupnemu, toda krajši.

Mariborski Nemci so imeli ustanovitev mestne Schutzwehr za veliko nacionalno zmago in so se po prvih dveh dneh prevratne negotovosti zopet popolnoma čutili stare gospodarje v mestu.

Nravstvena vrednost mestne Schutzwehr.

K Schutzwehr so pristopali tudi člani najuglednejših mariborskih nemških rodbin. Ti so služili po večini brezplačno, bolj za čast, stražno službo pa so rajši prepuščali onim, ki so se prijaviili zaradi dnevnic. Tudi aktivnih častnikov in podčastnikov se je veliko priglasilo. Najbolj pa se je množilo število članov z rezervnim vojaštvom, ki se je vračalo s fronte in ni dobilo ali ni hotelo drugega zaposlenja. Zato je bila družba zelo pisana.

Zaveden Slovenec ni noben pristopil k Schutzwehr, pač pa se ji je prodalo za dobro plačo precej narodno mlačnih slovenskih okoličanov in tudi Mariborčanov. Med zadnjimi je bil že starejši četovodja, ki je služil med vojno skoraj dve leti na mojem poveljstvu in mi bil zelo vdan, ker sem ga rešil fronte. Dne 9. novembra sem ga srečal pred glavnim kolodvorom. Mož je bil zaradi svojega belo-zelenega znamenja pred menoj v hudi zadregi, kar sem pa namenoma prezrl in mu kratko obljubil 10 kron dnevno, če bi mi pošiljal schutzwehrska povelja, ki bi bila zame važna. Takoj je pristal na mojo ponudbo in res mi je potem za obljubljeno nagrado

njegova žena vsak dan prinašala natančna, več ali manj vredna poročila.

Sprejemali so se v Schutzwehr tudi mladi nemški dijaki in rokodelski vajenci, ki še nikoli niso imeli puške v roki. Neki tak novinec je na glavnem kolodvoru med nabijanjem puške obstrelil svojega tovariša. Ponoči so si ti mladiči na samotnih stražah delali pogum z neprestanim streljanjem in tako že v dveh, treh dneh popokali tisto malo municije, kar so je dobili od nas. Potem so streljali z ono, ki so jo odvezemali vojaškim transportom. Da ni bilo teh mladih stražarjev strah, so nekaterim celo rodbinski člani hodili ponoči družbo delat.

Častniki so imeli na svoje oddelke le malo vpliva, a si tudi niso upali odločno nastopati, ker je moštvo odklanjalo vse količkaj strožje poveljnike, ali take, ki mu iz kakega drugega vzroka niso bili po volji.

Prve dni je bila Schutzwehr po večini še precej uporabljiva v službi, toda kmalu se je začela v nji disciplina krhati. Moštvo je pritislilo že skoraj vse častnike čisto pod svojo oblast in lotil se ga je roparsko-prekucuški duh, ki je polagoma prehajal v dejanja.

Včasi so schutzwehrovci v nočni stražni službi izkoristili priliko kar na debelo.

Tako je v noči med 11. in 12. novembrom v barakah rezervne bolnišnice Wien Nr. 1 njihova straža ukradla 100 rjuh in 25 odev.

Četovodja Garb Martin, desetnik Rotmann Karel, pešca Lirzer Rajmund in Mohoritsch Gottfried so v stražni službi odnesli iz vojaškega skladišča 19.000 cigaret, 1300 smotk in 50 zavitkov tobaka.

Iz tovarnega skladišča na glavnem kolodvoru je tamkajšnja schutzwehrska straža ponoči redno razdeljevala sorodnikom in znancem cele zavoje in zaboje raznega blaga. Če je kradeže zalotila naša patrola, so zbežali z ukradenino, kakor n. pr. Deutschmann Franc in veliko drugih, in se potem sploh niso več vrnili v službo.

Tudi gostilničarji so se pritoževali in javljali, da jim zelenci kradejo, kar jim pride pod roko, in da ostajajo večkrat tudi račun dolžni. Občutno so oškodovali Kovačiča, posestnika gostilne »Zum grünen Anger« v Melju.

Posebno značilen za notranjo vrednost večine schutzwehrovcev je sledeči dogodek:

V noči med 15. in 16. novembrom je bil stotnik Hausenblass Teodor poveljnik schutzwehrske pripravljenosti v Dravski vojašnici. Ko je sedel v častniški stražnici, je pridrvel notri schutzwehr-ovec narednik Terschowetz Albert, pograbil na mizi ležečo stotnikovo pištolo in zahteval od stotnika, naj alarmira svojo pripravljenost, da odpeljejo iz Scherbaumovega mlina tri vagone moke. Hausenblassu se je posrečilo nazaj dobiti pištolo od nasilneža, ki je pa še dalje pretil, dokler ni stotnik v samoobrani oddal dva strela proti njemu. Gotovo bi bil Scherbaum tisto noč ob moko, če ne bi bil Terschowetz naletel na stotnika Hausenblassa, enega onih schutzwehskih častnikov, ki so si kljub manjvredni okolici obvarovali čuvstvo poštenja in odgovornosti.

Terschowetz je bil hud nemškutar in izglubljen študent.

Proti meni je bilo službeno razmerje nemške Schutzwehr navzlic njeni zaobljubljeni mi podrejenosti brez vsake iskrenosti, prav za prav čisto tuje. Moje vojaštvo in schutzwehrovci pa so se že kar s početka očitno grdo gledali. Pozneje je ta napetost tako narastla, da so se začele njihove patrole ob srečanju izzivati, a 18. novembra je prišlo med njimi do ponovnih dejanskih spopadov in streljanja.

Začelo se je v Gosposki ulici pred gostilno, ki je bila znana po imenu »Erdäpfelkasino«. Streljanje se je nadaljevalo pred gledališčem — prav ob času, ko so se razhajali ljudje — potem na Slomškovem (prej Stolnem) trgu, Glavnem trgu in v Magdalenskem predmestju, kjer je priletela krogla v spalnico lekarnarja Savosta. Tudi na hiši industrijalca Franza, v kateri je Velika kavarna (prej Theresienhof), je bilo v pritličju, v prvem in drugem nadstropju nekaj oken prestreljenih.

Na državnem mostu je schutzwehrska patrola ta dan ustrelila Vauhnika Franca od mojega konjiškega oddelka. Gruča slovenskih vojakov je pela po mostu slovensko pesem. Nemška patrola jim je slovensko petje prepovedala in jim začela trgati s čepic slovenska znamenja. Med prepirami je patrola streljala. Vauhnik je zadet pri tej priči umrl. Bil je sin posestnika od Sv. Miklavža na Dravskem polju, 21 let star in se je takoj ob prevratu prostovoljno javil v vojaško službo. Pokopali so ga na domačem pokopališču. Pogreba so se udeležila odposlanstva vojaštva in narodnih društev iz Maribora in velika množica domačinov. Ob grobu so govorili za Narodni svet dr. Rosina, za vojaštvo nadporočnik Lederhas, dalje urednik

Žebot in neki dijak, vaška dekleta pa so zapela nalašč za mrtvega Vauhnika zloženo pesem.

Zaradi nočnega pouličnega streljanja je bil naslednji dan ves Maribor po koncu, naši še posebno, ker je bil Vauhnik ubit. Komaj se mi je še posrečilo pomiriti moje razjarjene oficirje.

Že v rani uri se je zglasil pri meni mestni izvrševalni odbor: dr. Mravlag, Suppanz in Wastian, ki so spotoma vzeli seboj tudi drja Rosino. Izdali smo za mariborsko prebivalstvo oklic, ki je nepričakovano pomirjevalno vplival na vse mesto, in tudi s Schutzwehr odtlej ni bilo več spopadov. Oklic smo podpisali gori navedeni štirje in jaz.

Namere mariborskih Nemcev in njihove Schutzwehr.

Mariborski Nemci in njihova varnostna straža — ki so jo mestna občina in meščanje podpirali, kjer in kolikor so mogli — so si na vse kriplje prizadevali, da bi Maribor priborili nemštvu.

Za utrditev lastnega položaja proti nam je Schutzwehr pomalem dan na dan zviševala orožje in število mož svojih stražnih oddelkov, dasi je bila za moje in schutzwehrske vojaštvo že iz početka številčna moč vsake straže enako visoko določena.

Tako je dne 17. novembra na koroškem kolodvoru od Schutzwehr prevzel stražno službo naš praporščak Robida. Redno se je menjalo tam samo osebje. Za to stražo določene tri strojnice so ostale vedno na mestu. Ta dan so schutzwehrovci ostavili devet strojnic v stražnici.

Kmalu po njihovem odhodu se je na tovornem vozu pripeljal k straži v spremstvu dveh schutzwehrskih častnikov in nekaj moštva vojaški zdravnik, ki je služil v Schutzwehr, in izjavil, da prihajajo po »mojem povelju« po šest pozabljenih strojnic. Robida orožja brez pismenega povelja ni hotel izročiti. Čez nekaj časa je vojaški zdravnik res prinesel zahtevano listino z mojim — seveda ponarejenim — podpisom, a Robida se ni dal prevarati; ko so schutzwehrovci videli, da je naša straža naravnala nanje strojnice, so odšli. Onih šest strojnic pa je prišlo v Meljsko vojašnico.

Schutzwehrske poveljstvo pa tudi o višini svojega celotnega staleža ni v dnevnikih izkazih nikdar dajalo pravih podatkov in je zatajilo vse orožje in vso municijo, ki so ju odvezemale vojaškim transportom njegove straže.

Razen tega so župan, občinski svet in schutzwehrrsko poveljstvo izdajali istočasno z mojimi vpoklicne pozive in druge razglase, ki so imeli vsi le namen, zbegati mestno slovensko prebivalstvo, meni pa izneveriti moje vojaštvo in mi napraviti zmešnjavo v mobilizaciji.

V naslednjem navajam nekaj takih nam nasprotnih razglasitev:

Dne 6. novembra je pozval župan z razglasom šte. 27.552/3 z dne 5. novembra 1918 mestno prebivalstvo, naj odda vse kakršnekoli vrste orožje v Dravski vojašnici, torej v glavnem stanu mestne Schutzwehr. Očividno je bila ta zapoved naperjena proti Slovincem, zakaj Nemci so oddali neverjetno malo orožja, dasi je bilo v mestu znano, da so skrivale nekatere nemške hiše večje množine vojaških pušk. Mestna policija in schutzwehrovci za temi niso stikali, če so pa izvedeli za kako staro turško sabljo pri Slovincu, so bili pri tej priči v stanovanju. — Med neko tako hišno preiskavo je izginila železniškemu kurjaču Frassu K. denarnica s 621.51 kronami. Okradenec je obdolžil tatvine poveljnika schutzwehrske patrle narednika Hajeka F.

Dne 14. novembra je razglasil župan, da se je ustanovila na magistratu posredovalnica za delo obrtniških in kmetijskih pomožnih delavcev. Oklic je pozival, da naj se vsi, ki iščejo take službe, javijo na mestni zglasilnici. (Nr. 27.923/18). Vse, ki so se priglasili na ta poziv, so pregovorili, da so pristopili k Schutzwehr.

Dne 10. novembra je občinski svet na izredni seji sklenil, da izda odredbo, po kateri se morajo vsi v mestu živeči, za vojake sposobni moški v starosti od 18 do 50 let priglasiti za službo v Schutzwehr. Ta razglas pa je izšel kot lepak šele 18. novembra, torej vprav na dan vpoklica mojih mobilizirancev. Poziv je zabíčeval, da se morajo vse osebe omenjene starosti javiti takoj, najkasneje pa do sobote 23. novembra. (Z. 27.822/18).

Dne 19. novembra, na drugi dan vpoklica mojih mobilizirancev, je schutzwehrrsko poveljstvo v »Marburger Zeitung« razglasilo, da je Militär-Kommando — tu misli mene — vpoklicalo vse moške od 18. do 40. leta v vojaško službo. Schutzwehrrski razglas je pozival vse vojaške osebe gori navedene starosti, da se vpišejo v Schutzwehr, ki se priznava za redno vojsko, ali pa naj se javijo pri svojem dopolnilnem poveljstvu 47. pešpolka, 26. strelskega ali pa 5. dragonskega polka, ki so se vsa tri nastanila v Lipnici.

Schutzwehrrski častniki so imeli zvezo z avstrijskima posad-

kama v Lipnici in Gradcu, kamor so pogostoma zahajali. Ta zveza se je ugotovila po zapiskih, ki jih je dr. Senekovič po razorožitvi zasledil v schutzwehrski polkovni pisarni, in po izpovedbah nekaj bivših schutzwehrovcev.

Napravili so za prevrat v Mariboru tudi že načrt, po katerem naj bi Mariborska Schutzwehr skupaj z mariborskim nemškim prebivalstvom, zlasti z železničarji, pognala našo posadko iz mesta in obenem zajela jugoslovanske vojaške in politične voditelje.

Po potrebi bi bila na pomoč lipniška posádka. Ta bi se po uspelem prevratu preselila v Maribor, kjer bi se postavil še meščanski bataljon iz železničarjev. Orožje, municijo in obleko bi dala Lipnica.

Napad na nas naj bi se izvršil, če mogoče 25. novembra, na vsak način pa pred 1. decembrom.

Ugotovitev drja Senekoviča, da je Schutzwehr v Mariboru pripravljala nemški prevrat, potrjujejo sledeča dejstva:

Schutzwehrovci — častniki in moštvo — so se najrajši shajali v najbolj zagrizeno nemških gostilnah, ker so bili tam svoji med svojimi in so se lahko brez skrbi pogovarjali o tajnih naklepih. V Kreuzhofu na Ruški (prej Jožefovi) cesti, v Bierquelle v Jurčičevi (prej Poštni) ulici in v Lucknerjevi zajtrkovalnici na Rotovškem trgu jih je bilo vsak dan od mraka do pozne noči vse polno. V teh treh gostilnah so naši opazovalci večkrat ujeli namigavanja, da bo Maribor kmalu brez slovenskega vojaštva.

Dr. Senekovič je 20. novembra zajel na neki naslov v Gradcu odposlano pismo, v katerem sporoča nepodpisani pisec »Es ist alles vorbereitet. Den General Maister und Stationskommandanten Cvirn, den windischen Polizisten Senekovič, den Minister Verstovšek, den Advokaten Rosina und den Pfaffen Hohnjec werden wir bald aus Marburg entfernen und unschädlich machen. — Vse je pripravljeno. Generala itd. . . . bomo kmalu iz Maribora odstranili in napravili neškodljive.«

Due 21. novembra je srečal četovodja Spes Franjo precej vjnjenega sošolca, ki je služil kot desetnik v Schutzwehr. Postala sta na državnem mostu in med pogovorom je schutzwehrovec v pijanosti Spesu po nemško zažugal: »Le počakajte, bodele že videli, kaj se zgodi z vami v nekaj dneh«.

Podpolkovnik Kodolitsch pa je 19. novembra za drugi dan ob 10. uri pozval na tajno posvetovanje v Dravsko vojašnico vse

schutzwehrske častnike, ki so bili prideleni častniški pripravljenosti v magistratnem poslopu. Po poročilu policijskega agenta Koniča se je zbralo okrog 60 samih mlajših častnikov. O čem se je na tej seji, ki je trajala skoraj do 12. ure, razpravljalo, se ni dalo izvedeti.

Najboljši dokaz, da je imela Schutzwehr namen napasti nas, pa nam je sledeče poročilo takratnega avskultanta Vrabla Nika:

»Dne 21. nov. 1918 zjutraj sem iz pogovora z gospo Rath M., pri kateri sem stanoval, izvedel, da nameravajo mariborski Nemci prihodnjo soboto prirediti demonstracijo delavcev in se ob tej priliki polastiti mesta. Moja gospodinja je bila svakinja nekega nemškega učitelja, ki jo je gotovo natančno poučil o nemških naklepih.

Pohitel sem v pisarno sodnika drja Senjorja Davorina in mu povedal to vest. Dr. Senjor pa mi je zaupal še važnejšo novico, ki jo je prav tisto uro izvedel od svojega tovariša sodnika, namreč, da namerava belo-zelena garda razorožiti slovensko vojaštvo in zapreti vodilne slovenske osebnosti, pred vsem generala Maistra. Ker je bilo znano, da je imela žena tega sodnika stike z mariborskimi Nemci, sem bil prepričan, da je njegovo sporočilo drju Senjorju tako verjetno, kakor je bila verjetna izpoved moje gospodinjne.

Odšel sem takoj na okrajno glavarstvo, da bi to važno zadevo javil Nar. svetu ali generalu Maistru. Na sedanjem Jugoslovanskem (prej Tegetthoffovem) trgu sem srečal sodnika drja Pavlina Cirila, s katerim sva bila meseca oktobra 1918 nameščena pri višjem deželnem sodišču v Gradcu in ki je imel ta dan v Mariboru služben opravek kot odposlanec poverjeništvu za pravosodje v Ljubljani. Dr. Pavlin mi je rekel, da je ravno namenjen k Nar. svetu in generalu Maistru. Zato sem mu razložil ves položaj in ga prosil, naj o tem on obvesti Nar. svet in generala Maistra.«

Dr. Pavlin je o tem poročal še isto dopoldne na seji Nar. sveta, kjer sem bil tudi jaz navzoč.

Moje priprave za razorožitev Schutzwehr.

Meni je bilo že ob ustanovitvi nemške Schutzwehr jasno, da je imel mestni svet s to svojo varnostno brambo isti namen, kakor jaz s svojimi prostovoljci, namreč: držati in ohraniti Maribor zase. Tudi sem se zavedal, da mi ta oborožena nemška tekmovalka sčasoma ne bo samo na poti, temveč, da se mi bo treba celo čuvati, da me ne prekosi. Sklenil sem torej, da Schutzwehr čimprej od-

stranim. V to svrho sem moral vsaj doseči, če ne preseči njeno številčno moč. Zato sem izdal 9. novembra mobilizacijsko povelje in določil 18. november za dan javljenja.

Obenem sem se odločil za sicer precej nevarno zvijačo, ki se mi je popolnoma posrečila.

Od 11. novembra dalje sem namreč začel podpolk. Kodolitschu prepuščati tudi naš del straž in sem mu dal zadnjo 19. novembra. Zase sem pridržal samo najvažnejše: pri municijem skladišču v Bohovi, na glavnem kolodvoru in v vojašnicah.

Mariborski Nemci in schutzwehrovci pri tem niti mislili niso na kako mojo zvijačo, temveč so bili prepričani, da prepuščam slednjim stražno službo samo iz zadrege, ker mi uhajajo vojaki. Podpolk. Kodolitsch je zato z neprikritim veseljem prevzemal dotlej od nas oskrbovane straže.

S tem sem popolnoma dosegel svoj namen: vse schutzwehrske orožje sem namreč porazdelil na številne, po mestu raztresene straže in schutzwehrovci zbog tega niso mogli vzdrževati nobene pomembnejše oborožene rezerve. Nasprotno pa je bilo od dne do dne več mojega vojaštva stražne službe prostega in meni za kakršenkoli slučaj stalno na razpolago.

V nočeh sem medtem doma izdelal podroben načrt za razoroženje nemške brambe in sestavil tudi že razglas o izvršeni razorožitvi. O vseh teh svojih pripravah nisem niti častnikom svojega štaba niti komu drugemu zaupal nobene besede. Zato je nekaj naših iz strahu pred množeco se Schutzwehr in njenim počenjanjem kar obupavalo.

Ravnatelj Pirc Matija je v svojem poročilu pisal o tem:

»Bolj in bolj smo popraševali gen. Maistra, kdaj bo vendar napravil konec nevarnosti, ki je pretila od Schutzwehr, a nam na to nikdar ni dal odgovora. Slutili pa smo, da nekaj pripravlja.«

Na moj mobilizacijski poziv se je javilo v Mariboru toliko vpoklicancev, da smo že do 20. novembra postavili Mariborski pešpolk in dopolnili tudi topništvo, konjico in vse ostale naše vojaške ustanove v mestu.

Dne 21. novembra ob pol 12. uri, po zaprisegi Mariborskega pešpolka, sem članom Nar. sveta in našim višjim častnikom, ki so mi prej obljubili molčečnost, prvim naznanil nameravano razorožitev.

Na mojo željo se je 22. novembra zjutraj dr. Leskovar odpeljal v Ljubljano k Nar. vladi po razorožitveno zapoved. Tako zapoved sem hotel imeti zgolj za lastno zavarovanje proti morebitnim očitkom iz Ljubljane, če bi prišlo med razoroževanjem do hujših krvavih dogodkov — in teh je bilo z ozirom na zelo ojačene schutzwehrske straže pričakovati. 22. novembra sem ves dan izdajal posameznim častnikom povelja in sicer vsakemu osebno, rezervni vojaški kurat dr. Kociper Ivan pa je dopoldne v moji pisarni razorožitveni razglas prevedel v nemški jezik.

Moštvo do odhoda na razoroženje ni vedelo, kaj se pripravlja.

Ob 20. uri se je vrnil iz Ljubljane dr. Leskovar, ki sem ga čakal na kolodvoru. Odšla sva takoj v mojo pisarno, kjer je bilo po dogovoru zbranih nekaj članov Nar. sveta. Prečital sem jim ljubljansko naredbo, ki se glasi:

Narodna vlada SHS
Poveljništvo II. vojnega odseka
Ljubljana.

Ob mejnom štajerskom poveljstvu
SHS
u Mariboru.

Budući da je jačina slovenske mariborske posade sada takova, da bez drugih straža red održati može, to se naredjuje, da se sve straže (štajerska garda) poziva, da odlože oružje, odnosno, ako tom pozivu odgovorili nebi, da se po zapovedi gen. Maistra razoružaju.

Ljubljana, 22. 11. 18.

dr. Pogačnik.

Ta važna naredba je brez številke od urada, ki jo je izdal. Pisana je s tinto, podpisal pa jo je s svinčnikom poverjenik za narodno brambo dr. Pogačnik Jože. — Na mojem poveljstvu je listina dobila uradno zaznamko Op. 7.

Naredba je zlasti zanimiva, ker zapoveduje, da naj se Schutzwehr pozove, da odloži orožje. Če bi bil ubogal to ljubljansko povelje in res izdal tak poziv, bi prišlo brez dvoma do bojev v mestu. Zato svojega razorožitvenega načrta nisem izpremenil.

Ob 21.15 uri sem v Meljski vojašnici izdal poveljnikom glavnih štirih razoroževalnih odsekov sledeča navodila:

1. o d s e k — stot. Kos Anton z bataljonom Celjskega polka in pol čete Srbov. Južno od Drave, zapadno od vštete Tržaške ceste.

Schutzwehr je v tem odseku štela: 3 pripravljenosti, 5 straž — skupaj 14 častnikov, 157 mož, 8 strojnic. Službe prosti člani v Kreuzhofu.

2. o d s e k — stot. Dr. Dolar Anton z 2. bataljonom Mariborskega pešpolka. Severno od Drave, zapadno od Aleksandrove (prej Tegetthoffove) ceste in Mlinske ulice.

Schutzwehr: 1 častniška in 3 navadne pripravljenosti, 12 straž — skupaj 37 častnikov, 182 mož. Službe prosti v Dravski vojašnici, v barakah vojaške bolnišnice Wien Nr. 1 pri mestnem pokopališču in v barakah ob Tomšičevi cesti (prej Kokoschineggov drevored).

3. o d s e k — nadpor. Gračner Ivan z 10. stotnijo Mariborskega pešpolka. Severno od Drave, vzhodno od Aleksandrove ceste in Mlinske ulice.

Schutzwehr: 1 pripravljenost, 5 straž — skupaj 9 častnikov, 87 mož, 6 strojnic. Službe prosti v otroškem vrtcu v Melju.

4. o d s e k — nadpor. Malenšek Jože s polovico 1. stotnije Mariborskega pešpolka. Južno od Drave, vzhodno od Tržaške ceste, izvzemši to.

Schutzwehr: 2 pripravljenosti, 2 straži — skupaj 7 častnikov, 30 mož. Službe prosti v gostilni Pukl na Pobrežju.

Za varstvo razorožitvenih odsekov sem odredil:

Pripravljenost na Trgu Svobode (prej Zofijinem trgu) — nadpor. Ortan Ivan s pol čete Srbov.

Pripravljenost na Kralja Petra (prej Magdalenskem) trgu — nadpor. Pibernik Ivan s stotnijo gorskega strelskega polka iz Ljubljane.

Na Ruški (prej Jožefovi) cesti nasproti Dravski vojašnici — por. Widmayer Hugo, 2 topa.

Na Pobreški cesti, dvorišče hiš. šte. 1. — nadpor. Gorišek Mirko, 1 top.

Na Stolnem vrhu nad glavnim kolodvorom — nadpor. Kralj Joško, 2 topa.

Udar na Schutzwehr sem določil za 4. uro 23. novembra in naročil, da mi poveljniki od te ure dalje javijo posamezne razorožitve straž in druge važne dogodke v telefonsko centralo glavne pošte.

Razorožitveni razglas se je v tej noči tiskal pod nadzorstvom nadpor. Ravterja Maksa v Cirilovi tiskarni, kjer so ga ob 4. uri 23. novembra prejele za nalepljenje določene častniške patrole.

Jaz sem prebil noč do začetka razoroževanja v Meljski vojašnici.

23. novembra ob 1. uri je nadpor. Pavlin po moji odredbi pripeljal iz Celja od tamkajšnjega pešpolka za naše ojačenje še 3 čete z 10 strojnicami.

V slučaju ostrega nemškega odpora ali celo ponesrečenega našega napada bi schutzwehrovci brez dvoma v prvi vrsti skušali zajeti nas, ki smo bili na njihovi črni deski. Ta zadnja možnost se je sama iz sebe izluščila: dr. Verstovšek je bil tiste dni v Ljubljani na sejah Nar. vlade, dr. Rosina v svojem vinogradu in dr. Hohnjec v Ljutomeru na shodu. Skrbi za te sem bil rešen. Da bi bil v svojem delu popolnoma prost, sem odpravil tudi svojo ženo s sinkoma zvečer dne 22. novembra v Celje, ker je bilo verjetno, da v protinapadu naskočijo schutzwehrovci moje stanovanje.

Razorožitev Schutzwehr.

Noč od 22. na 23. novembra je bila precej temna, toplomer je kazal ob 3. uri -8° C pod ničlo.

Ob 4. uri sem prišel v spremstvu podpolkovnikov Škabarja in Cvirna, majorja Majcena, stotnika Koserja, nadpor. drja Mravljaka in še nekaj častnikov na telefonsko centralo glavne pošte, z nami je bil tudi polic. komisar dr. Senekovič. Schutzwehrovska straža pri vratih je bila že razorožena, na dvorišču pa sta bila v pripravljenosti nadporočnika Lindtner z oddelkom strojnic in Lederhas z enim vodom. V telefonski centrali ste se nahajali samo dve uradnici. Poklicali smo vodjo poštnega urada, višjega upravnika Tschecha, ki je stanoval v istem poslopju in se brez ugovora udal.

Istčasno so zasedle častniške patrole tudi brzojav in telefon na glavnem kolodvoru, na tamkajšnji kolodvorski pošti in na koroškem kolodvoru, tako da je bil ves telefonski in brzojavni promet v mestu in na ven pod našim nadzorstvom.

Jaz sem s svojim adjutantom nadpor. drjem Mravljakom čakal poročil pri centralnem telefonu.

Ob 4. uri 17 minut je padel prvi zaklopec: stot. dr. Dolar je javil, da je razorožil Dravsko vojašnico.

To je bilo prvo razorožitveno sporočilo, potem pa so se hitro vrstila, zadnje je prišlo ob 4. uri 47 minut.

Razoroževanje Schutzwehr, ki se je začelo ob 4. uri, je torej trajalo 47 minut.

Nenadni nočni udar je speče schutzwehrovce tako zbeegal, da se niso nič upirali, in se je po vsem mestu razpredena razorožitve izvršila v splošnem gladko in mirno. Le v Dravski vojašnici je bil schutzwehrovski por. Gugl Emil težko ranjen v trebuh, pri tovrstnem skladišču na glavnem kolodvoru pa lahko schutzwehrovec Lirzer.

Podrobni popis teh pripetljajev je razviden v poznejših poročilih naših razoroževalnih poveljnikov.

Razoroževalni odseki so zaprli v svojih področjih vhode v mesto, poročnik Bukovac in četovodja Frelj sta zastražila pisarno Vodstva vojaških transportov, brod na Melju pa praporščak Fettich Viktor.

Poročnika dr. Žitko Stanislav, Ravter Stanko in še 3 častniki so nalepili lepake z razorožitvenim razglasom, a nadpor. dr. Weixl Slavko je izročil županu drju Schmidererju moje pismo povelje, da sem Schutzwehr razpustil.

Stotnik dr. Dolar je s svojim bataljonom zasedel Glavni trg in državni most, konjiški narednik-vodnik Seničar z 2 strojnicama in 24 možmi železni most pod cerkvijo sv. Jožefa.

Poveljnik mariborske »Schutzwehr«, podpolk. Kodolitsch je bil od 22. novembra popoldne v Gradcu in sicer — kakor se je pozneje izvedelo — na posvetovanju zaradi napada, ki ga je Schutzwehr nameravala na nas. V Maribor se je vrnil 23. novembra ob 6. uri 30 minut. Na kolodvoru mu je eden od častnikov mojega kolodvorskega poveljstva izročil odstavno listino.

Ob zaprtih vhodih v mesto se je, posebno pred križiščem Tržaške ceste z železnico, nabralo polno ljudi in vozov z živili, ki so prihajali na sobotni trg. Ob 7. uri je bil dohod v mesto zopet prost.

Mariborskih Nemk ta dan ni bilo na izpregled in so naše gospodinje lahko kar na debelo kupovale po zelo znižanih cenah.

Ob vogalih, kjer je bil nalepljen razorožitveni razglas, se je kar trlo ljudstva, zlasti nemških meščanov in schutzwehrovcev.

Razglas je bil tiskan v slovenskem in nemškem jeziku in je imel to-le besedilo:

Meščanje in delavci!

Mestno »Schutzwehr« sem zaradi njenega nepostavnega in obcenevarnega početja razpustil: njeno razoroženje je v teku.

Meščani in delavci! »Schutzwehr« mesta Maribor je obstojala večinoma, žal, iz takih elementov, da jim nisem zamogel več zau-

pati Vašega blaga in življenja. Na straži stoječi udje mestne »Schutzwehr« so sami plenili, ropali, streljali na ljudi in so tako tvorili ne več »Schutzwehr«, temveč deloma drhal, ki se je moramo bati.

Od udov mestne »Schutzwehr« storjene zločine bom objavil v listu »Marburger Zeitung«.

Na to veliko, in nevarno napako sem opetovano opozoril zastopnike mestne občine, toda naletel sem pri tem vselej le na gluha ušesa. Razen tega sem danes izvedel iz zanesljivega vira, da mestna »Schutzwehr« proti dogovorom in v rušenju vsake vojaške podrejenosti namerava napasti moje čete in vzeti uplivne jugoslovanske osebe za talce. Zato sem to ukrenil in zapovem:

Državno orožje vsake vrste, municijo, opravo in monture morajo pripadniki mestne »Schutzwehr« do 12. ure opoldne oddati in sicer ti, ki so na severnem bregu Drave, v domobranski vojašnici, oni na južnem bregu Drave v topničarski vojašnici.

Udom mestne »Schutzwehr« izstavljene legitimacije nimajo nobene veljave več.

Pripadniki bivše »Schutzwehr« so po oddaji navedenih predmetov prosti in se morejo v Mariboru posvetiti svojemu civilnemu poklicu, če se pokorijo mojim odredbam in so rojeni Mariborčani. Udje mestne »Schutzwehr«, ki niso Mariborčani, morajo še danes pred mrakom zapustiti mesto.

Jugoslovani, ki niso Mariborčani, a so pripadali mestni »Schutzwehr«, se morajo do 12. ure opoldne zglasiti v domobranski vojašnici, da dobijo izkaznice. Z udi bivše »Schutzwehr«, ki se temu povelju ne pokorijo brezpogojno, se bo postopalo kot z uporniki.

Vrhu tega morajo vsi prebivalci mesta Maribor državno orožje in municijo oddati na južnem bregu Drave v topničarski vojašnici, na severnem bregu Drave v domobranski vojašnici. Od 12. ure opoldne bodo hodile živahno obhodne straže — patrole — ter od sumljivih zahtevale, da se izkažejo. Pri strankah in v hišah, v katerih se, kakor se domneva, hrani orožje in municija, bom odredil hišne preiskave.

Tega pa nisem ukrenil zoper Vas in ne zoper mesto Maribor, marveč storim le to, kar sem pri nastopu svoje službe obljubil: skrbeti za mir in red, za varnost Vašega življenja in blaga, in hočem držati to svojo obljubo.

Politična uredba mesta Maribora se s tem ne dotakne na noben način, mestni upravitelji ostanejo na svojem mestu. Danes od 12. ure smejo nositi vojaško uniformo samo moje čete, osebe vodstva vojaškega transporta, osebe sanitete: osebe teh zadnjih dveh skupin morajo imeti izkaznice.

Meščani in delavci! Ne bojte se! Moje čete so danes tako močne, da mi je lahko brez druge pomoči vzdržati red. Po moči bom skušal Vaš trdi položaj v zadnjih trenutkih sedanjega težkega časa zboljšati. Dokler mojim naredbam ne nasprotujete, ste pod mojim osebnim varstvom in bom vsako Vam prizadeto krivico najostreje kaznoval. Nasprotno pa Vas svarim pred vsako nepremišljenostjo, da se zabrani razglasitev prekega sode. Jaz in moji častniki smo odločni in močni dovolj, z našimi vrlimi četami zadušiti vsak upor, če je potrebno, z najostrejšo silo.

Maribor, dne 23. novembra 1918.

General Maister.

Ob 7. uri so se izpustili razoroženi schutzwehrovci, a naše vojaštvo je, razen na novo zasedenih straž in oddelkov strojnic na državnem in železnem mostu, odkorakalo v svoje vojašnice.

Dan je potekal brez važnejših pripetljajev. V mestu je bila tišina, ulice prazne, okna nemških hiš zastarta.

Nepopisni sta bila gneča in vrvenje pred voj. stacijskim poveljstvom, kjer je podpolk. Cvirn bivšim schutzwehrovcem v smislu razglasa izdajal izkaznice, oziroma potne liste za odhod iz mojega območja.

Ob 11. uri so se zglasili odposlanci nemških socijalnih demokratov pri meni in zlasti protestirali proti samo jugoslovanskemu vojaštvu v mestu.

Z razorožitvijo Mariborske Schutzwehr se je več dni bavilo avstrijsko in drugo nemško časopisje. Največji krik je zagnalo graško.

»Montags Zeitung« je zahtevala, da Maribor in druga spodnještajerska mesta zasede ena od antantnih sil, če le mogoče Italija, češ, da bi bila ta gotovo obema narodnostima najbolj pravična.

»Grazer Tagblatt« je križem rotil, naj se iz naših krajev takoj odpokličejo v Avstrijo vsi nemški železničarji, da se zruši naš železniški promet, ker da nimamo za njegovo vzdrževanje zadosti lastnega izvežbanega osebja. To je bila zapaljena bomba, ki se je

razletela — z istim namenom v obliki splošne železničarske stavke — dne 29. novembra.*)

Razorožitev Schutzwehr je zelo udarila graško vlado, posadko v Lipnici, posebno pa mariborske Nemce, ki so bili vsi uverjeni, da bo ta mestna nemška brambna organizacija uspešno čuvala Maribor in izvojevala njegovo pripojitev k Avstriji. Zato so ji vsi močno zamerili, ker se je dala tako preprosto užugati.

Prizadeti schützwehrske častniki, ki niso bili Mariborčani, med njimi glavni poveljnik, podpolk. Kodolitsch, so se zategadelj kmalu umaknili iz mesta. Slednji se je pred odhodom pismeno poslovil od župana. Ko je ta na občinski seji prebral Kodolitschevo pismo, v katerem želi Mariboru in njegovim nemškim prebivalcem »dober izid iz sedanjega težkega položaja«, ni noben občinski svetnik črnil besedice.

Nekaj važnejših in zanimivejših častniških poročil o razoroževanju Mariborske Schutzwehr navajam v naslednjem dobesedno.

Stot. dr. Dolar Anton:

»Ob 21. uri 22. novembra nas je kakih osem poveljnikov v polkovni pisarni Aleksandrove vojašnice čakalo, da pride general Maister. Ta nas je zaprisegel, da nihče ničesar ne izda s tega posvetovanja.

General Maister je razodel načrt, da bomo v tej noči razorožili nemško Schutzwehr. Razdelil je vse mesto v odseke in jih določil med posamezne poveljnike, izročil pripravljene lističe, na katerih je bilo od njega pisano povelje za razorožitev, in določil, da točno ob 4. uri zjutraj naj pojdemo vsak na svoje »delo«. Podrobno izvedbo je prepustil posameznim poveljnikom. Mojemu, 2. bataljonu, je pripadel oni del mesta Maribora, kar ga je na levem bregu Drave zapadno od črte, ki jo tvori potek Aleksandrove ceste in Mlinske ulice. V moj delokrog so med drugim spadale nemške straže na obeh mostih, državnem in Jožefovem, na izhodih mestnih ulic proti Kamnici, v barakah v takratnem Knabenhortu, v Mestni hranilnici, na pošti, rotovžu, posebno pa v Dravski vojašnici.

To noč seve častniki nismo legli spat. Podrobno sem razdelil posamezne naloge, o polnoči zbudil kuharje, da so skuhalo kavo,

*) Glej moj članek »Stavke (štrajki) železničarjev ob prevratu v območju Maribora« v Mariborskem koledarju 1932.

nato smo zdramili moštvo, ki se je po zajtrku v največji tišini opremilo in točno ob določeni uri s poveljniki se razšlo po svojih nalogah. Jaz sem vodil oddelek, ki je imel zavzeti Dravsko vojašnico, kjer je bila glavna opora nemške Schutzwehr. Prav nam je prišlo, da je bil tam nastanjen majhen naš oddelek pod poveljstvom vojaškega upravitelja, hrvatskega stotnika Krummenackerja. Ta nam je dal nekatere informacije in se tudi sam udeležil razorožitve.

Mi nismo mogli vedeti, ali Schutzwehr res presenetimo. Zato smo postopali s potrebno previdnostjo, da ne prelijemo po nepotrebnem krvi, niti nasprotnikove, še manj pa naše. Za rezervo smo imeli postavljene strojnice. No, ni bilo treba. Tiho smo odprli spodnja vrata v vojašnico, hitro jo mahnili preko dvorišča po stopnicah od sobe do sobe. V veliki sobi, ko smo vstopili z nasajenimi bajoneti, je ravno sedelo več mož pripravljenosti okoli dolge mize in kvartalo, drugi so ležali. Pozvali smo jih, da nam izročijo orožje in da mirno ostanejo v sobi, dokler ne dobijo dovoljenja, da smejo oditi domov. Niso se upirali. Pa bi tudi seve nič ne pomagalo. Nato pridemo v sobo, kjer sta bila nemški stotnik Hausenblass in poročnik Gugl Emil. Sklicujoč se na pismeno povelje generalovo, da ju razorožimo, ju pozovemo, da izročita orožje. Stotnik je izročil samokres, poročnik pa bajonet. Povem jima, da se jima ne bo nič žalega storilo, če ostaneta mirna v tej sobi in se ne skušata odstraniti. Postavili smo pred njiju duri 2 stražnika z nalogo, da preprečita vsak poskus uteči. Tako smo jih pustili in nato pregledali sobo za sobo in razorožili vse.

Razorožitev Dravske vojašnice sem takoj telefonično javil generalu Maistru, ki se je s svojim štabom nahajal na pošti. Vesel sem bil, ko mi je povedal, da je bila moja vest prva. Nato hitim v rotovž, kjer je po naših informacijah bila nekje nastanjena častniška pripravljenost. Iztikali smo po vseh lokalih, toda ni jih bilo najti. V traktu pri »Rotovski kavarni« najdemo v sobi žensko, ki je pometala. Vprašamo jo, kje so častniki, toda izgovarjala se je, da ničesar ne ve. Ravno sem premišljal, kako jo prisilimo k izpovedi, kar opazi nekdo v kotu hodnika naslonjene puške. Uderemo v sobo in evo idile: vsi nemški častniki so spali spanje pravičnega, njih brovningi pa so čakali na mizi, da jih pobereмо in nato predramimo njih posestnike k nepričakovani resničnosti. Tako smo tudi to nalogo srečno rešili.

Med tem izvem, da je v Dravski vojašnici stražnik oddal strel na poročnika Gugla. Hitim tja in ugotovim protokolarično dejanski stan. Pokličem oba stražnika in druge vojake, ki so bili priče, in začnem v prisotnosti dveh naših častnikov, eden je bil g. Kosi, zaslíševanje. Dognal sem, da je poročnik Gugl, ko je mislil, da smo odšli, odprl vrata in silil ven. Stražnik mu je to mirno zabranil, Gugl pa je postal vedno bolj razburjen in nasilen, prijemal je vojaku za puško in odrival z roko bajonet v stran. Ko mu je vojak vedno bolj branil, je začel Gugl zmerjati: Windischer Trottel, Lümmel, Lausbub itd. Vojak ga je opominjal dvakrat, trikrat, nato pa ustrelil. Krogla je šla Guglu v trebuh in so ranjenca takoj prepeljali v bolnico. Slutil sem, da bi ta incident utegnil naši stvari škodovati, ko so prihajale razne antantne komisije v Maribor, zato sem takoj sestavil zapisnik, ga dal podpisati, nato šel k stotniku Hausenblassu, ki je pod svežim vtisom dogodka izjavil dobesedno: »Ich muss leider selber sagen, dass der Herr Leutnant provoziert hat und dass er teilweise selbst das Unglück verschuldet hat. Ich wollte ihm sagen, er solle doch nachgeben, doch er tat so aufgeregt. Ich stellte mich hinter den Ofen, um nicht mit getroffen zu werden, wenn der Posten schiessen sollte.« Te besede sem takoj stenografiral in stot. Hausenblass jih je podpisal. Ranjeni Gugl je bil v bolnici sicer operiran, toda je v par tednih umrl na mojo posebno žalost, ker je bil svoj čas v gimnaziji moj učenec. Ugonobila ga je njegova burševska nadutost.

Tako je bila v ranih urah one sobote izvršena razorožitev po celem mestu. Moj oddelek se je postavil na Glavni trg in bil pripravljen za vse slučaje, drugi so patrulirali po mestu. Nemški meščani so zjutraj debelo gledali, ko so videli povsod toliko naših vojakov in ko so čitali na ogljih razglas generala Maistra, da je dal nemško Schutzwehr razorožiti in da prevzema s svojimi slovenskimi vojaki skrb za splošno varnost.«

Praporščak Hren Vilko:

»Vojaštvo v Meljski vojašnici, kar ga ni imelo posebnih nalog pri razoroževanju, je ostalo tisto noč v strogi pripravljenosti. Ob izhodu iz dvorišča na Meljsko cesto so stali trije tovorni avtomobili, vsak oborožen s 5 strojnicami in pripravljen na takojšen pohod. Poveljnik teh treh avtomobilov sem bil jaz.

V vsej vojašnici smo bili častniki in moštvo v polni bojni opravi. Eni so molče pili črno vojaško kavo, drugi dremali v svojih

oddelkih. Zdelo se mi je, kakor da smo kralja Matjaža vojska, ki čaka njegovega znamenja, da se vzdigne za staro pravdo.«

Por. Greif Franjo:

»Moja naloga je bila, da razorožim schutzwehrovce v barakah pri Tomšičevi cesti.

Imel sem 50 mož, med temi 2 narednika in več podčastnikov od 7. stotnije Mariborskega pešpolka, ki ji je bil poveljnik nadporočnik Hergouth Josip.

Vod je bil oborožen tudi z ročnimi granatami in dvema strojnicama, ker je bilo znano, da so schutzwehrovci barake močno zasidli in imeli svojo stražo v dobri pripravljenosti. S strojnicami sem zaprl izhod iz barak, pod okna pa je stopil po en mož z ročno granato.

Posadka barake seveda ni bila pripravljena na napad. Večina moštva je odšla prejšnji večer domov in je ostalo samo nekaj nad 20 mož in 2 častnika. Poveljnik straže, mornarski častnik — menda sin trgovca Fontane v Mariboru — se je sprva sicer branil predati barako, a se je končno le vdal.

Zaplenili smo razen precejšnjega števila pušk tudi 1 strojnico, nekaj municije in živil.«

Nadpor. Lederhas:

»Imel sem od generala Maistra povelje, da razorožim nemško stražo pri Mestni hranilnici in se potem pri njem javim v telefonski centrali na glavni pošti, kjer mu ostanem s svojim oddelkom na razpolago za izredne slučaje.

Razorožitev hranilnične straže se je izvršila hitro in lahko. Na straži stoječi vojak se je tako prestrašil, ko smo ga pograbili, da sploh ni dal glasu od sebe. Iznenadili smo potem še glavno stražo, ki se je tudi brez besede vdala.

Kmalu po mojem prihodu v telefonsko centralo je klical poveljnik schutzwehrske straže v jetnišnici okrožnega sodišča na pomoč, »ker so Maistrovi vojaki, ki so v premoči, zahtevali, da se vda.« General je pri centrali sam sprejel ta klic in poslal mene k jetnišnici našim na pomoč. Obstopili smo vhod in jaz sem zavpil: »Auf Befehl des General Maister aufmachen! — Po povelju generala Maistra odprite!« Od znotraj je nekdo nemški zarenčal, da ne. Prav, ko smo hoteli ulomiti vrata, se je izkazalo, da so naši že notri.

Povsod pa ni šlo tako lahko. V 3. odseku, kjer je četa nadpor. Gračnerja razorožila tudi nekaj straž na območju glav. kolodvora, kakor sem izvedel, malo da ni prišlo do težjega spopada.

Straža pri moji prehranjevalni postaji in pri tovornem skladišču glav. kolodvora, kjer so bili vdeleni nemški mornarji pod poveljstvom nadpor. Trettlerja, je štela 24 mož in imela 4 strojnice. Straže nenadno napasti ni bilo mogoče, ker je več stražarjev bdelo in je bil kraj pregleden.

Povelje za razorožitev te straže so dobili por. Zupančič, praporščak Vidic in narednik-dijak Tomažič z močnim oddelkom pešcev, ki je imel tudi ročne granate.

Stražnike blizu prehranjevalne postaje so kar na tihem razorožili. Povabili so jih na kavo v kuhinjo in jim pobrali odložene puške. Nato se je naš oddelek splazil h glavni straži, toda zapazil jih je nemški vojak in brž alarmiral svoje strojničarje. V trenutku so zaprasketala strojnice nad glavami naših, ki so pa tudi takoj začeli streljati. Vidic je zavpil: »Feuer einstellen! — Nehajte streljati!« Ogenj je res na obeh straneh utihnil, a Vidic je pozval nemško stražo, naj odda orožje, česar pa ta ni hotela storiti. Nato pa svojim vojakom Vidic še glasneje: »Erste Handgranate! — Prvo ročno granato!« — in že so naši začeli snemati ročne granate. To je tako vplivalo na nemško stražo, da je takoj izstopil posredovalec in so se vdali.

Od schutzwehrovcev je bil pri tem spopadu lahko ranjen sin stolarja Lirzerja.«

Nadpor. Malenšek Jože:

»Meni je bil dodeljen za razorožitev 4. odsek. Moje pol 1. stotnije Mariborskega pešpolka je imelo okrog 45 mož. Dodeljeni so mi bili poročnika Groznik in Cestnik, častniški namestnik Predan in narednik Šerbela. Dravo smo prekoračili po železniškem mostu. Onkraj mosta sem razdelil četo na dva dela. Prvi del, 20 mož pod poveljstvom poročnika Cestnika, ki mu je bil dodeljen z dvema strojnica poročnik Groznik, je bil določen, da razoroži stražo v kaznilnici. Ostalih 25 mož je pod mojim poveljstvom odkorakalo proti gostilni Pukl na Pobrežju. Tu je bil glavni stan pobreške Schutzwehr, ki ji je bil poveljnik stotnik Pitschl.

Ko je udarila ura 4, smo naskočili poslopje od treh strani. V gostilno sva skočila prva častniški namestnik Predan in jaz, za menoj pa ves oddelek. Schutzwehrovci so takoj ugasli luč in hoteli

zagrabiti za puške, a Predan je v tem hipu ustrelil v prazen kot in zakričal: »Hände hoch! — Roke kvišku!« — Eden mojih je užgal luč, ki nam je pokazala, da so imeli res vsi vzdignjene roke. Odvzeli smo jim orožje, nje pa zaprli v posebno sobo. Predan je nato odšel po stot. Pitschla.

Vse to se je zgodilo v teku 5—10 minut.

Čez pol ure mi je javil tudi oddelek iz kaznilnice, da je opravil vse v redu. Tamkajšnja nemška vojaška straža je štela 2 častnika in okoli 20 mož in je bila za kaznilniškim zidom kakor v trdnjavi. Naši so preplezali železno obcestno ograjo. Poročnik Groznik je pred glavnim vhodom pripravil strojnici na strel, poročnik Cestnik pa vdrl skozi vrata, ki mu jih je odprl prestrašeni paznik.

Razorožene schutzwehrske častnike in moštvo smo imeli zastražene do 7. ure, ko je prišlo od generala povelje, naj jih izpustimo, mi pa se vrnemo v vojašnico.

Vso municijo in zaplenjene puške smo naložili na dva voza ter se med prepevanjem slovanskih koračnic vrnili skoz mesto v Meljsko vojašnico.«

Nadpor. Ortan Ivan:

»Dne 23. novembra ob 4. uri je pol srbske čete pod mojim poveljstvom zasedlo križišče sedanje Aleksandrove ceste na Trgu svobode z nalogo, da razoroži nemški straži v Scherbaumovem mlinu in pri Mariborski eskomptni banki in ostane potem na omejenem križišču za rezervo.

Ob pol 5. uri je pristopil k meni zadnji mariborski nemški župan dr. Schmiderer, pokazal na srbsko četo in vprašal: »Herr Oberlieutenant, sind das serbische Soldaten? — Gospod nadpor., so to srbski vojaki?« — Na moje pritrdilo je malodušno vzdihnil: »Es ist Alles verloren! — Vse je izgubljeno!«

Por. dr. Žitko:

»Popoldne dne 22. novembra nas je general Maister več častnikov posebej poklical v svojo pisarno, kjer smo prejeli posebna naročila. Jaz in še nekaj častnikov smo dobili nalogo, da začnemo ob 4. uri nalepljati plakate po delu mesta severno od Drave in vzhodno od Gosposke ulice. Plakate je tiskala tiskarna sv. Cirila tisto noč in smo jih dobili ob štirih. Čudili smo se, kako do po-

drobnosti in s koliko skrbnostjo je bil izdelan ves načrt; vse niti so se stekale pri generalu Maistru samem, ki je osebno dajal vsa naročila. Bili smo prepričani, da mora stvar dobro končati. Tisti večer sem še bil s tovarišem Ravterjem v sedanji Veliki kavarni, kjer je bilo takrat še vedno glavno zbirališče mariborskih Nemcev. Videlo se je, da prav nič ne slutijo, kaj se pripravlja za drugi dan.

Čez noč je bilo cel čas vse naše vojaštvo alarmirano; vedelo ni, za kaj gre. Spominjam se zlasti oddelka srbskih vojakov, ki je v polni opremi čakal na dvorišču Meljske vojašnice in se veselil, češ kmalu bomo pucali.

Okrog pol četrte ure zjutraj sem odšel s svojo patrolo k Ciri-
lovi tiskarni. Vojaki so šli polno oboroženi, ker ni bilo izklju-
čeno, da naletimo pri našem delu na oborožene schutzwehrovce. Imeli smo s seboj tudi veliko posodo, v kateri smo že prejšnji ve-
čer skuhali po vseh pravilih, ki jih je kdo vedel, močnati lep. V
tiskarni smo dobili plakate v redu. Potem se je začelo delo; bili
smo vsi enaki mojstri in kmalu nam je šlo delo izpod rok, kakor
kakemu poklicnemu plakaterju. Noč je bila zelo mrzla. Ker nismo
imeli čopiča, smo mazali lep s cunjo in je bilo to najhuje, ker so
roke takoj otrpnile od mraza in mokrote; zato smo se v tem delu
vsi vrstili in bili proti peti uri gotovi.

Ko smo nalepljali blizu glav. kolodvora, smo čuli več strelav
od kolodvorskih skladišč. Šli smo nekoliko v tisti smeri, da bi po
potrebi pomagali, pa smo brž naleteli na nekaj naših vojakov, ki
so povedali, da je že vse v redu; schutzwehrovci da so se nekoliko
upirali, da so pa že razoroženi.

Med lepljenjem plakatov nisem trčil na noben nasprotni od-
delek.

V Meljsko vojašnico so med tem že prihajala poročila, da je
vse dobro izteklo. Okrog 7. ure je bila naša akcija popolnoma do-
vršena. Pripravljenih je bilo na važnejših točkah več strojnic, tudi
topništvo je bilo pripravljeno; toda vse to ni prišlo do uporabe. Razorožitev je očitvidno prišla tako nenadoma in nepričakovano,
da je bil že s tem vsak resnejši odpor izključen.

Večji del našega ljubljanskega oddelka je bil pod poveljstvom
nadpor. Pibernika Ivana pripravljen na neki točki v mestu; na-
tančnejšega ne vem, ker nisem bil poleg.

Čez dan je bil Maribor že popolnoma miren; le nemški častniki so se preoblečili in hodili na poveljništvo po potne liste.

Vojaki našega Ljubljanskega gorskega strelskega polka so se kosali med seboj, kdo bo imel več zeleno-belih trakov, kakršne je nosila Schutzwehr na svojih čepicah; še pozneje, ko smo prišli že v Ljubljano, so se radi postavljali z njimi.«

Denarni konec Schutzwehr.

Schutzwehr je veljala v dvajsetih dneh svojega obstoja mestno občino sila denarja, dasi so služili v nji narodno zavedni mariborski Nemci brezplačno in jo povrh še prav izdatno gmotno podpirali. Veliko imovitejših nemških meščanov pa se je vendar denarnim dajatvam za vzdrževanje schutzwehrovcev uprlo. Tem sta socialna demokrata Suppanz in Koller na skupnem zborovanju vseh mariborskih nemških društev — 9. novembra, na dan razgласa njegovega mobilizacijskega povelja — ostro očitala popolno nerazumevanje za nevarni položaj Maribora »in skrajno brezbriznost za prevažno mestno brambno organizacijo«. — Župan je v »Marburger Zeitung« in z letaki pozival meščane na denarno podporo, da bo mestni občini moči nemudoma izvesti nameravane varnostne priprave (Z. 27.822/18).

Vse to pa ni nič koristilo, zakaj po razpustu mestne brambe je ostalo za njo veliko dolga, ki so ga ustanovitelji zvrčali drug na drugega.

Osebe in tvrdke, ki so dale mestni občini denarno podporo za vzdrževanje Schutzwehr, so po njeni razorožitvi zahtevale neporabljeni denar nazaj. Podžupan Nasko je 12. decembra 1918 res dal izplačati trinajstim strankam v različnih zneskih 37.174 kron iz mestne blagajne.

Mestna občina je zato 7. decembra 1921 vložila na okrožnem sodišču v Mariboru proti Naskotu tožbo za povračilo te vsote. Okrožno sodišče je toženca obsodilo na plačilo 37.174 kron s 5% obrestmi mestni blagajni in na povrnitev pravnih stroškov določenih na 5689 kron 20 vin.

Bivšega podžupana Naskota je zastopal dr. Orosel Oskar. Akt okrožnega sodišča v Mariboru Cg I 347/21.

Nasko je 24. maja leta 1922 v smislu gornje razsodbe plačal mestni blagajni za strankam izplačane zneske 9293.50 Din, obresti 1594.50 Din in za stroške 312.50 Din.

Največ zaslug za postavitev in vzdrževanje Mariborske Schutzwehr imajo, kolikor se je dalo ugotoviti, župan dr. Schmiderer, podžupan Nasko in odvetnik dr. Mravlag.

V brambnem in varnostnem oziru Schutzwehr mestu ni nič koristila, toda mariborski Nemci so jo imeli za vzorno in nepremagljivo in ji zato slepo zaupali svoj nacijski položaj in svoje osebno varstvo.

Glede na to veliko zaupanje je bila nemška Schutzwehr zame v času, ko sem imel le neznatne delce zanesljivih prostovoljcev, neprecenljiva podpora: zbog njene namišljene vzvišene vrednosti in premoči nad mojimi prostovoljci sem lahko pred očmi mariborske nemške javnosti izvršil svojo mobilizacijo, katere dober uspeh mi je omogočil, da sem razorožil nemško varnostno stražo.

Cenzor.

Dizma.

*Razna so pota, ki pride po njih
v tempelj se literature:
eden na Pegazu, drugi peš,
tretji — s konjičkom cenzure.*

Maggi-jeva zabela

Že desetletja se uporablja Maggijska zabela radi svojega neizpremenjenega dobrega okusa in izdatnosti v priprostitih in odličnih kuhinjah. Maggijska zabela je praktično in hkrati ceneno sredstvo, ki da slabim juham, omakam, prikuham in solatam izvanredno fin, močan in prijeten okus. Maggijska zabela je zelo izdatna, zato jo uporabljaj varčno! Ker se njena količina ne more vedno v naprej določiti, zato poskusi večkrat tekom dodajanja! Nadaljnja prednost Maggijske zabele je ta, da pri pravilni uporabi ne pokvari naravnega okusa jedi, temveč ga celo dvigne. V primeri z mesnimi ekstrakti ima Maggijska zabela še to prednost, da bolj zabeli, je cenejša, ne barva jedi ter je zaradi tega uporabna tudi za svetla jedila.

Maggi-jeve kocke

Maggijske kocke za govejo juho se vsled svoje cenenosti uporabljajo dandanes za hitro in enostavno pripravo okusnih in redilnih govejih juh pri večini gospodinjstev. Iz njih se hipoma, če jih poliješ z dobrim četrt litrom vode, napravi delikatna juha, ki se lahko uporablja kakor vsaka doma skuhana goveja juha.

Poznavalec dobre tiskovine

naroča izdelke grafične stroke pri podjetju, ki mu jamči za dobro kakovost, točno posrežbo in nizke cene in ki je v vseh svojih oddelkih izpopolnjeno in delazmožno.

Tako podjetje je s svojo tiskarno, litografijo (offsettisk), knjigoveznico, zavodom za plakatiranje i. t. d.

MARIBORSKA TISKARNA

MARIBOR, JURČIČEVA UL. 4
STROSSMAJERJEVA 5 - TEL. 2024 - 2172 - 2670

Bizjakovi keksi

so najboljši

Nekaj števil o Mariboru.

Franjo Kramberger

Namen temu članku je, pokazati mesto Maribor v številkah, torej v luči statistike. A stvar ni tako lahka, kakor bi kdo mislil. Prvič Maribor nima do danes še nikake enotne statistike. Posamezni uradi mestnega načelstva in posamezna mestna podjetja sicer sestavljajo od časa do časa številke, ki naj bi bile statistične. Vsaka teh statistik je pa le priložnostna in ima po večini to hibo, da je sestavljena v naglici in za gotove namene. Take priložnostne statistike niso tako točne, kakor bi sicer lahko bile. Na statistiki se ne dela sistematično, potrebni podatki se ne zbirajo sproti in jih je v primeru potrebe prav težko ali sploh nemogoče dobiti. Drugič je Maribor vendarle provincijalno mesto, kjer za take stvari, razumljivo, ni pravega smisla. Sistematična statistika bi pa mogla Mariboru kot gospodarskemu in kulturnemu središču ter v novejšem času izrazito obmejnemu mestu mnogo koristiti, in to ne samo mestni občinski upravi, ampak tudi raznim gospodarskim in kulturnim institucijam. Premnogokrat bi mestni upravi kakor tudi posameznim faktorjem gospodarstva bila odločitev lažja, če bi mogli pogledati tu pa tam v zrcalo statistike.

Prikazati hočem Maribor v številkah pred prevratom in Maribor po prevratu. Mesto Maribor tvori v svojih upravnih mejah sicer upravno celoto, je pa tesno zvezano s svojo bližnjo okolico ter je njegov razvoj odvisen od okolice, kakor je tudi razvoj bližnje okolice odvisen od mesta. Zato se je v nadaljnjih izvajanjih treba ozirati tudi na bližnjo okolico, to je vsaj na tiste okoliške občine, ki mejijo na mesto, ker le tako moremo dobiti pravo sliko Maribora.

Razvoj Maribora v starejši dobi.

V kratkih potezih je zgodovina mesta Maribora sledeča: Ko so Sponhajmci na današnji Piramidi postavili svoj »grad v Marki« (Marchburg) in ko je prvotna naselbina pod gradom dobila med l. 1180—1209 svoje trške sejmske privilegije, ter kmalu pozneje mestne pravice (okoli leta 1243.), se je moglo mesto razvijati, kakor so se pač razvijala vsa srednjeveška mesta, ki so imela svoje privilegije in svoje posebne pravice. Maribor je u. pr. 1339. l. dobil monopol za vinsko trgovino s Koroško. Iz Slov. goric, okolice

Ptuja in Slov. Bistrice se je smelo voziti vino na Koroško le skozi Maribor, ki je pobiral za to mitnino. Preračunali so, da je bilo okoli l. 1450. v Mariboru, ki je takrat že imel zidano obrambno obzidje med današnjo Kopališko, Gregorčičevo in Strossmajerjevo ulico, okoli 185 hiš in 1030 prebivalcev¹⁾. Mesto Maribor je torej takrat bilo nekako takšno, kakor je danes kakšni naš večji podeželski trg. Po izgonu Židov (l. 1496.), po medsebojnih pobojih plemičev in po turških nadlogah, je imelo mesto l. 1528. 1050 prebivalcev in 210 hiš.) Mesto je prestalo še mnogo nezgod in so posebno kuga ter strahoviti požari njegovemu razvoju mnogo škodovali. V XVIII. stoletju so na mnoge privilegije meščani pozabili in s tem izgubili mnogo predpravic. Za časa Marije Terezije je Maribor postal sedež okrožja (l. 1749.). Vpliv in duh srednjeveške meščanske miselnosti se je ohranil v Mariboru še do revolucijskega leta 1848. Takrat se začne mesto razvijati po popolnoma novih vidikih in če ima l. 1822. 243 hiš in 2198 prebivalcev v okviru nekdanjega mestnega obzidja (Pobrežje 338, Radvanje s Teznom 361, Studenci 257), se ta številka do l. 1849. spremeni tako, da je na istem prostoru l. 1851. že 516 hiš s 4168 prebivalci. Leta 1846. je namreč otvorila južna železnica progo Gradec—Celje in l. 1849. je bil izdan prvi provizorični obč. zakon. Kmalu nato, l. 1851. so bila priključena mestu koroško in graško predmestje, Melje in Sv. Magdalena²⁾).

Tako dobimo za l. 1850. sledeče številke o prebivalstvu v današnjem mestu Mariboru:

	Domačini		Tujci		Skupaj		Vsega
	moš.	žen.	moš.	žen.	moš.	žen.	
Maribor-mesto	1045	1159	1011	392	2056	1551	3607
Koroško predmestje	493	57	107	55	600	626	1226
Graško predmestje	412	459	100	59	512	518	1030
Melje	96	114	10	8	106	122	228
Magdalensko predm.	231	273	67	44	298	317	615
Skupaj:	2277	2062	1295	558	3572	3134	6706

¹⁾ Marburgs Bevölkerungszahl im 15. und 16. Jahrhundert v 7.—8. zvezku „Blätter für Geschichte und Heimatkunde österreichischer Alpenländer 1910.

²⁾ Spisi o priključitvi v arhivu Zgodovinskega društva v Mariboru.

Bilo pa je takrat v Mariboru in predmestjih 610 posestnikov in 520 davčnih zavezancev za pridobinski davek. --- Okoliške občine so šteje: Krčevina 406, Košaki 1661, Pobrežje 264, Radvanje s Teznom 573 in Studenci 335 prebivalcev.

Razvoj Maribora in okoliških občin v zadnjih 60 letih.

Od l. 1869. naprej imamo po desetletjih točne podatke iz popisov prebivalstva. Naslednja tabela nam da splošen pregled o razvoju mesta Maribora od l. 1869. do 1931.:

Ljudsko štetje	I. okraj		II. okraj		III. okraj		IV. okraj		V. okraj		Skupaj	
	preb.	hiš	preb.	hiš	preb.	hiš	preb.	hiš	preb.	hiš	preb.	hiš
1869	5114	263	2977	150	476	30	1753	98	2508	120	12.828	661
1880	5986	327	2963	158	1029	53	2087	109	5563	165	17.628	812
1890	6674	334	3315	169	1447	62	2418	117	6061	185	19.815	867
1900	6886	353	4445	202	2102	95	2929	147	6896	255	24.601	1052
											+ 1.343 v.	
1910	6531	358	5984	260	2838	131	3476	197	7272	323	27.994	1269
											+ 1.893 v.	
1921	6391	?	6975	?	2858	?	3928	?	8050	?	30.739	1455
											+ 2.537 v.	
1931	6482	360	6226	306	3046	166	4525	287	12196	714	33.921	1834

I. okraj: med Dravo, Strossmajerjevo—Trubarjevo—Ciril-
Metodovo in Kopališko ulico; II. okraj: vzhodno do železniškega
nasipa; III. okraj: vzhodno železniške proge; IV. okraj: zapadno
I. okraja; V. okraj: desni breg Drave.

Istočasno je bilo v sedanjih okoliških občinah:

Ljud. štetje	Krčevina		Košaki		Pobrežje		Tezno		Radvanje		Studenci		Skupaj	
	preb.	hiš	preb.	hiš	preb.	hiš	preb.	hiš	preb.	hiš	preb.	hiš	preb.	hiš
1869	616	94	1717	334	575	89	834	—	103		1051	73	4793	693
1880	615	96	1712	330	761	106	226	29	751	101	1362	96	5437	758
1890	684	102	1677	321	962	120	361	35	949	115	1643	102	6276	795
1900	808	118	1651	315	1627	195	506	47	1374	165	2430	149	8396	990
1910	1294	172	1825	331	2471	324	874	85	1868	230	3605	285	11937	1427
1921	1916	216	1888	352	2412	342	878	117	1771	260	3630	340	12595	1627
1931	2168	233	2253	348	3965	542	1680	195	2006	277	4335	441	16407	2036

Iz obeh razpredelnic je mogoče primerjati, kako so se razvi-
jali posamezni deli mesta, kako so se istočasno razvijale okoliške
občine in kako je razvoj posameznih delov mesta vplival na raz-
voj okoliških občin.

Preobširno bi bilo navajati vse vzroke, ki so bili za razvoj mesta v zadnjih 60 letih merodajni. Mnogo so pripomogle gospodarske in politične razmere, mnogo tudi mestna uprava sama. Predvsem je ugodno vplivala na razvoj mesta otvoritev železniških prog Gradec—Celje v l. 1846., Maribor—Celovec l. 1863., otvoritev železniških delavnic in kurilnice l. 1862., otvoritev proge Pragersko—Kaniža l. 1860. ter poznejše podaljšanje te proge proti Budimpešti³⁾. Maribor je tako postal križišče dveh važnih trgovskih potov Dunaj—Trst, Ogrsko—zapad, deloma tudi proti Zagrebu.

K razvoju posameznih delov mesta je mnogo pripomogla mestna uprava, ki je s primerno in smotreno občinsko politiko omogočila ustanovitev cele vrste javnih ustanov in zavodov. Na drugi strani vidimo, da so se okoliške občine razvijale deloma samostojno, deloma pa je bil njihov razvoj, če že ne povzročen, pa vsaj pod vplivom razvoja posameznih mestnih okrajev. Sedanji I. mestni okraj v zadnjih desetletjih ni imel več predpogojev, predvsem ne prostora za nadaljnji številčni razvoj, ker je postal izrazito trgovsko in obrtno središče. Razvijati se je torej mogel le še gospodarsko. II. mestni okraj (Graško predmestje) in IV. okraj (Koroško predmestje) sta se razvijala razmeroma naglo. V obeh je bilo še mnogo stavbišč itd.; med leti 1890. do 1910. se je zazidavanje prostora v Graškem predmestju vedno bolj bližalo mestni meji ob sedanjem Tomšičevem drevoredu, v IV. okraju mestni meji ob sedanji Vinarski ulici in že kmalu je na drugi strani mestne meje v južnem delu Krčevine, v današnjem Petrovem selu in v selu Pod Piramido nastalo novo predmestje. Razvoj II. in IV. mestnega okraja je torej neposredno vplival na razvoj južnega dela občine Krčevine.

Občina Košaki, ki je z mestom le v slabi zvezi, — meji za glavnim kolodvorom od železniškega viadukta preko Glaserjevih posestev do Drave le s hribovitim in za gradbo biš neprimernim terenom, — je od l. 1869. do 1900. celo nazadovala. Na njo razvoj mesta torej neposredno ni mogel vplivati. Šele okoli l. 1910., ko se je krčevinsko selo Pod Piramido toliko izpolnilo, da za zidanje ni

³⁾ Druge železniške proge v naših krajih so bile otvorene: Celje—Ljubljana 16. VIII. 1849, Ljubljana—Trst 17. V. 1854, Zidani most—Sisek 1. X. 1862, Špilje—Radgona 14. VII. 1885, Radgona—Ljutomer 16. X. 1890, Celje—Velenje 28. XII. 1891, Poljčane—Konjice 30. XII. 1892, Dravograd—Velenje 10. I. 1900, Grobelno—Rogatec 21. XII. 1903, Slov. Bistrica 11. XII. 1908, Ormož—Murska Sobota 24. XI. 1924.

bilo več prostora, so se začele zidati hiše ob cesti v Košakih in pa nekoliko tudi na goricah v vinogradih meščanov.

Sedanji V. okraj mesta (Magdalensko predmestje) je imel vse predpogoje za razvoj: obsežne in primerne stavbne prostore in lahko zvezo s središčem mesta; mnogo pa je pripomogla tudi mestna uprava, ki je večje stavbe (vojašnice) postavila v V. okraj. Leta 1889. se je ustanovila v V. okraju državna moška kaznilnica.

Glavni vzrok naglega razvoja v tem delu mesta je pa pred vsem v tem, da se je tam naseljevalo vedno več delavcev delavnice in kurilnice bivše juž. železnice. Magdalensko predmestje je v zadnjih 60 letih radi tega narastlo na petkratno prvotno število. Posebno velik je bil prirastek v bližini Koroškega kolodvora ter železniške delavnice in kurilnice. Ta prostor se je vedno bolj izpolnjeval in razumljivo je, da so tudi onstran mestne meje, v Studencih, začele pogostejše rasti hiše, najprej ob Ruški cesti, dokler ni sklenjena zazidava dosegla vasi Studenci ob Jožefovi cerkvi.

Iz istih razlogov kakor Studenci, se je zadnjih 40 let razvijalo tudi Radvanje, ki je bilo okoli l. 1850. še popolnoma kmečka občina, a v zadnjem času izgublja svoj kmečki značaj. Njegov porast je ravno v zadnjem desetletju izredno velik. To zopet radi tega, ker je V. mestni okraj med podaljškom Frankopanove in Tržaške ceste bil vedno močnejše uporabljen za zidanje (nova kolonija!) in je sklenjena zazidava že skoraj dosegla mestno mejo.

Na razvoj Tezna mesto ni mnogo vplivalo neposredno; tu je povzročila razvoj deloma železnica, deloma lahka zveza z mestom (cesta Ptuj—Maribor), po prevratu pa industrija.

Občina Pobrežje se je v zapadnem delu razvijala predvsem v letih med 1900—1910 in v zadnjem desetletju. Glavni vzrok naglega razvoja v številu prebivalstva Pobrežja je pač razmeroma dobra zveza z mestom, bližina glavnega kolodvora, dravski brod, industrijski razvoj Melja, v zadnjem času pa ugodni življenjski pogoji.

V razvoju okoliških občin igra v splošnem veliko vlogo nižja cena zemljišč, manj strogo izvajanje gradbenih predpisov in s tem v zvezi nižji gradbeni stroški. Kupiti je mogoče večje zemljišče in si oskrbeti življenjske potrebščine, vsaj deloma, z lastnim delom na lastnem zemljišču.

V povprečno obljudenih krajih se v kmečkih občinah šteje običajno po pet oseb, v manjših mestih nad pet, v srednjih nad 10, v velikih mestih pa nad 20 prebivalcev za hišo. Če preračunamo po gornjih tabelah, dobimo zanimivo sliko o značaju mesta in okoliških občin:

Leto	Maribor	Krčevina	Košaki	Pobrežje	Tezno	Radvanje	Studenci	Opomba
1869	19	6	5	6	8		14	
1880	22	6	5	7	8	8	14	
1890	23	7	5	8	10	8	16	
1900	23	7	5	8	11	8	16	
1910	22	8	6	7	10	8	13	
1921	21	9	5	7	8	6	11	
1931	18	9	6	7	9	7	10	

prebivalcev na hišo.

Razvoj mest kaže, da se z njimi sorazmerno razvija tudi okolica in to na dva načina: Ali se razvija okolica od mestne meje na ven (glej današnji Zagreb!), ali pa se v bližini mestne meje razvijajo samostojna mesteca in se potem mesto in bližnja mesteca razvijajo ekscentrično drugo proti drugemu, dokler se v naravi ne strnejo. Od mestne meje na ven se je razvijala občina Krčevina v svojem južnem delu, ekscentrično so se razvijali Studenci in deloma Radvanje in v novejšem času Pobrežje. Razvijali pa so se predvsem tisti deli okoliških občin, ki so najbližje mestu.

Da so se številke v gornji razpredelnici od l. 1910. naprej znižale in da razen v Krčevini od tega leta naprej pride tako v Mariboru, kakor tudi v okoliških občinah na eno hišo manj prebivalcev, temu vzrok je novi način zidanja stanovanjskih hiš: ne več stanovanjske kasarne, temveč manjše hiše z vrtovi.

Bolj jasno sliko o številčnem napredovanju prebivalstva nam da sledeča razpredelnica, ki nam pove, koliko prebivalcev je ob vsakem ljudskem štetju prišlo pri neizpremenjenem teritorialnem obsegu občin na vsak hektar. Že od l. 1869. naprej merijo: Maribor mesto 706, Krčevina 449, Košaki 1182, Pobrežje 562, Radvanje 1030, Tezno 161, Studenci pa 256 ha.

Leto	Maribor	Krčevina	Košaki	Pobrežje	Tezno	Rad- vanje	Studenci
1869	18	1	1	1	1	1	4
1880	25	1	1	1	1	1	5
1890	28	1—2	1	1—2	2	1	6
1900	34—35	1—2	1	3	3	1	9—10
1910	39—40	2—3	1—2	4	5	1—2	14
1921	43—44	4	1—2	4	5	1—2	14
1931	48	4—5	2	7	10	2	17

Povprečno more živeti v kultiviranih krajih in pri kolikor toliko rodovitni zemlji ena oseba od obdelane zemlje enega do dveh hektarjev. Kakor hitro pride na osebo manj kot en hektar obdelane zemlje, je človeku s pridelki, ki jih na lastni zemlji sam pridelava, težko živeti; zato je v kmečkih občinah, kjer živijo ljudje le od pridelka zemlje, število ljudi na en hektar manjše. Glasom gornje razpredelnice bi izmed okoliških občin le v Košakih in v Radvanju mogli prebivalci živeti od pridelkov lastne obdelane zemlje. Nemogoče je to danes v Krčevini, Pobrežju, na Teznu in v Studencih. Od česa pa živijo prebivalci teh občin? Od zemlje ne. Pač pa od zaslužka, ki ga imajo največ v mestu ali pri drugih činiteljih, ki jim morejo dati zaslužek le vsled tega, ker so v bližini mesta (industrija, uradi itd.).

Številke nam torej kažejo, da prebivalci Krčevine, Pobrežja, Tezna in Studencev brez mesta ne bi mogli živeti, da je mesto Maribor neposreden ali vsaj posreden njihov hranilec.

Iz objavljenih številke je razvidno, da se mesto Maribor samo brez okolice tudi v bodočnosti ne bo moglo razvijati in da bo nujno potrebno, združiti bližnjo okolico z mestom tudi upravno, kakor je že združena v naravi in v življenju. Saj bi na drugi strani okolica vsled zaostajanja mesta in s tem združenih pojavov trpela na razvoju.

Zakaj toliko besed o vsem tem? — Ker je važno poznati razvoj mesta in bližnje okolice, predno se čuje odgovor na razna druga vprašanja, ki se človeku v splošni ljudski statistiki vsiljujejo sama od sebe. Eno takih vprašanj je narodnostno vprašanje, oziroma ugotovitev, kako se je gibalo število prebivalstva v mestu in okoliških občinah z ozirom na njegovo narodnost.

Narodnostne razmere v Mariboru in okolici.

Sledeča razpredelnica nam pokaže razvoj narodnosti ob ljudskih štetjih od l. 1880. naprej. Za l. 1869. podatki niso znani.

Leto	Maribor		Krčevina		Košaki		Pobrežje		Tezno		Radvanje		Studenci	
	Slov.	Nem.	Slov.	Nem.	Slov.	Nem.	Slov.	Nem.	Slov.	Nem.	Slov.	Nem.	Slov.	Nem.
1880	2431	13517	545	64	1477	220	178	574	28	196	118	612	263	1045
1890	2653	15931	548	126	1557	118	85	862	63	298	241	694	213	1360
1900	4062	19293	471	316	1351	289	634	691	273	223	834	526	544	1769
1910	3820	22656	321	943	445	1358	204	2219	61	781	634	1216	663	2825
1921	20.374	6455	?	?	1699	163	?	?	?	?	1617	126	3096	457
1931	27.533	2696	1901	161	2095	98	3788	99	1571	85	1922	41	4183	85

Že pri površnem pregledu te razpredelnice se takoj opazi, da se je po prevratu številčno razmerje Slovencev in Nemcev tako v mestu, kakor tudi v okoliških občinah obrnilo. Pri natančnejšem pregledu pa vidimo, da je bilo število Slovencev l. 1900. v mestu in v okoliških občinah precej večje nego pri ljudskih štetjih 1890 in 1910. Nadalje se vidi, da je število Slovencev do l. 1910. sicer absolutno rastlo, vendar relativno od leta do leta padalo; najslabše je bilo to razmerje v občinah Krčevina, Pobrežje, Tezno in Studenci. Naravnost nepojmljiv je bil padec števila Slovencev v občini Košaki l. 1910.

V Radvanju so bili prebivalci pri vseh štetjih pred l. 1910. po veliki večini še trdni posestniki in kmetovalci, ki niso bili odvisni od mesta in meščanov; nanje mesto tudi ni moglo vplivati v toliki meri, kakor v Košakih. V Košakih so bili dolgo in so še danes mnogi trdni kmetovalci, toda stari Mariborčani in prejšnji mariborski denarni zavodi bi vedeli povedati, da so se košaški posestniki-kmetovalci vedno bolj zadolževali v mestu in dobivali nove mejaše, mariborske Nemce. Seveda so bili tudi drugi vplivi ne samo v Košakih, ampak v vseh občinah: uradni pritisk, samovoljno vpisovanje popisanih v šteвне pole, stik prebivalstva z mestom s strogo nemško upravo, zaposlitve v mestu itd.

Mesto Maribor je v zadnjih desetletjih živelo in napredovalo največ s priseljevanjem iz bližnje in daljne slovenske okolice. Priseljevanje je bilo tako veliko, da se je z eno generacijo menjalo približno tri četrtine ljudstva, v dveh generacijah pa je bilo z neznatnimi izjemami skoro vse prebivalstvo priseljeno. Kateri okraji

so bili mariborski priseljevalni okoliš? O tem nas pouči pregled krajev, v katerih so imeli Mariborčani svojo domovinsko pravico.⁴⁾

Leta 1900. je imelo samo 2520 oseb v Mariboru domovinsko pravico, v nemških okrajih je bilo pristojnih 3438, v slovenskih okrajih pa 14.645, na primer v celjskem okraju brez mesta Celja 1146, v konjiškem okraju 405, v ljutomerskem okraju 622, v mariborskem okraju 5823, v ptujskem okraju brez mesta Ptuja 2394, v brežiškem okraju 502, v slovenjgraškem okraju 365, na Kranjskem 919, na Goriškem 140, v Istri 46 i. t. d. Najmanj dve tretjini vsega prebivalstva je bilo nedvomno iz slovenskega ozemlja, koliko pa je bilo rojenih Slovencev še med 2520 v mesto pristojnimi!

Leta 1910., ko je že začela delovati »domovinska novela«, je bilo od celokupnega mariborskega prebivalstva pristojnih v mesto samo 7708 ljudi (38.69%) in od teh je bila velika večina iz slovenskih krajev doma, 11.735 ljudi (58.91%) je bilo pristojnih v slovenske kraje in samo 478 ljudi (2.4%) v nemške kraje. V mestu rojenih je bilo samo 7469 ljudi, v okoliškem glavarstvu pa 5832.

Avstrijska ljudska štetja niso vpoštevala niti maternega jezika, niti narodnosti, ampak so vsakega prebivalca štela le po občevalnem jeziku. In še pri tem se niso držala načela, da bi popisala samo one za Nemce, ki se nemškega jezika poslužujejo prostovoljno in zavedno kot občevalnega jezika, ampak so za Nemce štela skoro vsakega, ki je količkaj znal nemški; celo tako daleč so šli, da so šteli za Nemce tiste Slovence, ki so se v vsakdanjem življenju zavedno posluževali slovenskega občevalnega jezika, pa so se v občevanju z Nemci morali posluževati nemščine.

Avstrijski statistiki veliko število Slovencev v Mariboru ni bilo po godu, dasi bi mnogo višje številke bile pravične. Tako se je zgodilo, da so uradna poročila o ljudskih štetjih vsakokrat točno utemeljevala in nekako opravičevala porast odnosno padec števila Slovencev. Poročilo o ljudskem štetju za l. 1900. n. pr. pravi: »Prirastek Nemcev se razlaga v naravnem prirastku in s priselitvijo tujcev, kar se more deloma reči tudi o Slovencih. V ostalem se delijo Slovenci sledeče: 47 državnih uradnikov in slug z 98 družinskimi člani je navedlo slovanski jezik (»slawische« Sprache), do-

⁴⁾ Glej Žerjav: Ali so Ptuj, Celje, Maribor res nemška mesta? Ljubljana 1918 in Kovačič: Maribor in bodoča državna meja, Maribor 1918.

čin se je od tukajšnjih šolskih sester 32, v bogoslovju pa 70. priznalo za Slovence. Splošna bolnica je izkazala 69, okrožno sodišče (jetnišnica) 110 in kaznilnica 483 Slovanov. Ostanek odpade razen zelo majhnega dela na tujce, ki so pri tuk. meščanih ali v zavodih na delu, v službi ali uku⁵⁾. Uradno poročilo torej pravi, da je v Mariboru večina Slovanov tujcev, a je v istem poročilu tudi ugotovljeno, da je bilo za časa ljudskega štetja 2547 domačinov v Mariboru. Torej je tudi večina Nemcev v Mariboru bila tujcev.

Ko je l. 1910. število Slovencev proti pričakovanju padlo, je bilo v uradnem poročilu nazadovanje Slovencev za 350 ljudi utemeljeno s splošno druginjo stanovanj in življenjskih razmer v mestu in so se zato Slovenci baje naseljevali v okoliških občinah, čeravno so bili zaposleni v mestu. Tem več pa se je naseljevalo v Mariboru bolje situiranih nemških družin radi mnogih šol. (Ako primerjamo število Slovencev v okoliških občinah pri ljudskem štetju l. 1910. vidimo, da je tudi v teh število padlo, razen v občini Studenci; gornja uradna ugotovitev torej ne drži.) Isto uradno poročilo pravi, da je bilo v zavodu šolskih sester 59, v bogoslovju 9, v kaznilnici pa 253 Slovencev manj kakor leta 1900., dočim je bilo izkazanih pri okrožnem sodišču (jetnišnica) 43, v splošni bolnici pa 150 Slovencev več kakor leta 1900. Ostali Slovenci so bili posli, delavci, težaki, dninarji, dijaki, učitelji, profesorji, drž. uradniki in odvetniki. Netočno je, da se med Slovenci navajajo tudi dijaki, saj je splošno znano, da slovenskih dijakov 31. decembra 1910 niso šteli, ker povečini tega dne niso bili v Mariboru, pa tudi zato ne, da bi se izognili prevelikemu številu Slovencev v Mariboru. Bilo je takrat v Mariboru okoli 500 do 600 slovenskih dijakov.

Nekaj številčk iz dobe po prevratu.

Sedaj še nekoliko podrobnih številčk o Mariboru v zadnjih desetih letih, oziroma za čas, kar je pod slovensko upravo. Ob prevratu pa do l. 1922. in 1923., ko je bil končan opsijski rok, oziroma rok za izseljevanje optantov, se je izselilo iz Maribora mnogo prebivalstva v današnjo Avstrijo in drugam. Število tega izseljenega prebivalstva ni točno ugotovljeno, vendar znaša po povprečni cenitvi okoli 5000 do 6000. Namesto njih so se naselili v Mariboru mnogi slovenski javni uradniki (približno 2000 ljudi).

⁵⁾ Spis o ljudskem štetju

podjetniki in drugi s svojimi družinami in so tako približno izenačili število izseljenih Nemcev. V Mariboru je namreč optiralo 1224 ljudi z družinami (približno 5000 ljudi), pozneje pa je prosilo za jugoslovansko državljanstvo še okoli 250 do 300 Slovencev. Največ optantov in onih Slovencev, ki so prosili v Mariboru za državljanstvo, je bilo iz Goriške, Trsta, Istre, slovenske Koroške, deloma pa tudi iz raznih krajev današnje Avstrije in Češke. Ni čudno torej, da je ljudsko štetje l. 1921. pokazalo popolnoma drugačno sliko o narodnosti v Mariboru, nego prejšnja ljudska štetja.

Volitve v mestu Mariboru po prevratu:

Volitve	Volilni upravičenci	Glasovalno je	JDS	SLS	JSDS (SSJ)	NSS	NRS	Nemci	SKS	Radić	Delavska skupina
			I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	
Občinske 26./4. 1921	4183	2939	499	496	940	679	—	—	—	—	325
Skupščinske 18./3. 1923	6372	4925	618	1535	889	495	142	958	27	214	
			$1+2+4+5$								
Občinske 21./9. 1924	6622	4592	2405		960	glej pod 1	glej pod 1	994			190
Skupščinske 8./2. 1925	7337	5310	801	1204	742		248	724	22	725	
			$2+5+6$								
Oblastne 20./1. 1927	6689	4876	1038	165	1528		143	glej pod 2			
Skupščinske 11./9. 1927	8192	5750	1038	1505	1527		309	857		63	
Občinske 18./12. 1927	8034	5932	881	1858	1713	171	234	736			146
Skupščinske 8./11. 1931	9375	6767					6767				

Označbe političnih skupin pri posameznih volitvah, ki so navedene v gornji razpredelnici, pomenijo: pod I Jugoslovansko demokratsko stranko, pozneje Samostojno demokratsko stranko; pod II Slovensko ljudsko stranko; pod III Jugoslovansko socialno demokratsko, pozneje Socialistično stranko Jugoslavije; pod IV Narodno-socialistično stranko; pod V Narodno radikalno stranko; pod VI Samostojno kmetijsko stranko; pod IX Delavska skupino, enkrat neodvisno delavska skupino (komuniste).

Opombe k razpredelnici oziroma k posameznim volitvam:

1. Skupščinske 1923: V razpredelnici ni navedena skupina dr. Novačana (republikanska), ki je dobila 10 glasov in skupina soci-

alistične stranke Jugoslavije (Koren), ki je dobila 37 glasov.

2. Občinske 1924: Narodni blok so tvorile skupine: Jugoslovanska demokratska stranka, Slovenska ljudska stranka, Narodno-socialistična stranka in Narodno-radikalna stranka. Pri teh volitvah je Neodvisna delavska skupina po svojih kandidatih bila ista kakor pri obč. volitvah l. 1921. Delavska skupina; kandidat Zagorski Franjo je dobil 43 glasov.

3. Skupščinske 1925: Pri volitvah je bilo 14 kandidatnih list. V razpredelnici niso navedeni: Zagorski 25 glasov, Geza Hartner 10 glasov, Makuc 156 glasov, Hribar 9 glasov, Möderndorfer 29 glasov, skupina Strbenac Ivan 11 glasov in dr. Marković 604 glasov.

4. Oblastne 1927: Slovenska ljudska stranka, Narodno-radikalna stranka in Nemci so pri teh volitvah v oblastno skupščino volili skupaj.

5. Skupščinske 1927: V razpredelnici nista navedena Zagorski z 39 glasovi in Möderndorfer s 412 glasovi.

6. Občinske 1927: V razpredelnici ni navedena skupina obrtnikov, ki so dobili 190 glasov.

Razvoj obrti v Mariboru v letih po prevratu nam kaže sledeča statistika:

Leto	Obrtniki: mojstri	Pomočniki	Vajenci	Skupaj
1914	472	583	335	1390
1919	510	432	456	1398
1920	573	388	611	1572
1921	712	464	691	1867
1922	478	558	746	1782
1923	691	631	798	2120
1924	734	647	882	2263
1925	778	644	1164	2586
1926	850	595	1177	2622
1927	917	912	1159	2988
1928	929	866	1125	2920
1929	961	1240	1236	3437
1930	1252	1353	1317	3922
1931	1427	1031	1004	3462

K zgornji razpredelnici je treba pripomniti, da kaže razvoj mariborske obrti nezdravo razmerje med previsokim številom

vajencev in premalim številom pomočnikov, pa tudi prena-
gel porast števila mojstrov in sploh obrtništva napram številu pre-
bivalstva. Dočim se je prebivalstvo v zadnjih desetih letih pomno-
žilo komaj za dobro desetino, se je število mojstrov in pomočnikov
podvojilo. Odtod neizbežno obubožanje obrtniškega stanu in brez-
poselnost obrtniškega naraščaja.

Številke o gibanju prebivalstva in o tujskem prometu v Mari-
boru so v splošnem zanimive.

I. Gibanje prebivalstva 1923—1931.

Leto	Porok	Rojenih		Umr- lih	Od teh so umrli za				
		Vseh	Neza- konskih		Jetiko	Škrla- tinko	Kapjo	Samo- morom	Umor in uboj
1923	316	643	139	592	90	14	21	10	6
1924	262	601	128	541	100	—	20	10	3
1925	311	562	128	571	102	7	29	13	1
1926	286	548	141	554	100	14	33	5	4
1927	255	597	163	541	93	9	22	16	7
1928	311	297	57	536	108	5	38	21	4
1929	316	418	84	633	120	6	45	21	1
1930	323	495	107	577	84	4	35	19	5
1931	284	376	72	604	94	—	39	16	2

II. Statistika tujskega prometa 1924—1931.

	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931
Tujci v hotelih in javn. prenočiščih	20599	21080	23560	24486	38103	49482	48518	44888
Prijavljeni Jugosl. v zaseb. stanovanjih	7454	7628	9791	10583	12383	13013	13361	14150
Odjavljeni Jugoslov. v zaseb. stanovanjih	5050	5882	7380	9438	11257	13542	12895	11845
Prijavljeni tujci v v zaseb. stanovanjih	1499	1505	1836	1767	1503	1481	876	901
Odjavljeni tujci v v zaseb. stanovanjih	1787	1791	2206	1792	1503	1446	950	1015

Druga razpredelnica nam kaže lep razvoj tujskega prometa
v zadnjih osmih letih. Kaže nam pa tudi, da se prebivalstvo v Ma-
riboru vedno bolj ustalja, saj se iz privatnih stanovanj izseljuje

vedno več inozemcev, priseljuje pa vedno več Jugoslovanov. Razlika med na novo nastanjenimi tuzemci in stalno tu stanujočimi inozemci je od leta do leta večja, kar kaže tudi primerjanje podatkov o ljudskih štetjih 1921 in 1931.

V naslednjem podajamo nekoliko pregledov o narodnem gospodarstvu v Mariboru. Najlepšo sliko in tudi najbolj točno o gospodarskih razmerah mesta in njegovega prebivalstva dobimo iz mestnih občinskih proračunov, saj je prebivalstvo po svojih zastopnikih pri sestavljanju teh proračunov soudeleženo.

Proračunski pregled mestne občine mariborske od 1914 do 1932.

(Priloga.)

Iz proračunskih pregledov vidimo predvsem naraščanje občinskih dolgov do leta 1931., na drugi strani pa močno naraščanje dajatev mestnega prebivalstva (davščine). Socijalno skrbstvo je iz neznatnih prvih početkov ravno v Mariboru bilo zelo izboljšano, saj so potrebščine za socijalno skrbstvo v zadnjih desetih letih narastle na skoro desetkratni znesek.

Zelo zanimiv je pregled o porastu v Mariboru plačanih najemnin v zadnjih desetih letih. Že iz površnega pregleda se razvidi, da so najemnine v zadnjih desetih letih v Mariboru narastle na desetkratni znesek.

Pregled o porastu najemnin.

Leto	Plačane najemnine v Din	Število prebivalcev	Na 1 prebivalca v Din	Odstotki	Opomba
1922	3,211.509.—	30.739	108.73	100%	
1923	3,661.617.—	31.092	117.76	108%	
1924	7,256.285.—	31.445	230.76	212%	
1925	8,445.677.—	31.798	265.76	244%	{ Stanovanjska zaščita do 1. V. 1926
1926	16,152.292.—	32.131	502.70	462%	
1927	17,615.389.—	32.484	542.28	499%	{ Popolna odprava stanovanjske zaščite
1928	26,191.144.—	32.837	797.61	734%	
1929	29,525.085.—	33.170	890.12	819%	
1930	33,565.978.—	33.523	1001.28	921%	
1931	35,635.167.—	33.921	1050.53	966%	

Podatki so izračunani tako, da se je ugotovila razlika med številom prebivalstva leta 1921 (30.739) in 1931 (33.921) ter ta

Alkoholne pijače.

Leto	Vino			Pivo			Destilati (žganje in dr.)			Steklenice
	Količina v l.	Povpreč. cena Din	Izkupiček v Din	Količina v l.	Povpreč. cena Din	Izkupiček v Din	Količina v l.	Povpreč. cena Din	Izkupiček v Din	
1922	1,087.362	11.23	12,211.075.26	1,154.450	5.10	5,887.695.—	18.648	27.56	513.938.88	657
1923	1,686.680	10.87	18,324.211.60	1,034.698	6.21	6,425.474.58	20.399	23.60	481.416.40	360
1924	1,706.353	14.42	24,605.610.26	1,264.537	6.50	8,219.490.50	27.536	28.03	771.834.08	168
1925	1,445.193	15.83	22,877.405.19	1,255.249	7.87	9,878.809.63	32.975	35.42	1,163.974.50	265
1926	2,418.513	15.85	38,333.431.05	1,133.730	7.27	8,242.217.10	33.222	37.81	1,256.123.82	799
1927	1,513.920	16.63	25,176.489.60	956.960	7.58	7,253.756.80	41.315	35.47	1,473.443.05	800
1928	1,311.996	18.31	23,922.646.76	1,081.536	9.17	9,917.685.12	44.550	34.54	1,538.757.—	3587
1929	1,213.951	17.67	21,450.514.17	937.538	9.17	8,597.233.46	40.812	39.—	1,591.668.—	1364
1930	1,390.388	17.05	23,706.115.40	794.407	9.04	6,981.439.28	48.240	41.85	2,018.844.—	1300
1931	1,386.527	15.88	21,018.048.76	735.417	9.—	6,618.753.—	36.524	37.91	1,384.624.84	?
Skupaj	15,160.883	—	231,525,548.05	9,613.105	—	78,022,554.47	342.221	—	12,194,624.57	—

razlika (3.182) razdelila na posamezna leta, kakor da se je prebivalstvo v Mariboru od leta 1921. do leta 1931. povečalo vsako leto za povprečno število, to je za 318.

Visoke številke za enega prebivalca ne smejo presenetiti, ker so pri najemninah vpoštevane tudi najemnine za trgovske in obrtne lokale, ki so v zadnjih letih zelo dragi. Upoštevati pa moramo tudi te najemnine pri posameznem prebivalcu, ker se pač ne more ločiti, koliko imajo trgovci in obrtniki dobička od prodaje mestjanom odnosno podeželanom; brez dvoma pa odpade znaten del na mestno prebivalstvo.

H koncu je potrebno za popolnejšo sliko o Mariboru v številkah podati še tabelo o zavžitih alkoholnih pijačah,*) o kateri je pa vsako pojasnjevanje odveč; že površen pregled pove, kako velikanske količine alkoholnih pijač so bile v Mariboru potrošene in koliko milijonov narodnega premoženja je bilo s tem uničenega. Nikdo ne more sicer trditi, da so ravno mariborski mestjani v zadnjih desetih letih tolako popili, vendar odpadeta nanje vsaj dve tretjini vsega. Na drugi strani je pa treba pripomniti, da je tudi narodno gospodarstvo imelo od teh vsot dobiček, saj je ravno izkupiček za vino, ki se uvaža v Maribor največ iz bližnje okolice, koristil pred vsem bližnji in daljni okolici Maribora pa tudi mestu samemu.

*) Glej stran 107.

najbolje,
najtrajnije,
zato najjeftinije

Pregled proračunov mestne občine mariborske

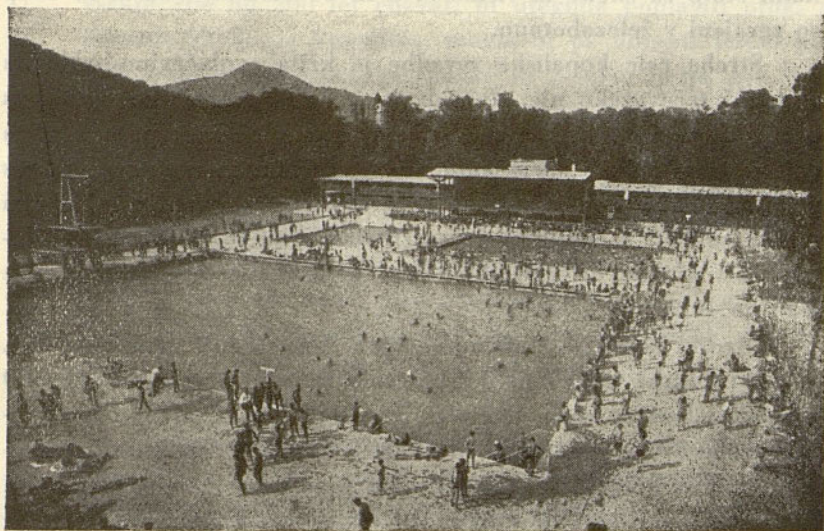
Št.	L e t o	1914	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	Št.
a) P o t r e b š č i n e																		
I.	Splošna mestna uprava .	71.936.75	148.777.25	171.012.—	400.034.—	727.058.75	711.566.90	1.613.527.—	1.961.800.—	2.436.609.—	2.897.786.—	3.018.772.—	3.340.900.—	3.361.979.—	3.536.920.—	3.612.643.—	3.348.404.—	I.
II.	Uprava mestne imovine .	10.610.—	28.592.50	25.525.—	123.487.—	257.425.—	276.386.25	350.350.—	374.905.—	394.491.—	372.028.—	502.938.—	426.908.—	538.978.—	638.775.—	607.090.—	514.870.—	II.
III.	Mest. podjet. in mest. davšč.	3.296.50	3.139.25	6.717.—	30.250.75	56.189.75	94.747.75	201.289.—	382.062.—	284.747.—	330.047.—	304.272.—	319.762.—	323.435.—	1.009.711.—	333.450.—	287.841.—	III.
IV.	Občinski dolgovi	118.655.—	148.095.50	178.095.75	171.573.25	290.909.25	371.623.50	251.729.—	344.100.—	392.212.—	257.600.—	934.738.—	1.782.918.—	2.191.517.—	4.323.364.—	4.714.543.—	5.052.365.—	IV.
V.	Ceste, ulice, trgi in sprehajal.	24.576.50	25.575.—	50.977.50	90.030.—	342.659.—	678.250.—	1.174.000.—	1.396.600.—	1.624.430.—	1.905.791.—	1.974.221.—	1.911.346.—	2.628.621.—	2.609.028.—	2.798.237.—	2.321.506.—	V.
VI.	Gasilstvo	2.442.75	2913.25	3.261.50	9.100.75	17.667.—	20.339.25	44.007.—	53.309.—	83.801.—	129.548.—	144.148.—	125.211.—	122.250.—	154.125.—	155.075.—	125.450.—	VI.
VII.	Zdravstvo	1.152.—	15.293.—	13.755.—	51.831.50	106.368.—	251.969.75	321.613.—	390.167.—	478.220.—	486.751.—	536.322.—	616.618.—	575.616.—	698.337.—	757.761.—	747.383.—	VII.
VIII.	Socialno skrbstvo . . .	18.846.25	20.713.50	20.836.25	80.289.75	138.126.50	271.165.50	474.654.—	622.840.—	698.852.—	1.253.318.—	1.402.270.—	1.251.021.—	2.031.398.—	2.242.138.—	2.332.985.—	2.359.358.—	VIII.
IX.	Šolstvo	23.585.15	40.929.—	51.269.25	110.258.75	299.894.—	454.197.—	731.957.50	954.595.—	1.188.727.—	1.169.331.—	1.145.085.—	1.273.054.—	1.284.423.—	1.464.870.—	1.681.338.—	1.422.431.—	IX.
X.	Znanost, umetnost in prosv.	6.059.75	9.275.50	6.383.—	22.198.—	9850.—	21.600.—	125.207.—	182.431.—	459.450.—	498.508.—	528.879.—	386.993.—	404.380.—	366.150.—	358.296.—	343.956.—	X.
XI.	Obrt in trgovina	4.161.50	—	—	—	18.350.—	11.000.—	53.000.—	68.440.—	61.200.—	73.200.—	93.000.—	103.000.—	149.700.—	143.000.—	142.000.—	123.000.—	XI.
XII.	Vojaštvo	4.737.25	36.052.50	4.447.50	4.325.—	750.—	26.147.—	84.449.—	58.769.—	43.111.—	71.738.—	151.418.—	177.747.—	174.897.—	158.747.—	216.772.—	216.872.—	XII.
XIII.	Raznosterosti	814.—	550.50	200.75	2.900.75	3.762.50	4.390.—	7.100.—	7.030.—	12.029.—	11.513.—	21.633.—	250.180.—	353.233.—	512.750.—	769.380.—	635.623.—	XIII.
Skupaj		290.873.40	479.906.75	532.480.50	1.096.279.50	2.269.009.75	3.193.382.90	5.432.882.50	6.797.048.—	8.157.879.—	9.457.159.—	10.777.696.—	12.235.658.—	14.140.427.—	17.857.915.—	18.179.570.—	17.499.059.—	
b) P o k r i t j e																		
I.	Splošna mestna uprava .	4.852.50	15.040.—	13.667.50	16.555.—	66.525.—	93.695.—	107.675.—	143.448.—	137.518.—	403.520.—	394.202.—	983.900.—	521.900.—	741.500.—	828.500.—	746.500.—	I.
II.	Uprava mestne imovine .	37.980.—	45.402.25	44.767.25	120.007.—	171.920.—	71.343.23	92.257.—	165.522.—	186.485.—	289.157.—	451.064.—	476.730.—	531.378.—	532.700.—	384.302.—	585.279.—	II.
III.	Mest. podjet. in mest. davšč.	211.335.50	251.383.75	352.549.—	809.291.50	1.884.088.75	2.584.211.17	4.435.293.—	5.070.177.50	6.291.042.50	6.888.775.—	7.937.125.—	8.252.216.—	10.371.871.—	12.268.882.—	12.785.738.—	11.900.266.—	III.
IV.	Občinski dolgovi	16.125.50	88.071.75	73.884.25	23.200.—	33.250.—	22.513.—	1.000.—	71.044.—	160.255.—	120.908.—	140.798.—	946.950.—	829.458.—	2.464.262.—	2.480.149.—	2.546.527.—	IV.
V.	Ceste, ulice, trgi in sprehajal.	1.966.50	1.841.50	1.341.50	1.437.50	1.437.50	264.891.50	405.091.50	658.041.50	625.394.50	1.002.253.50	993.241.—	658.241.—	854.712.—	732.262.—	617.090.—	546.825.—	V.
VI.	Gasilstvo	25.90	422.25	20.75	25.—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	VI.
VII.	Zdravstvo	435.—	14.298.50	7.707.50	34.962.25	53.940.—	83.275.—	148.660.—	298.631.—	296.831.—	309.191.—	374.991.—	366.451.—	371.560.—	486.560.—	786.560.—	737.760.—	VII.
VIII.	Socialno skrbstvo . . .	5.428.—	9.526.—	11.775.—	77.001.25	38.398.50	51.280.—	190.332.—	332.082.—	395.287.—	377.598.—	404.597.—	314.101.—	397.343.—	345.593.—	372.093.—	316.050.—	VIII.
IX.	Šolstvo	6.467.—	7.002.25	5.157.75	5.650.—	9.625.—	10.053.—	19.903.—	30.683.—	35.683.—	20.801.—	35.483.—	209.246.—	237.974.—	258.666.—	194.000.—	—	IX.
X.	Znanost, umetnost in prosv.	—	—	—	1.000.—	500.—	3.741.—	15.701.—	17.191.—	18.175.—	30.852.—	31.352.—	2.852.—	8.852.—	8.852.—	8.852.—	32.000.—	X.
XI.	Obrt in trgovina	—	—	—	—	5.500.—	5.000.—	10.—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	XI.
XII.	Vojaštvo	5.207.50	45.743.50	20.460.—	6.000.—	2.250.—	2.250.—	1960.—	1952.—	1.948.—	1948.—	1948.—	1938.—	1938.—	1.938.—	1.938.—	1.938.—	XII.
XIII.	Raznosterosti	1.050.—	1.175.—	1.150.—	1.050.—	1.575.—	1.130.—	15.000.—	8276.—	9.261.—	12.156.—	12.395.—	23.033.—	13.441.—	16.700.—	20.348.—	15.574.—	XIII.
Skupaj		79.537.90	228.523.—	179.931.50	286.988.—	384.921.—	648.094.73	1.072.089.50	1.820.354.50	1.936.110.50	2.611.225.50	3.855.030.—	5.038.280.—	4.591.977.—	6.556.992.—	6.593.658.—	5.574.362.—	
Davščine		211.335.50	251.383.75	352.549.—	809.291.50	1.884.088.75	2.545.288.17	4.360.793.—	4.976.693.50	6.221.769.50	6.845.934.50	6.922.666.—	7.197.373.—	9.548.450.—	11.300.923.—	11.885.912.—	11.854.357.—	

OPOMBA: Zneski za 1914 so vneseni v predvojnih kronah, zneski za vsa ostala leta pa v dinarjih.

Kopališče na Mariborskem otoku.

L. Zoržut

Vračamo se k naravi: k solncu, vodi, zraku. V planinstvu, sportu, solnčenju, kopanju, telovadbi, smučanju raste nov rod. Maribor ima vse to, ker je Pohorje nad njim in Drava ob njem in sta mestu oba najboljša posredovalca in naravna čuvarja zdravstva in

Kopališče na Mariborskem otoku.

higijene. Maribor je stremel po modernem kopališču, ker Kristanovo in Käferjevo ne zadošča več njegovemu razvoju in njegovemu meranskemu slovesu. Mestna občina je spočela velikopotezen, drzen načrt zgradbe kopališča na Felberjevem otoku na Dravi med Kamnico in Studenci, ki je hotel biti Kačji, Dravski, a je postal Mariborski. Šli so v inozemstvo proučevati razne kopališke modele po najmodernejših vzorcih; kar so našli najboljšega v tujini in doma, so strnili v celoto in nam zgradili novo kopališče.

Prva dela so se pričela spomladi l. 1929., a dne 10. maja 1930 je bilo kopališče slovesno otvorjeno. Leži sredi otoka na idilični

livadi, obrobjen od zelenega venca smrek in borov. Celotna zgradba z verando je enonadstropna in je 100 m dolga; srednje upravno poslopje za pisarne in restavracijo je zidano, stranski deli za kabine so leseni. Vseh kabin je 120 in 598 omaric. Glavna pročelna stran je obrnjena proti Pohorju. Nad vsemi prostori se dviga lesena veranda z galerijami, kjer ima prostora do 300 oseb, kopalcev in gostov, ki pri čaši piva uživajo z visokih tribun veličasten pogled na življenja polne bazene in divno okolico.

Trije bazeni so: za otroke (250 m² površine, 15—50 cm globočine), za neplavalce (500 m², 90—150 cm) in za plavalce (1500 m², 150—450 cm). Ob tem največjem je drzno vzpet skakalni stolp za skoke iz višine 3, 5 in 10 metrov. Bazeni in stolp so zgrajeni v železobetonu.

Streha cele kopališke zgradbe je krita s pločvino tako, da voda, ki teče preko nje, služi dvojnemu namenu: da se na solncu ogreje in se potem segreta odvaja v bazene, obenem pa ona sama daje v vročih dneh vsem kabinam, pritličnim in nadstropnim res prijeten hlad. Voda v bazenih je dravska; naravnim in kemičnim potom se čisti v čistilniku in se filtrira, a za to manipulacijo služijo štiri črpalke (dve veliki dajeta po 250 m³ vode na uro, dve mali po 40 m³).

Otroški bazen se izpraznjuje vsak dan, srednji vsak drug dan, a veliki enkrat tedensko. Poleg tega črpajo v bazene dnevno 400 do 1500 m³ sveže vode. Računajoč to oboje znaša povprečna dnevna poraba sveže vode približno 1200—2300 m³. Snaženje in čiščenje bazenov se pa ravna po številu kopalcev. Med posameznimi bazeni je betonski tlak v širini 10 m. Ves ta kopališki prostor je obdan z žično ograjo s petimi prehodi preko čistilnih bazenčkov s prhami. V poslopju samem so tudi čistilne prhe za umivanje z milom.

Ob bazenih kipi življenje človeških bitij, ki hočejo biti zdrava, čista, vitka, utrjena, moderna. Kopališče šumi v vrvenju nebrojnih kopalcev. Restavracija jim teši žejo in glad, ki ga voda pospešuje. Vmes hrešči radio. Razstavljenih je 200 lesenih prenosnih ležišč za solnčenje. Temperatura vode je navadno med 18—22 stopinjami in je bazenska voda za 4—6 stopinj toplejša nego je dravska.

Izven ograjena kopališkega rajona se kopalci sprostijo po zelenih travnikih v raznih igrah, sportna mladina se na treh wolley-

ball igriščih razgiba v zabavni razposajenosti, starejši posedajo po klopeh v mirnem zatišju, hladeč se v smrečju, a vsi se najraje solnčijo v prostornem, žgečem pesku. Senčnati gaji zavabijo potem na šetanje po mehkih stezicah do obeh rokavov Drave.

Otok, ki meri 95.000 m², je zanimiv geološki pojav, ker je nastal kot posledica skalnatega praga na dnu Drave, da so od tega povzročeni vrtinci od obeh strani zaustavili ves prodnati in peščeni nanos Drave. Ker so se v tem naravnem procesu zanesla sem tudi razna semena, je umljivo, zakaj je na otoku razvita tako različna in bujna flora. Ves otok je obrasel z gozdom, ki bo nekoč preurejen v park. Katastrofalna velika poplava vode, ki prihaja vsakih 100 do 200 let enkrat, bi utegnila poplaviti otok, a brez porazne škode za kopališča, mogla bi pa odnesti leseni most, ki veže otok z levim bregom Drave in z novo potjo pod Kamnico.

Otok je oddaljen od Maribora 3 km in je ž njim zvezan po lepi vozni cesti za avtomobile in druga vozila; za pešce se od glavne ceste pri križu odcepi prijetna bližnjica dol k Dravi, lepo se ob bregu vijoča do mostu.)

Mestna občina mariborska je lastnica otoka in kopališča ter je za to potrošila nekaj nad pet milijonov osemsto tisoč dinarjev. V kopališču, ki ga vodi in upravlja mestni kopališki odsek, je zaposlenih do deset oseb. Mestno avtobusno podjetje oskrbuje prevoz kopalcev.

Obisk je zadovoljiv, statistika pove, da je bilo v l. 1932. 87.782 kopalcev, v l. 1931., ko je bilo vreme skrajno neugodno, 57.832, leta 1930. pa 71.264 kopalcev in posetnikov. Na otoku je temperatura za par stopinj nižja nego je v mestu, zato je Mariborčanom otok priljubljen za krajše izlete. Že pred desetletji so imeli Nemci tu svoja shajališča in velike veselice.

Tujski promet je s kopališčem na Mariborskem otoku veliko pridobil. Vsakega gosta smo prej peljali v falsko elektrarno, danes mu razkažemo naše kopališče — ali pa oboje.

Pohorje, Mariborski otok in Fala so Mariboru tujskoprometna pljuča.

Mariborski teden.

Spisal Jurček Frnikula, uč. gimna.

Nastopili so pasji tnevi in vto svrhu so napravili vmariboru mariborski Teden. Vse življenje je naenkrat oživel. Zamrgoleli so železnice pecikli avtobusi pohorska špenača in fsa druga vozila. Skorej fsi mariborčani so zapustili mesto in šli na zeleno pohorje k ribniški koci in na druge hribe kjer so všivali mir klobase zrak in vino. nato so prišli v Maribor številni ptujci. Mesto so preplavili trije berači iz Studenc. Prisli so 4 tati iz pobrežja, 1 viničar iz Dogoš, 2 hlapca is metave, 1 dekla iz trčove. Narveč tujcef je bilo iz Starešinc in ragoze. Odtam so prignali žandari v jetnišenco dva cegana in 6 fantov ki so se stepli. Navzoči so bili tudi Kurenčkova Neža Gustl Frnavček in micka Kovačeva iz Iblane in Jurček Frnikula. Fso odlično družbo je pozdravil gospot župan in je rekel: zdej je prelubi maribor Paris in Središče za ptujce. Drugi prilubljeni znameniti tujci so bili krajske klobase, dunajski sreski in amerikanski kojni. tako je bil Maribor naenkrat internaconaln. nato seje rasvila dobičkonosna trgovina. Eni soprodajali blago drugi pa zijala. prodajali so tudi nevesto ki je bila zlo okusna ker je bla ot smetane. Zraven so se drli pefci, da se je smejala cela cela vas. Prof Paš je skopal hastatške grobe iz rimske dobe starih slovencev in dokazal da je nastal maribor na konc srednegaveka. Baš in te najdbe so narbol znamenite starine maribora. Drugi pravijo da so še bol znamenite nektare deficice kiše pa niso vmuzeju. Selo pomembna je bila proslava ot čitalnice ker ni bil noben ot čitalnce povablen. Zato tudi niso zadeli pravega datuma obletnice, nato so odkrili velicasn spomenik tistim ki so padli. Tud tiste ki so padle so mele dost dela. nato se je vršila na mariborskem Otoku velika vodna regata ker teče fsem trgovcem že voda ugrlo. Uspešna je bila prereditve od nogometnega kluba. 8 ranencov so spravili v bolinco. Čisti dafecit mariborskega tedna je podaril magistrat društvu najemnikof da sgradi pod mostom udobna in pocen stanuvajna za državne nameščence in druge berače. Tako je nehal mariborsk Teden in Maribor je postal slavno mesto cele jugoslavije.

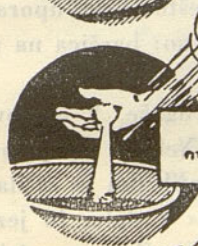
Ta način

pranja s Persilom varuje Vaše
perilo:

Ako
namakate

perilo s Henko, Henkeljevo sodo
za pranje in čiščenje, se vsa
umazanina polagoma odloči.

Z
mehko vodo

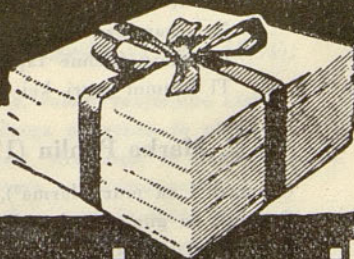
ki jo pripravite, če dodate pralni
raztopini nekaj Henko, dosežete
močno penjenje, ter popolnoma
izkoristite pralno sredstvo.

Po kratkem
kuhanju

perila s Persilom nastanejo v kotlu
milijoni najmanjših mehurčkov, ki
preplavijo perilo in mu dajo ono
sveže dehtečo belino.
Potrebno torej ni nikako ribanje
in krtačenje, temveč samo enkratno
kratko kuhanje.

Vzemite vedno le predpisano
količino Persila. 1 zav. zado-
stuje za 25–30 litrov vode.
Raztopite Persil v mrzli vodi!

Persil varuje perilo!

Barčica.

Dr. Vladimir Travner

Barčica po morju plava,
drevesa se priklanjajo;
o, le naprej, o, le naprej,
dokler je še vetra kaj!

Kdo ne pozna te ljubke narodne pesmice? Kolikokrat smo jo prepevali v svojih mladostnih dneh in kako so nam prirastle k srcu njene besede in melodija! Pa tudi pesniki, domači in tuji, veliki in mali, resnični in namišljeni so nešteto krat uporabljali ta motiv v vseh varijantah in oblikah. Umevno: barčica na morju je slika našega življenja, simbol naših čustev in želja.

Vsak pesnik pa izraža svoje misli drugače. V njegovih delih se izražata njegova osebnost in duh časa. Nekaka revija poetov od najstarejših dob našega slovstva do današnjih dni in še dalje tja v bodočnost naj bodo sledeče »prepesnitve« v duhu in jeziku vsakega. A preogromno je število naših pevcev. Zato sem izbral med njimi le najizrazitejše, ki naj nudijo — deloma v zabavo, deloma za res — bralcu splošno sliko naše književne zgodovine o »barčici«.

1. Primož Trubar (1508—1586):

Try jogri¹⁾ vbarzhizi fedio
Inu fe po mori voffio.
Kar ner hule fapze pisheio,
De fe dreuessa maiaio.
Nei barzhiza plaua naprei, naprei,
De maio frishne fapze
Ti brumni jogri kei.

2. Marko Pohlin (1735—1801):

Gromazh²⁾ na murji larma³⁾, pishe⁴⁾ glas fpuhti,
Garbin⁵⁾ pa gunza barko, de kar naprei letti —
Irpergo⁶⁾ ishe barka — letti, beshi, beshi.

1) Učenci, 2) Gromovnik (Jupiter), 3) ropota, 4) piš, sapa, 5) severni veter, 6) zavetišče.

3. Valentin Vodnik (1758—1819):

Tam barzhiza plava	Ti barzhiza plavej
U fredi morja,	Kar fmerej naprej,
Sapza not piha,	Dokler pihlajo
Naprej jo pelja.	She fapize kej!

4. Dr. Francè Prešeren (1800—1849):

Kako raduje se oko čolnarja,
Ko plava barčica, ko jadra bela
Od južnih sapic so se spet napela,
Ko Dioskuri vodijo krmarja.
Zmračilo se neho je in viharja
Z nebes je divja sila prihrumela,
S togotnimi valmi čolnič objela,
Se tresejo oblaki, grom udarja.
Če iz oči mi pošlješ žarke mile,
Če gledat smem v obličje ti sveteče,
Se mračne misli bodo koj zjasnile.
Če tebe ni, mi vgasne solnce sreče,
Krog mene brijejo viharjev sile,
Miru ne najde več srce trpeče.

5. Peter Dajnko (1787—1873):

Barka tota plava,
V jadra sapa vdava,
Tuli v drevju vetra vdar,
Vozmo se po morji kar,
Vozmo se.
Lüšno je,
Vozmo se!

6. Jovan Vesel-Koseski (1798—1884):

Pluton, morja gospodar, valove razjarjene kiri⁷⁾,
Bar čica reže vode, drega ob rebra jo pljusk,
Gora se maja in hrast, drevesam se pognejo stabla.
Kru li jezen vihor, plava ta kvaražugon.⁸⁾
Dokler še briše jo piš in sapa še meče valove,
Pelji barčico v port, ti vodorezec krmar!

⁷⁾ vznemirja, ⁸⁾ »Plava kvaražugon«, ki ogroža (žuga s kvarom ali škodo) plovbo.

7. Simon Jenko (1835—1869):

Veter drevje kloni,	Barka, plavaj srečno
Barčica se maje,	V kraje zaželene —
Po širokem morju	Barčica človeška,
Plava v daljne kraje.	Kamor up te žene!

8. Simon Gregorčič (1844—1906):

Predrago oljkovo drevo,	Kdo ve, kdo ve, kaj se zgodi?
Kako ljubo, kako lahno	O, da dobrotljivo nebo
Se vetrič z listi poigrava! —	Bi vročo spolnilo željo,
A barčica po morju plava.	Da čolnič, od valov obdan,
Kako hiti, na cilj želi!	Privede v varni ga pristan,
Miru podoba ljuba ti!	Ga reši vseh nezgod in zmot,
Pa, ah, kaj se temni nebo,	Pripelje ga na pravo pot,
Grozeč grozno, preteč strašno?	Ta čolnič naše domovine,
Gorje! Vihar zdaj ljut razsaja	Ljubezni naše te edine!
In nosi barčico od kraja.	Bog čuvaj dobrotljivi te,
Valovje divje kak rohni!	Bog hrani te, Bog brani te!

9. Anton Aškerc (1856—1912):

Po morju plava barka smela,
ji piha vetrič v jadra bela.

V neznane, oj, hiti daljave
ko ptič čez sinje te planjave.

Pa kaj nebo tako temni se
in morje kaj tako peni se?

Se ziblje barka sred viharja,
ko grom rohni in strela vdarja.

A barka moja ne plaši se,
viharjev divjih ne boji se.

Naj še tako ob stene buta
valov penečih jeza ljuta,

ponosno plava barka moja,
svobodno išče pota svoja.

10. Silvín Sardenko (1876—):

Ave Maria!
V morju trpljenja
čolnič rešenja
ti si, naš spas!

Ave Maria!
Morje peni se
in valovi se,
sliši naš glas!

Ave Maria!
Ti pomočnica,
zvezda — vodnica,
reši ti nas!

11. Oton Župančič (1878—):

Plavaj, plavaj barčica,
barka ti srebrna,
plavaj z jadri belimi
po zelenem morju.

Tja, tja plavaj barčica
lahno kakor ptica,
kjer za morjem zelenim
širijo se polja.

Sladko vetrič šepeta
in šume lesovi.
Plavaj, plavaj barčica
k domu onkraj morja.

12. Futurist (l. 2000.)⁹⁾:

Plank — plenk — plink — br — br — — bu — bu ...
Švag — švig — švag — br — br — hu — hu ...
Hujsk — vijsk — plink — »haha - ha - « —
»Eja eja tralala!«

⁹⁾ Ker bralci še ne razumejo bodoče naše poezije, podam kratko razlago. Pesem posnema naravne glasove in izraža obenem notranje občutke. »Plank — plenk — plink« — tako butajo ritmično valovi ob motorni čoln. »Švag — švig — švag« — tako šviga in brni čoln po morju. »Hujsk — vijsk — bu — bu — hu — hu« — tako piha in buta veter. »Ha - ha« se smejejo veseli športniki in pojo pesem: »Eja eja tralala!«

Prirodni mineralni vrelci

Kdor si hoče ohraniti dobro prebavo, ne bo pozabil izpiti pri obedu vsaj čašo mineralne vode iz vrelca TEMPEL - Pomnite, da zdravilna vrelca STYRIA in DONAT pri zdravljenju bolezní želodca, čreves, želodčnega mehurja, ledvic, jeter, nadalje pri zdravljenju snovnih bolezni, kot so gih, sladkorna bolezen i. t. d. prekašata celo najznamenitejše inozemske vrelce ter imata veliko prednost tudi v tem, da sta domačega izvora in mnogo cenjša - Zato zahtevajte v vsaki trgovini rogaške mineralne vode! - Ceniki in prospekti brezplačno!

Zdravilišče Rogaška Slatina

KAROL THOMA

mehanična tvornica svilenih izdelkov — Tel. int. 21-77
MARIBOR, MLINSKA ULICA 23

Tvornica proizvaja vse vrste svilenih in polsvilenih robcev, kakor tudi brokatov za podloge ženskih in moških plaščev ter vse druge vrste podlog. Izdeluje vse vrste crep de china in vse vrste modnega svilenega blaga za kravate. Tvornica ima svojo lastno najmodernejše urejeno barvarno in apreturo, tako, da se vse blago kompletno izgotovi. Industrija poseduje lastne tvornice na Čehoslovaškem (Lanškroun in Sazava) ter skladišča na Dunaju. Tvornica deluje na najmodernejši podlagi z električnim pogonom.

Za kratek čas.

Konjiček.

(M. K.)

TVO-	JA		KO	JE		TI	OB-
CA	SOLN-	JI	SKRI-	SRE-	LAK	E-	DOK-
	CI-	TVO-	SOLN-	SI-	LER	DI	
CE-	SEN-	JE	GRE-	SI-	ČE	JE	NAK
SEN-	GOR-	CE	ZA-	ZVE-	MON	JE	PO-
DI	TI	SE	ČIČ	A	BOJ	KI	VI-
	TELJ	GR-			STO	PRI-	
	TU-	PRI-	MRAK	TE-	KO	SE	
JA-	NE					ZA	SE

Skupinska uganka.

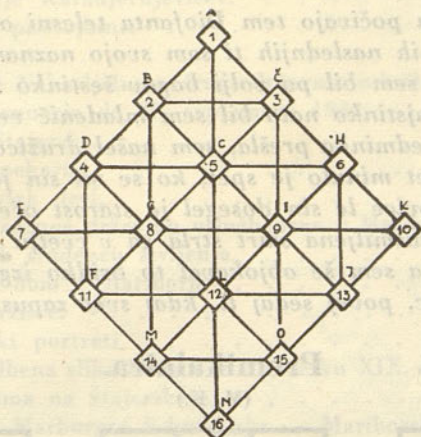
(M. K.)

asa — ašj — cod — daj — dap — emo — epo — ese — etu
 — hpr — lne — mil — mop — nos — ore — osv — pov —
 poz — sni — sod — spo — vla — zna — zno.

Skupine, pravilno razvrščene, dado Stritarjev citat.

Magični kvadrat.

(M. K.)

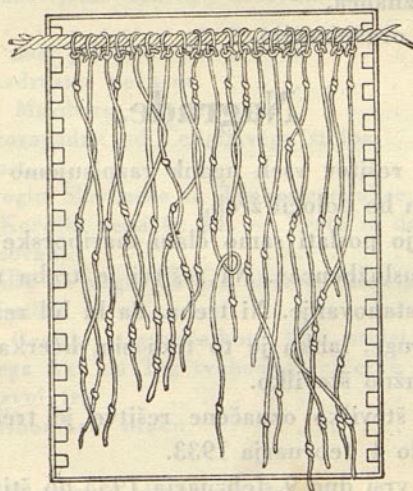

Razvrsti števila od 1—16 v majhnih kvadratih tako, da dobiš v vseh naslednjih skupinah vsoto **34**:

abcč, defg, hijk, lmno, egli, aenk, acln, egik, dfmo, mojh, jhčb, čbdf, acik, acge, egln, nlik, bčom, dhjf.

„Kipu.“

(M. K.)

Grobni napis.

(V. T.)

V grobu počivajo tem Diofanta telesni ostanki,
v stihih naslednjih ti sam svojo naznanja starost:
„Deček sem bil po volji bogov šestinko življenja.
Dvanajstinko nato bil sem mladenič vesel.
Ko je sedminka prešla, sem našel družico si svojo.
Pet let minulo je spet, ko se mi sin je rodil.
Do polovice le sin dosegel je starost očeta,
ko neusmiljena smrt strla ga v cvetju je let.
Štiri leta sem še objokaval to bridko izgubo . . .“
Bralec, povej sedaj ti, kdaj svet zapustil je sam!

Premikalnica.

(M. K.)

Č	I	A
U	R	K
M	P	S

Z	E	I
E	L	C
M	J	A

I	T	V
T	A	J
N	L	I

Obrni in razvrsti kvadrate tako, da dobiš besede, ki pomenijo:

1. srednjeveško institucijo,
2. dobrega znanca,
3. moderno organizacijo.

Nagrade.

Za pravilno rešitev vseh ugank razpisujemo večje število lepih nagrad, ki jih bo določil žreb.

Rešitev smejo poslati samo člani mariborske Nabavljalne zadruge državnih uslužbencev. Na rešitvi je treba navesti združno številko, ime in stanovanje. Ni treba, da bi bil reševalec sam član Nabavljalne zadruge, lahko je to tudi sin, hčerka, sorodnik, toda le eden na združno številko.

Z združno številko označene rešitve je treba poslati v združno pisarno do 4. februarja 1933.

Žrebanje se vrši dne 9. februarja 1933 ob štirih popoldne.

Kazalo.

Stran

Rodovnik dinastije Karadjordjevičev.	6
Razne takse in pristojbine.	7
Koledar.	8
A. R.: Poslovanje Nabavljalne zadruge državnih uslužbencev v Mariboru od 1. januarja do 30. septembra 1932.	21
Ludvik Zorzut: Štajerska.	28
I. J.: Zadrúžna pekarna.	30
O. R.: V jutro vlak drvi.	34
I. J.: Kreditna zadruga državnih uslužbencev v Mariboru.	35
Janko Samec: Ob studentu življenja.	36
A. H.: Učiteljski dom v Mariboru.	37
Janko Samec: Tržišče.	39
V. T.: Mariborski portreti.	40
Franjo Baš: Gradbena slika Maribora v začetku XIX. stoletja.	41
Janko Samec: Zima na Štajerskem.	64
General Maister: Marburger Schutzwehr — Mariborska varnostna straža.	65
Dizma: Cenzor.	91
Franjo Kramberger: Nekaj števil o Mariboru.	93
L. Zorzut: Kopališče na Mariborskem otoku.	109
Jurček Frnikula: Mariborski teden.	112
Dr. Vladimir Travner: Barčica.	114
Za kratek čas. Konjiček. — Skupinska uganka. — Magični kvadrat. — Kipu. — Grobni napis. — Premikalnica.	118
Nagrade.	120
Kazalo.	121

Slike.

Zadrúžni dom Nabavljalne zadruge državnih uslužbencev v Mariboru.	4
Električna peč v naši pekarni.	27
Pogled v našo zadrúžno pekarno.	33
Učiteljski dom v Mariboru.	37
Maribor — severozapadno od Čeligijevega stolpa.	43
Stari dravski most.	45
Lesena hiša na voglu Slovenske in Trubarjeve ulice.	47
Stari hodnik na Koroški cesti št. 14. — Vrata iz dovoza v staro meščansko stanovanje.	49
Pritlična zidana hiša na voglu Cafove ulice in Aleksandrove ceste.	51
Staro mestno župnišče.	53
Florjanski (sedaj Grajski) trg začetkom XIX. stoletja.	55
Prehod z Grajskega trga na Trg svobode v začetku XIX. stoletja	57
Stari vzhodni Glavni trg.	61
Kopališče na Mariborskem otoku.	109

Priloga.

Pregled proračunov mestne občine mariborske.

J. HUTTER IN DRUG

Prva domača tvornica klotov in
silkov in tvornica hlačevine

M A R I B O R

Produkta
kovana za kis, d. z. o. z.
Ljubljana 1, predel 35, Dunajska c.
Telefon 21-61

nudi po najnižjih cenah
in najugodnejših pogojih

KIS!

Natural-kis (iz špirta)

Vinal-kis (iz vina)

Natural-Estragon kis
za vlaganje kumarcev in sočivja

A. PODLIESSNIG

PAPIR EN GROS IN TOVARNA PAPIRNATIH VREČIC

M A R I B O R

POŠTNI ČEKOVNI RAČUN ŠTEV. 13.268 — POŠTNI PRE-
DAL 48 — TELEFON 24-48 — BRZOJAVI: PODLIESSNIG

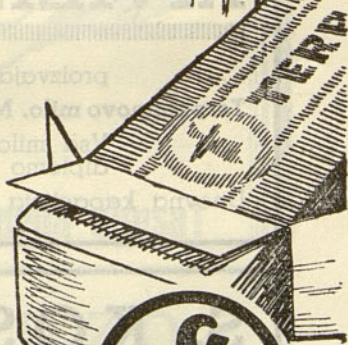

Bleščeče belo perilo

le z

Zlatorog

terpentinovim milom

14

Zlatorog

JUGOSL. TEKSTILNE
TVORNICE

MAUTNER D. D.

Tkalnica: Sv. Pavel pri Preboldu, Telefon št. 1

Predilnica: Litija, Telefon št. 1

Prodajalnica Zagreb, Trg Kralja Petra 6, Telefon 66-95

»SIDOL«

Priznano
najboljše sredstvo za
čiščenje in poliranje
vseh kovin

DOBI SE POVSODI

RIVIERA, TOVARNA MILA

proizvaja vse vrste mila:

Terpentinovo milo, Marseljsko milo, milo za tekstilne industrije.

Vsa mila so odlikovana z zlato medaljo in veliko
diplomo v Parizu in Londonu.

Dnevna kapaciteta 1 vagon. Podpirajte domačo industrijo!

S. KOS, MARIBOR

TRGOVINA Z JUŽNIM SADJEM IN SOČIVJEM

Na veliko: Vetrinjska ulica št. 8

Na drobno: prva stojnica na Glavnem trgu

Prva in najstarejša renomirana tvrdka

M. URBAS

(Lastnik Miroslav Urbas) Ustanovljena l. 1823
Ljubljana, Slomškova ulica 13, poleg Mestne
elektrarne

Zaščitna znamka

Utisnjena na vsaki leseni špili

priporoča pristne

KRANJSKE KLOBASE

priznane kot „specijaliteta“ last-
nega izdelka – Na malo in veliko
– Po pošti in železnici – Po
najnižji dnevni ceni

Brzjav: URBAS LJUBLJANA

Telefon štev. 33-22

**K E K S I
VAFELJNI
BISKVITI**

*najboljši pri B. Pauer,
d. z o. z., Ljubljana, to-
varna keksov in vafelnov*

je ljubljenska vseh ljudi finega okusa!

SIEGEL & DRUG D. Z O. Z.

TKALNICE PLATNENEGA IN BOMBAŽNEGA BLAGA

SVITAVY (ČSR)

Brzjavi: SIGEROS

LJUBLJANA

Miklošičeva ulica 36

WIEN

Telefon 2719

TOVARNA BUČNEGA OLJA

ALBERT STIGER

SLOVENSKA BISTRICA

Bučno olje zjamčeno pristno, znamke »Krona«, se dobavlja v popolnoma čisti kakovosti in brez vsedline - Izmenjalnica za izluščene in neizluščene bučnice

NA TE MISLIM

MIRIM

ČOKOLADA!

Pri nakupu masti, slanine in ogrske salame, pazite na priznano najboljšo znamko

»HERZ«

B A N A T S K I K A R L O V A C

PRVA ODLIKOVANA DALMATINSKA PARNA DESTILARIJA

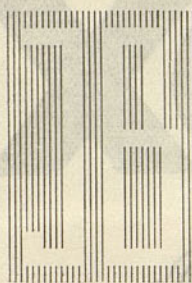
V. MORPURGO, SPLIT

DOBAVLJAČ MNOGOBROJNIH ZADRUGA DRŽ. SLUŽBENIKA

preporuča svoje izvršne proizvode: MARAŠKIN „SELECT“ - Cherry-Brandy
- Brandy Medicinal - Brandy aux oeufs
Crèmes: de Chocolat, de Vanille, de Moka, d'Anisette i t. d., i svakovrsne
fine likere: Kruškovac, Pelinkovac, Rum Jamaika - Punče (au Rhum, anglais, au Curaçao), GORKO „SALUS“ (Bitter-exquise)
VINO VERMOUTH - ravan najboljim inozemnim - DALMATINSKI PROŠEK, MUŠKAT, MALAGA

VOĆNI SIRUPI

CIJENIK I UZORCI NA RAZPOLOŽENJU

Tvrđka

Josip Bauman

veležanjarna, izdelovalnica ruma, konjaka, likerjev in sadnih sokov v Št. Ilju pri Mariboru priporoča svoje izdelke kakor, poznano pristno domačo slivovko, raznovrstne likerje, pelinkovec, rum, pristno droženko, pravi naravni brinjevec, tropinovec, in gorski malinovec. Ceniki in vzorci na razpolago.

TVORNICAZDRAVSTVENE SLADNE KAVE

VIKTOR JARC

MARIBOR - KOŠAKI

BERGELJ & SAMOJLOV, d.z.o.z.

Gospodarska c. 12 LJUBLJANA, Vošnjakova ul. 2

Izdelovanje kovčegov, damskih torbic, aktovk,
nahrbtnikov, in drugih usnjenih izdelkov

B. Neumann-a Nasljednik

Tvornica vrljenog špiritnog i la naravnog vinskog octa

Trgovina vina na veliko

Zagreb, Martićeva ulica br. 21 Telefon
br. 53-88

**Uporabljajte
samo**

FOX

**čistila za čevlje, za vsako
obutev in v vsakem letnem
času in parketno voščilo**

PRIMA ČAJNI MASLAC

PROIZVADA »SAMOPOMOČ« CENTRALNA SELJAČKA
MLJEKARSKA ZADRUGA, ZAGREB, ŠENOINA ULICA 30

DESERT TRAPIST „CROATIA“

Nabavljачke zadruge drž. službenika imaju poseban popust — Pokušajte!

Prvovrstne pletenine

*modne in športne za dame, gospode in
deco, kakor tudi najtrpežnejše flor no-
gavice izdeluje trdka*

Franc Lajovic, Litija